សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច

Université Royale de Droit et des Sciences E´conomiques

Royal University of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា

ស្រាវជ្រាវចាប់ពីថ្ងៃទី១៦ ខែមិនា ឆ្នាំ២០២០ រហូតដល់ថ្ងៃទី១៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២០

តាក់តែងឡើងដោយនិស្សិត

ឈ្មោះ៖ **លោក. ថាន់ ចាន់ថាន:**

កញ្ញា. បាន សំរិត

សាស្ត្រាចារ្យណែនាំ

លោកសាស្ត្រាចារ្យ. **ហ៊ាង ឡេង**

ថ្នាក់បរិញ្ញាប័ត្រ	**នីតិសាស្ត្រ**	ឆ្នាំចូលសិក្សា	២០១៦
ជំនាន់ទី	២០	ឆ្នាំសរសេរសារណា	២០២០

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ

ខ្ញុំបាទឈ្មោះ **ថាន់ ចាន់ថាន:** និងកញ្ញា **ចាន សំរិត** ក្នុងនាមយើងខ្ញុំទាំងពីរជានិស្សិតផ្នែកនីតិសាស្ត្រ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ចថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រជំនាន់ទី ២០ក្នុងឆ្នាំសិក្សា ២០១៦-២០២០។

យើងខ្ញុំសូមលំអោនកាយវាចារចិត្តគោរពប្រតិបត្តិសម្តែងនូវកតញ្ញូកតវេទីតាធ៌មដឹងគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅទីបំផុតជូនចំពោះអ្នកមានគុណរួមមាន:

លោកឪពុក នេត វណ្ណថាន់ **លោកឪពុក ស៊ូ ធឿន**

អ្នកម្តាយ ទេព សាឡុន **អ្នកម្តាយ យ៉ាង សាម៉េត**

និង បងប្រុសបង្កើតឧត្តមសេនីយ៍ទោបានប្រាក់ នឹងភរិយាមាសម៉ានិត្យ

ដែលលោកបានផ្តល់កំណើត ព្រមទាំងចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សារូបកូនតាំងពីតូចបាតជើងក្រហមននៀលរហូតដល់កូនចំរើនវ័យលូតលាស់ពេញរូបរាងដូចសព្វថ្ងៃនេះ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះលោកទាំងពីរបានអប់រំបង្រៀនប្រៀនប្រដៅកូនដោយផ្តល់ដំបូន្មានល្អៗក្នុងជីវិតមកដល់ពេលនេះ រហូតដល់កូនទទួលបានជោគជ័យជាមួយ នឹងលទ្ធផលជាទីគាប់ប្រសើរនាថ្នាក់ឧត្តមសិក្សា នឹងបានផ្តល់អោយកូនមានលក្ខណៈសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ជាធនធានមនុស្សដែលសង្គមជាតិបច្ចុប្បន្នត្រូវការដើម្បីបំរើដល់ប្រយោជន៍ជាតិមាតុភូមិ។ សូមលោកទាំងពីរមេត្តាទទួលនូវការគោរព នឹងការដឹងគុណពីកូនប្រុស និងស្រីរបស់លោកទាំងពីរ។

ឯកឧត្តមសាកលវិទ្យាធិការ សាកលវិទ្យាធិការរង លោក លោកស្រីដែលជាព្រឹទ្ធបុរស លោកគ្រូ អ្នកគ្រូដែលជាសាស្ត្រាចារ្យទាំងអស់នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ នឹងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ចដែលលោកបានខិតខំបង្រៀន នឹងផ្តល់នូវចំណេះដឹងក្នុងការជួយតម្រង់ទិសដៅរូបយើងខ្ញុំទាំងពីរតាំងពីរការសិក្សាថ្នាក់មូលដ្ឋានរហូតដល់បញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាប័ត្រនេះ ប្រកបដោយក្រមសីលធម៌វិជ្ជាជីវៈ។

ជាពិសេសជូនចំពោះលោកសាស្ត្រាចារ្យ **ហ៊ាង ឡេង** ដែលលោកគ្រូបានបង្ហាត់បង្ហាញនូវគំនិតជាច្រើនក្នុងការស្វះស្វែង ស្រាវជ្រាវប្រធានបទមួយនេះ ដោយលោកគ្រូបានខិតខំចំណាយពេលវេលាដ៏មានតម្លៃរបស់លោកគ្រូក្នុងការជ្រោមជ្រែងការស្រាវជ្រាវមួយនេះអោយមានភាពរលូតទៅមុខរហូតពីដើមដល់ចប់ក្នុងកិច្ចការសិក្សាស្រាវជ្រាវសារណាមួយនេះ អោយលេចចេញជារូបភាពឡើងមកនេះ ក៏អាស្រ័យដោយលោកគ្រូជាអ្នកណែនាំ។ ហើយក៏សូមអរគុណដល់លោក លោកស្រីដែលជាបណ្ណារក្ស និស្សិតរៀមច្បង នឹងមិត្តនិស្សិតទាំងអស់គ្នាដែលបានគាំទ្រនូវកម្លាំងចិត្ត ព្រមទាំងផ្តល់ជាគំនិតយោបល់ល្អៗជំរុញអោយការស្រាវជ្រាវមានលក្ខណៈ

កាន់តែប្រសើរ ដើម្បីទុកជាឯកសារក្នុងការស្រាវជ្រាវ នឹងព្រមទាំងការស្វែងយល់ជាមួយចំណេះដឹងដល់និស្សិត ជំនាន់ក្រោយទៀត។ ជាចុងក្រោយយើងខ្ញុំសូមគោរព ជូនពរចំពោះលោកអ្នកមានគុណ និងលោកសាស្ត្រាចារ្យ ដូចដែលបានរៀបរាប់ខាងលើ អោយជួបប្រទះនូវពុទ្ធពរ ទាំងបួនប្រការគឺ អាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ   នឹងសេចក្តីសុខសប្បាយចូលមានដល់លោកអ្នកមានគុណ និងលោកសាស្ត្រាចារ្យទាំងអស់កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ។

អារម្ភកថា

ក្នុងនាមយើងខ្ញុំជានិស្សិតថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រផ្នែកនីតិសាស្រ្តជំនាន់ទី២០ សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្រ្ត និងវិទ្យាសាស្រ្តសេដ្ឋកិច្ចក្នុងឆ្នាំសិក្សា ២០១៦-២០២០។ ក្នុងឱកាសមានតម្លៃមួយនេះ ដែលសាកលវិទ្យាល័យផ្តល់អោយយើងខ្ញុំទាំងពីរបានសម្រេចចិត្តជ្រើសរើស នឹងរៀបចំស្រាវជ្រាវតាក់តែងនូវសារណាមួយក្រោមប្រធានបទស្តីអំពី "**ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា**" ដែលបានកើតចេញពីការខិតខំសិក្សាស្រាវជ្រាវនាពេលកន្លងមកនេះ។

ការស្រាវជ្រាវនូវប្រធានបទនេះ គោលបំណងដើម្បីស្វែងយល់ដឹងអោយស៊ីជម្រៅនូវដំណើរការនៃនីតិវិធីក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌរបស់តុលាការកម្ពុជា ពីដើមចមដំបូងនៃបទល្មើសរហូតដល់ការចេញសេចក្តីសម្រេចនូវសាលក្រមរបស់សាលាជម្រះក្តីជាន់ទាប ឬសាលដីការបស់សាលាជម្រះក្តីជាន់ខ្ពស់របស់តុលាការកម្ពុជា។

ការស្រាវជ្រាវនេះគឺជាលក្ខខណ្ឌយ៉ាងសំខាន់មួយ ក្នុងការបញ្ចប់ការសិក្សាថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រដែលទាមទារអោយនិស្សិតគោរពអោយបានភ្ជាប់ភ្ជួនខ្លួននូវលក្ខខណ្ឌទាំងនេះ ដើម្បីបញ្ចប់ការសិក្សាប្រកបដោយជោគជ័យ។ មួយវិញទៀតដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងទឹកចិត្តដ៏មានតម្លៃក្នុងការណែនាំចង្អុលបង្ហាញនឹងចែករំលែកនូវចំណេះដឹងព្រមទាំងគំនិតយោបល់របស់យើងខ្ញុំទាំងពីរដើម្បីបញ្ចប់ការស្រាវជ្រាវបានដោយជោគជ័យ។

ទន្ទឹមនឹងនេះ ប្រធានបទស្តីពី"**ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា**" គឺជាគំនិតដ៏ស្ដួចស្ដើងមួយ ដែលបានលេចរូបរាងឡើងដោយសារការខិតខំស្រាវជ្រាវរបស់យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ដែលគ្រាន់បន្សល់ទុកជាដើមទន់បន្តិចមួយដល់មិត្តនិស្សិត អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវជំនាន់ក្រោយទុកជាគំរូឯកសារក្នុងការសិក្សា ស្រាវជ្រាវ ស្វែងយល់បន្តទៀត។ យើងខ្ញុំទាំងពីរក៏ជឿជាក់ថាសារណាមួយនេះ ក៏នៅមានចន្លោះប្រហោងដែលមិនទាន់គ្រប់ជ្រុងជ្រោយ នឹងល្អឥតខ្ចោះនៅឡើយទេក៏ដោយសារចំនុចខ្លះមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញច្រើន នឹងទាក់ទងបទពិសោធន៏របស់យើងខ្ញុំទាំងពីរនៅមានកម្រិត តែទោះជាយ៉ាងណាក្តីក៏យើងខ្ញុំសង្ឃឹមថា និស្សិតនិងមិត្តអ្នកអានទាំងអស់ពិតជាមានការអធ្យាស្រ័យនូវរាល់កំហុសឆ្គងទាំងឡាយណា ដែលកើតមានឡើងដោយអចេតនាក្តី។ យើងខ្ញុំនៅរង់ចាំរាល់ការរិះគន់ទាំងអស់ក្នុងន័យជាការស្ថាបនាពីសំណាក់សាស្រ្តាចារ្យនិស្សិតនឹងអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវទាំងអស់ដោយក្តីរីករាយបំផុត។ ហើយចំពោះសារណាមួយនេះ យើងខ្ញុំទាំងពីរបានចាប់ផ្តើមស្រាវជ្រាវពីថ្ងៃទី០១ ខែមិនា ឆ្នាំ២០២០ រហូតដល់ថ្ងៃទី៣០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០២០។ ក្នុងរយៈពេលនេះ យើងខ្ញុំបានប្រើប្រាស់ពេលវេលាច្រើនក្នុងការស្វែងរកឯកសារដែលពាក់ព័ន្ធ នឹងប្រធានបទនឹងការពិគ្រោះ

យោបល់ ជាមួយលោកគ្រូសាស្ត្រាចារ្យដើម្បីធ្វើការរៀបចំតាក់តែងសារណាមួយនេះដែលអាចយកជាការបានទៅតាមពេលវេលាដែលបានកំណត់នឹងទៅតាមទំហំនៃប្រធានបទរបស់យើងខ្ញុំទាំងពីរ។

ចុងបញ្ចប់ក្នុងនាមយើងខ្ញុំទាំងពីរ ជាអ្នករៀបរៀងនូវសារណាមួយនេះឡើងមកក្នុងគោលបំណងដែលសង្ឃឹមថាស្នាដៃមួយនេះ នឹងក្លាយជាប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវ នឹងជាជំនួយដល់ការពង្រីកចំណេះដឹងបន្ថែមដល់និស្សិតដែលកំពុងសិក្សាទៅតាមតម្រូវការរៀងៗខ្លួន។

មាតិកា

ទំព័រ

សេចក្តីផ្តើម ១

ជំពូកទី១

សញ្ញាណទូទៅនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ

ផ្នែកទី១៖ បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ ៧

១.១ ធាតុនីត្យានុកូល ឬធាតុច្បាប់ ៧

១.២ ធាតុសត្យានុម័ត ឬធាតុសម្ភារៈ ៨

១.២.១ បទល្មើសបានសម្រេច ៩

១.២.២ បទល្មើសមិនបានសម្រេច ៩

១.៣ ធាតុអត្តនោម័ត ឬធាតុចិត្តសាស្ត្រ ៩

១.៣.១ បទល្មើសដោយចេតនា ១០

១.៣.២បទល្មើសដោយអចេតនា ១០

ផ្នែកទី២៖ ការទទួលខុសត្រូវ និងមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ១១

២.១ គោលការណ៍ឯកត្តកម្មនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ១១

២.១.១ រូបវ័ន្តបុគ្គល ១២

២.១.១.១ ចារី ១២

២.១.១.២ សហចារី ១២

២.១.១.៣ អ្នកផ្តើមគំនិត ១២

២.១.១.៤ អ្នកសមគំនិត ១៣

២.១.២ បុគ្គលនីតិបុគ្គល ១៤

២.២ ការមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ១៤

២.២.១ វិបល្លាសស្មារតី ១៥

២.២.២ ការអនុញ្ញាតដោយច្បាប់ ឬអាជ្ញាធរ ១៥

២.២.៣ ការការពារស្របច្បាប់ ១៦

២.២.៤ សច្ចាធារណ៍ នៃការការពារស្របច្បាប់ ១៦

២.២.៥ ស្ថានភាពចាំបាច់ ១៧

២.២.៦ អានុភាពនៃកម្លាំង ឬការបង្ខំ ១៧

ផ្នែកទី៣៖ ទោសព្រហ្មទណ្ឌ ១៨

៣.១ មូលទោស ១៨

៣.២ អនុទោស(ទោសបន្ថែម) ១៨

៣.៣ ទោសជំនួស ១៩

ជំពូកទី២

ដំណើរការរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ

ផ្នែកទី១៖ ភាគីក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ ២១

១.១ ជនល្មើស ២១

១.២ ជនរងគ្រោះ ២១

១.៣ ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី ២២

១.៤ អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី ២២

១.៥ តតិយជនផ្សេងទៀត ២២

ផ្នែកទី២៖ នគរបាលយុត្តិធម៌ ២៣

២.១ សមាសភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ ២៣

២.១.១ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ២៤

២.១.២ ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ ២៤

២.១.៣ មន្ត្រីរាជការ នឹងភ្នាក់ងារសាធារណៈដទៃទៀត ២៥

២.២ សមត្ថកិច្ចនគរបាលយុត្តិធម៌ ២៥

២.២.១ សមត្ថកិច្ចដែនដី ២៥

២.២.២ សមត្ថកិច្ចសម្ភារៈ ២៦

២.៣ បេសកម្មរបស់នគរបាលយុត្តិធម៌ ២៦

២.៣.១ ការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្ដែង ២៦

២.៣.១.១ ការចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ ២៧
២.៣.១.២ ការឃាត់ខ្លួន ២៧
២.៣.១.៣ ការឆែកឆេរ ២៨
២.៣.១.៤ ការចាប់យកវត្ថុតាង ២៨
២.៣.១.៥ ការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេសវិទ្យាសាស្ត្រ ២៩
២.៣.១.៦ ការបញ្ជូនកំណត់ហេតុ វត្ថុតាង នឹងបុគ្គលដែលត្រូវបញ្ជូនទៅព្រះរាជអាជ្ញា ២៩
២.៣.១.៧ ការស្តាប់ចម្លើយ នឹងការសន្ទនា ២៩
២.៣.២ ការស៊ើបអង្កេតករណីបឋម ៣០
២.៣.២.១ កំណត់ហេតុលើការស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យ ៣០
២.៣.២.២ ការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រ ៣១
២.៣.២.៣ ការហាមឃាត់មិនអោយស្តាប់សារសំលេងឯកឯងជាអាទិ៍ ៣១
២.៣.២.៤ ការបញ្ជូនកំណត់ហេតុទៅព្រះរាជអាជ្ញា ៣១
២.៣.២.៥ និទ្ទេសដែលចុះនៅក្នុងកំណត់ហេតុ ៣១
២.៣.២.៦ ការឆែកឆេរ ៣២
២.៣.២.៧ ការបញ្ជាឲ្យចូលខ្លួន ៣២
២.៣.២.៨ កំណត់ហេតុស្រង់ចម្លើយ ៣៣
២.៣.២.៩ ការឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យ ៣៣
២.៣.២.១០ ការអនុវត្តដីកាចាត់ឲ្យសើបសួរជំនួស ៣៣
២.៣.២.១១ ការអនុវត្តដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួននិងដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន ៣៤
ផ្នែកទី៣៖ អង្គការអយ្យការ(ព្រះរាជអាជ្ញា) ៣៥
៣.១ សមាសភាពនៃចៅក្រមអយ្យការ ៣៥
៣.១.១ មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមតុលាការកំពូល ៣៦
៣.១.២ មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ៣៦
៣.១.៣ មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមសាលាដំបូង ៣៧
៣.២ សមត្ថកិច្ចរបស់អយ្យការ ៣៧

៣.២.១ សមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់អយ្យការ ៣៧
៣.២.២ សមត្ថកិច្ចក្នុងការធ្វើចំណាត់ការលើសំណុំរឿង ៣៨
៣.២.២.១ ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ ៣៨
៣.២.២.២ ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចរការចោទប្រកាន់ ៤១
ផ្នែកទី៤៖ យុត្តាធិការស៊ើបសួរ(ចៅក្រមស៊ើបសួរ) ៤៥
៤.១ សមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ៤៦
៤.១.១ សមត្ថកិច្ចក្នុងការបើកការស៊ើបសួរ ៤៦
៤.១.១.១ ការបើកការស៊ើបសួរដោយតំណាងអយ្យការ ៤៦
៤.១.១.២ ការបើកការស៊ើបសួរដោយភាគីជនរងគ្រោះ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ៤៧
៤.១.២ សមត្ថកិច្ចក្នុងការបិទកិច្ចនៃការស៊ើបសួរ ៤៨
៤.១.២.១ ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋាន ៤៩
៤.១.២.២ ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយ ៥០
៤.២ វិធានការនៃការស្រាវជ្រាវរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ៥១
៤.២.១ ការជូនដំណឹងពីការដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យ ៥១
៤.២.២ ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ៥២
៤.២.៣ ការស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ៥៣
៤.២.៤ ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ៥៤
៤.២.៥ ការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាង ៥៤
៤.២.៦ ការធ្វើកោសលវិច័យ ៥៥
៤.២.៧ ការស្តាប់ទូរស័ព្ទ ៥៦
៤.២.៨ ការចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស ៥៦
៤.៣ វិធានការនិរន្តរាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ៥៧
៤.៣.១ ដីកាបង្គាប់ឲ្យចូលខ្លួន ៥៧
៤.៣.២ ដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួន ៥៨
៤.៣.៣ ដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន ៥៨

៤.៣.៤ ដីកាបង្គាប់ឲ្យឃុំខ្លួន ៥៩
៤.៣.៤.១ មូលហេតុនៃការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន ៥៩
៤.៣.៤.២ ថិរវេលានៃការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន ៥៩
៤.៣.៥ ការសម្រេចមិនឃុំខ្លួន ៦១
៤.៣.៦ ការដោះលែងជនត្រូវចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំ ៦១
៤.៣.៦.១ តាមរយៈការសម្រេចចៅក្រមស៊ើបសួរ ៦១
៤.៣.៦.២ តាមរយៈពាក្យបណ្ដឹងព្រះរាជអាជ្ញា ៦២
៤.៣.៦.៣ តាមរយៈបណ្ដឹងជនត្រូវចោទ ៦២
៤.៣.៦.៤ ការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ ៦២
៤.៣.៧ មោឃៈភាពនៃការស៊ើបសួរ ៦៣

ជំពូកទី៣

ការជំនុំជម្រះ

ផ្នែកទី១៖ នីតិវិធីមុនពេលជំនុំជម្រះ(មុនសវនាការ) ៦៤
១.១ ការទទួលពាក្យបណ្ដឹង ៦៤
១.១.១ តាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ៦៤
១.១.២ តាមរយៈដីកាបញ្ជូនរឿងជំនុំជម្រះផ្ទាល់របស់ព្រះរាជអាជ្ញា ៦៥
១.១.៣ តាមរយៈការកំណត់ហេតុចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ៦៥
ផ្នែកទី២៖ នីតិវិធីពេលជំនុំជម្រះ (សវនាការ) ៦៦
២.១ ដំណើរការពិភាក្សាដេញដោលក្នុងសវនាការជំនុំជម្រះ ៦៦
២.២ សក្ខីកម្ម នឹងភស្តុតាង ៦៧
២.៣ សេចក្ដីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ ៦៧
២.៤ ការពិភាក្សាសម្រេច នឹងសាលក្រម ៦៨
ផ្នែកទី៣៖ នីតិវិធីក្រោយពេលជំនុំជម្រះ(ក្រោយសវនាការ) ៦៨
៣.១ ការធ្វើបណ្ដឹងបើកផ្លូវតវ៉ា(បណ្ដឹងទាស់) ៦៩
៣.១.១ ពិរុទ្ធជន ៦៩

៣.១.២ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី ៧០
៣.២ ការធ្វើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ៧២
៣.២.១ លក្ខខណ្ឌទម្រង់នៃការធ្វើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ៧៣
៣.២.២ នីតិវិធីចំពោះមុខសាលាឧទ្ធរណ៍ ៧៣
៣.២.២.១ ការកំណត់កាលបរិច្ឆេទសវនាការ ៧៤
៣.២.២.២ ការធ្វើរបាយការណ៍ ៧៤
៣.២.២.៣ ដំណាក់កាលសវនាការ ៧៤
៣.២.២.៤ ការប្រកាសសាលដីកា ៧៥
៣.៣ ការធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខ ៧៨
៣.៣.១ ទម្រង់នៃបណ្តឹងសាទុក្ខ ៧៨
៣.៣.២ មូលហេតុនៃបណ្តឹងសាទុក្ខ ៧៩
៣.៣.៣ នីតិវិធីនៅចំពោះមុខតុលាការកំពូល ៧៩
៣.៣.៣.១ នីតិវិធីមុនពេលសវនាការ ៧៩
៣.៣.៣.២ នីតិវិធីនាពេលសវនាការ ៨០
៣.៣.៣.៣ ការប្រកាសសាលដីកា ៨០
៣.៣.៣.៤ ការជំនុំជម្រះពេញអង្គ ៨១
៣.៤ ការធ្វើបណ្តឹងសើរើ ៨១
៣.៤.១. ទម្រង់នៃបណ្តឹងសើរើ ៨១
៣.៤.២. មូលហេតុនៃការធ្វើបណ្តឹងសើរើ ៨២
៣.៤.៣. នីតិវិធីបណ្តឹងសើរើ ៨២
សេចក្តីសន្និដ្ឋាន ៨៤
អនុសាសន៍ ៨៧
ឯកសារយោង
ឧបសម្ព័ន្ធ

សេចក្តីផ្តើម

ប្រវត្តិសាស្ត្រការកកើតនៃមនុស្សជាតិ គឺបានកើតឡើងរាប់សិបលានឆ្នាំមកហើយដែលសិក្សាឃើញថា មនុស្សកើតចេញពីសត្វម្យ៉ាងដែលខុសពីសត្វធម្មតា ត្រង់មនុស្សមានមនោសញ្ចេតនាវិចារណៈញ្ញាណចេះត្រិះរិះ ពិចារណាដឹងខុសដឹងត្រូវខុសពីសត្វធម្មតា ដែលរស់នៅដោយសភាវៈគតិដែលជាទម្លាប់របស់ខ្លួនទៅតាម ធម្មជាតិ។ យើងសាកក្រលេកទៅមើលអតីតកាលនៃការរស់នៅរបស់មនុស្សវិញដំបូងឡើយ គឺពួកគេរស់នៅ ដាច់ដោយឡែកៗទីទៃពីគ្នានិងស្វែងរកអាហារ ចំណី ត្រី សត្វ បរិភោគតាមធម្មតាដោយគ្មានកើតខ្វល់ពីបញ្ហាអ្វី ទាំងអស់ ប៉ុន្តែក្រោយមកការរស់នៅរបស់ពួកគេមានការជួបឧបសគ្គជាច្រើនដែលរំខានដល់ជីវិតរស់នៅរបស់ខ្លួន ដោយសារបញ្ហាកត្តាធម្មជាតិដូចជា ទឹកជំនន់ ខ្យល់ព្យុះ គ្រោះរាំងស្ងួត រន្ទះបាញ់ជាដើមដែលជាមូលហេតុធ្វើ អោយរំខានក្តីសុខសុភមង្គលក្នុងការរស់នៅរបស់ពួកគេ។ ពេលនោះមនុស្សចាប់ផ្តើមរស់នៅដោយប្រមូលផ្តុំគ្នាជា កុលសម្ព័ន្ធ សំរាប់ពិភាក្សាដោះស្រាយរួមជាមួយគ្នា អំពីបញ្ហាប្រឈមក្នុងជីវិតរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់ពួកគេ ហើយ ដោយផ្តល់សិទ្ធដល់មនុស្សម្នាក់ៗជាគ្រប់គ្រងកុលសម្ព័ន្ធនោះហៅថា ម្ចាស់កុលសម្ព័ន្ធ(មេកន្ទាញ)ដែលម្ចាស់ កុលសម្ព័ន្ធនេះ ហើយជាអ្នកដែលមានសិទ្ធិអំណាចសម្រេចរាល់កិច្ចក្នុងកុលសម្ព័ន្ធទាំងមូល។ ក្រោយមកបន្តិច ជីវិតរបស់ពួកគេក៏បានសុខបន្តិចហើយ ដោយមិនយូរប៉ុន្មានពួកគេក៏ជួបប្រទះនៅបញ្ហាក្នុងរស់នៅកុលសម្ព័ន្ធវិញ ដោយមាននូវការបំពានគ្នាទៅវិញទៅមកដូចជា ការលួច ការដណ្តើម ចំណីអាហារគ្នា ការខឹងច្រណែន ស្អប់គ្នាជា ដើម ដែលបង្កអោយមានជម្លោះទាស់ទែងកើតឡើងជាអំពើហឹង្សា។ ហើយនៅពេលនោះក៏ការចាប់ផ្តើមមាននូវ ការកាប់សម្លាប់គ្នា កត្តាបែបហើយនេះដែលម្ចាស់កុលសម្ព័ន្ធបានក្លាយខ្លួនជាអាជ្ញាកណ្តាល ឬជាអ្នកវិនិច្ឆ័យ សម្រេចសេចក្តីលើហេតុការណ៍ទាំងនោះ ដោយគេប្រើនូវវិធីម៉្យាងដែលហៅថា "ច្បាប់ព្រៃ" ដោយពួកគេយល់ ឃើញថាបើមាននរណាម្នាក់ធ្វើអោយគេស្លាប់នោះ ពួកគេនិងសម្លាប់អ្នកនោះវិញដើម្បីអោយស្មើភាពគ្នា តែបើ អ្នកណាធ្វើអោយគេពិការដៃនោះ គឺនឹងត្រូវគេកាត់ដៃអ្នកនោះវិញដូចគ្នា ហើយបើអ្នកណាធ្វើអោយគេខ្វាក់ភ្នែក នោះ និងត្រូវគេខ្វេះភ្នែកអ្នកនោះវិញដូចគ្នាទើបគេគិតថាស្មើភាពគ្នា និងយុត្តិធ៌មសំរាប់មនុស្សសម័យកាល នោះ។ ប៉ុន្តែនៅពេលដែលសង្គមមនុស្សមានការវិវត្តន៍ ពួកគេក៏ផ្លាស់ប្តូរនូវការវិនិច្ឆ័យកាត់សេចក្តីបែបនេះ ដោយ ពួកគេយល់ថាការសម្រេចសេចក្តីបែបនេះមានលក្ខណៈព្រៃផ្សៃ សាហាវ ឃោឃៅពេក ហើយបន្សល់ទុកទ្ធជា សោកនាដកម្មដ៏គួរអោយសោកសង្រែងជាខ្លាំងពន់ពេកអនេកកប្បការចំពោះការពិការភាពរបស់អ្នកទទួលដែល បានរងទណ្ឌកម្ម បែបព្រៃផ្សៃទាំងនោះ ដោយក្រលេកមើលឃើញលើអំពើអមនុស្សធ៌មសាហាវឃោងខ្នងបែបនេះ ហើយ ទើបសមាជិកសង្គមទាំងអស់នាំគ្នាសម្រេចជាឆន្ទះរួមគ្នាមួយសម្រាប់សង្គមដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហា ទាំងនោះដែលឆន្ទះរួមមួយនោះហៅថា "ច្បាប់" ចំណុចនេះហើយដែលបង្ហាញពីប្រវត្តិការកើតឡើងចេញ ពីឆន្ទះរួមរបស់សមាជិកសង្គម ហើយពួកគេក៏សង្កេតឃើញថាមានលេចឡើងនូវទស្សនៈរបស់អ្នកទស្សនៈវិទូ

ជនជាតិស្វីសម្នាក់ឈ្មោះ "ស្សង់ស្សាក់ រូសសូ" ដែលមានលក្ខណៈល្បីដាច់គេបំផុតនៅក្នុងសតវត្សទី ១៨នាសម័យកាលនោះ។ ហើយបើក្រលេកមកមើលប្រទេសកម្ពុជាយើងនាសម័យអង្គរវិញនោះ គេសង្កេតឃើញថាយើងពុំទាន់មានច្បាប់អ្វីនោះទេ ការសម្រេចសេចក្តីនូវសម័យកាលនោះ គឺអាស្រ័យលើការសម្រេចវិនិច្ឆ័យរបស់ព្រះមហាក្សត្រ។ ព្រះមហាក្សត្រ គឺជាចៅក្រមឬអាជ្ញាកណ្តាលដ៏កំពូលក្នុងការដោះស្រាយវិវាទជូនប្រជារាស្ត្រ។ ព្រះមហាក្សត្រទ្រង់បានរៀបចំជំនួបទទួលរាស្ត្រក្នុងសវនាការ ហើយអ្នកចូលរួមថ្វាយយោបល់មានឥស្សរៈជនជាន់ខ្ពស់ប្រចាំព្រះរាជវាំងឬនៅពេលខ្លះ គឺប្រជាកសិករតូចតាច។ សម័យកាលនោះច្បាប់ឬបទបញ្ញត្តិផ្សេងៗត្រូវបានភ្នាក់ងាររាជការ ដើរស្រែកប្រកូតប្រកាស ឬចារនៅលើផ្ទាំងសិលា ហើយដាក់តាំងផ្សព្វផ្សាយ នៅតាមច្រកចេញចូលទៅតាមទីកន្លែងសក្ការៈដូចជាប្រាសាទ ឬក្លោងទ្វារព្រះបរមរាជវាំងជាដើម ហើយដើម្បីរក្សានូវបទបញ្ញាត្តិទាំងនោះ ក៏មានការចារិកនៅលើស្បែកសត្វ និងលាបស្មុគក្ស័ណ៌។ល។ លុះដល់ក្រោយសម័យអង្គរច្បាប់ទម្លាប់បានបង្កើតបន្តិចម្តងៗជាបន្តបន្ទាប់។ សិលាចរឹកបានបង្ហាញថាប្រជារាស្ត្រត្រូវតែគោរពវិធានផ្សេងៗដែលបានកំណត់ ហើយចំពោះការដែលមិនគោរពនឹងបណ្តាលអោយមានការដាក់ទណ្ឌកម្មដែលធានាដោយអាជ្ញាធរសាធារណៈ។ នៅក្នុងគ្រឹស្តសករាជ្យ ៦២០ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យជេដ្ឋាច្បាប់ខ្មែរក៏ត្រូវបានរៀបរៀងដែលហើយបន្ទាប់មកមានការកែប្រែលំអរ និង ពិនិត្យឡើងវិញក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទអង្គឌួង (១៨៤៧-១៨៦០)។ គេសង្កេតឃើញថាច្បាប់ទាំងនោះត្រូវបានទទួលដោយអាណាព្យាបាលបារាំងពិសេសនៅក្រោយឆ្នាំ ១៩១០។ នាសម័យកាលបច្ចុប្បន្នគេបានចាត់បញ្ចូលប្រព័ន្ធច្បាប់ចម្បងៗនៅលើពិភពលោកដូចជា ច្បាប់ស៊ីវិល ច្បាប់ខមិន ច្បាប់សង្គមនិយម ច្បាប់ឥស្លាម។ ហើយចំពោះប្រព័ន្ធតុលាការនៅកម្ពុជាសម័យបុរាណបានទទួលឥទ្ធិពលពីប្រវត្តិសាស្ត្រដែលជាច្បាប់ខ្មែរបុរាណ ច្បាប់ផ្ទាល់មាត់និងពោរពេញទៅដោយសាសនា។ ព្រះមហាក្សត្រជាតំណាងអទិទេព ដែលមានអំណាចគ្រប់យ៉ាងរាប់ទាំងអំណាចធ្វើសវនាការដោះស្រាយរឿងក្តីគ្រប់ប្រភេទផងដែរ។ អ្នកជួយព្រះមហាក្សត្រគឺយមរាជដែលចាត់ទុកដូចជា រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌នាសម័យបច្ចុប្បន្ន។ យមរាជគឺជាអ្នកទទួលបន្ទុកដាក់ទណ្ឌកម្មនិងពិន័យ ចាប់តាំងពីទណ្ឌកម្មតូចតាចរហូតដល់ទោសប្រហារជីវិត។ នៅសតវត្សទី១៧ ចាប់ផ្តើមមានការចងក្រងសេចក្តីសម្រេច ដោយព្រះមហាក្សត្របង្កើតបានជាប្រភពនៃច្បាប់ខ្មែរសម័យនោះ។ សន្ធិសញ្ញាខ្មែរ-បារាំងដែលបានចុះហត្ថលេខានៅថ្ងៃទី១១ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៨៦ ដើម្បីបង្កើតរបបអនាធិបតេយ្យបារាំងនៅកម្ពុជា យុត្តាធិការដែលខ្មែរធ្លាប់មានកន្លងមកនៅតែបន្តអនុវត្តដដែល។ ពេលនោះយុត្តាធិការខ្មែរមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយវិវាទរវាងខ្មែរនឹងខ្មែរ ចំណែកយុត្តាធិការបារាំងមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយជម្លោះរវាងជនបរទេសនិងជនបរទេស។ ផ្ទុយទៅវិញប្រសិនបើមានវិវាទ ជាលក្ខណៈចម្រុះរវាងខ្មែរនិងជនបរទេសនោះយុត្តាធិការបារាំងជាអ្នកមានសមត្ថកិច្ច។ នៅឆ្នាំ១៩៩៨ មានការចាប់ផ្តើមកែប្រែប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ខ្មែរតាមបែបបារាំង។ នៅថ្ងៃទី២៥ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩២០ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិ បានប្រកាសឲ្យប្រើក្រមរដ្ឋ

ប្បវេណីថ្មី។ ចំណែកក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ក៏ត្រូវបានប្រកាសឲ្យប្រើនៅថ្ងៃទី១៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៣៨ ដែលក្នុងនោះស្ថាប័នតុលាការខ្មែរ មានលក្ខណៈដូចគ្នាទាំងស្រុងទៅនឹងស្ថាប័នតុលាការបារាំងដែលសបញ្ជាក់ថា ប្រទេសកម្ពុជា ចាប់ផ្តើមទទួលយកប្រព័ន្ធច្បាប់សរសេរជាប្រព័ន្ធច្បាប់ស៊ីវិលចាប់ពីពេលនោះមក។ នៅក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៥-១៩៧៩ ប្រព័ន្ធតុលាការខ្មែរបានបាត់បង់ទាំងស្រុងមិនតែប៉ុណ្ណោះ ចៅក្រមនឹងអ្នកច្បាប់ត្រូវបានសម្លាប់ស្ទើរតែទាំងអស់។ ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ៧ មករា ១៩៧៩ បន្ទាប់ពីឆ្លងកាត់នូវដំណាក់កាលដ៏ខ្មៅងងឹតមួយអស់រយះពេល ៣ឆ្នាំ ៨ខែ ២០ថ្ងៃនៃរបបប្រល័យពូជសាសន៍ ប៉ុល ពត។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញមួយនៃរបបសាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាក៏ត្រូវបានអនុម័តនៅឆ្នាំ១៩៨១។ ក្រិតច្បាប់ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៨០ បានបង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ខេត្តក្រុង។ ប្រព័ន្ធតុលាការនៅក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៩-១៩៨៥ គឺមានតែតុលាការបដិវត្តន៍ខេត្តក្រុងប៉ុណ្ណោះ(សាលាដំបូង) ដែលជាតុលាការសម្រាប់កាត់ក្តីនិងជំនុំជម្រះលើកទី១និងលើកចុងក្រោយ។ សាលក្រមដែលចេញដោយតុលាការនេះ ត្រូវបានត្រួតពិនិត្យមើលឡើងវិញដោយក្រសួងយុត្តិធម៌និងសម្រេចចុងក្រោយដោយក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋ(ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋជាអង្គការអចិន្ត្រៃយ៍របស់រដ្ឋសភា ក្នុងរបបសាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា)។ ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋអាចពិនិត្យមើលឡើងវិញ តាមសំណើររបស់ក្រសួងយុត្តិធម៌ ឬរដ្ឋសភានូវសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ។ ប្រើក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋពិនិត្យឃើញថាសាលក្រមដែលចេញដោយតុលាការខេត្តក្រុងមិនត្រឹមត្រូវនោះ ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋបញ្ជូនសាលក្រមនោះទៅតុលាការខេត្តក្រុងវិញដោយឲ្យកាត់ក្តីសារជាថ្មីតាមការណែនាំរបស់ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋដោយប្រើសមាសធាតុថ្មី។ ពេលនោះក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋដើរតួជំនួសតុលាការកំពូលផងជំនួសមហាអយ្យការអមតុលាការកំពូលផង។ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៨៥ តុលាការកំពូលក៏ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយទទួលយកនាទីដែលក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋមានកន្លងមក។ ក្រោយពេលអាជ្ញាធរអង្គការសហប្រជាជាតិនៅកម្ពុជាហៅកាត់ថា "អ៊ុន តាក់" ចូលមកប្រព័ន្ធតុលាការក៏បានផ្លាស់ប្តូរដោយបង្កើតបន្ថែមនូវសាលាឧទ្ធរណ៍ដោយច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល និងបំពេញបន្ថែមដោយច្បាប់ចុះថ្ងៃទី ០៨ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៩៣។ ដូច្នេះចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៣មកប្រព័ន្ធតុលាការកម្ពុជាមាន ៣កម្រិតគឺ សាលាដំបូង សាលាឧទ្ធរណ៍ នឹងតុលាការកំពូល។

ក. លំនាំបញ្ហានៃការស្រាវជ្រាវ

ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា គឺជាកិច្ចដំណើរការមួយនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌដែលរៀបរាប់ទាក់ទងតាំងពីដំណើរការដំបូងដែលជាតួនាទីរបស់នគរបាលយុត្តិធម៌ អយ្យការ ចៅក្រមស៊ើបសួរហូតដល់ចៅក្រមជំនុំជម្រះចេញនូវសេចក្តីសម្រេចដែលមានច្រើនដំណាក់កាលទម្រាំនឹងដល់នូវកិច្ចបញ្ចប់ចុងក្រោយ និងដែលរាប់រៀបរាប់អំពីលំហូរនៃនីតិវិធីជំនុំជម្រះនៅសាលាដំបូងរហូតដល់សាលាឧទ្ធរណ៍ និងតុលាការកំពូលដែលបិទនូវផ្លូវបណ្តឹងនៃការតវ៉ា។ កត្តាទាំងអស់នេះហើយដែលជាលក្ខណះស្មុគស្មាញរបស់

ប្រធានបទដែលតម្រូវអោយមានការវែកញែកនៃនីតិវិធីនីមួយៗអោយបានច្បាស់លាស់និងដាច់ឡែកពីគ្នា ដើម្បីកុំអោយនូវមានមន្ទិលសង្ស័យក្នុងនីតិវិធីនីមួយៗខាងលើនេះ។

ដូច្នេះដើម្បីស្វែងយល់ឲ្យកាន់តែស៊ីជម្រៅ ទាមទារឲ្យមានការបកស្រាយអោយបានច្បាស់លាស់បន្ថែមចំពោះចំណុចនីមួយៗ ដើម្បីងាយស្រួលក្នុងការស្វែងយល់របស់និស្សិត អ្នកសិក្សា ស្រាវជ្រាវទាំងអស់។ ហើយចំពោះសារណានេះ ទៀបសោតនិងរៀបរាប់បកស្រាយពីសារណាតាមកម្រិតថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ ដើម្បីជាការចែករំលែកជាពុទ្ធិចំណេះដឹងជូនដល់មិត្តអ្នកសិក្សា ស្រាវជ្រាវទាំងឡាយណាដែលមានគោលបំណងចង់សិក្សាស្រាវជ្រាវស្វែងយល់ពីដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនេះថាមាននីតិវិធីបែបណាដើម្បីជាចំណេះដឹង និងជាពិសេសសម្រាប់អ្នកដែលចង់ខ្លួនជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់ ជានគរបាលយុត្តិធម៌ អយ្យការ ចៅក្រមក្នុងថ្ងៃអនាគតជាដើម។ ហើយយើងខ្ញុំសង្ឃឹមថាសារណាមួយនេះ និងចូលខ្លួនបំរើជាប្រយោជន៍ប្រើប្រាស់តាមតែតម្រូវការដែលជាចំលែកនូវពុទ្ធិតូចមួយនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ដែលសម្រាប់ពង្រឹងដល់ភាពត្រឹមត្រូវនៃការអនុវត្តនីតិវិធីក៏ដូចជាដំណើរការនៃការដឹកនាំនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌផងដែរ។

ខ. ចំណោទបញ្ហានៃការដោះស្រាយ

ដើម្បីជាការយល់ដឹងអោយកាន់តែច្បាស់លាស់ស៊ីជម្រៅនូវ "ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា" យើងត្រូវដឹងនូវការចំណុចសំខាន់ៗមួយចំនួនដែលជាគោលការណ៍ពាក់ព័ន្ធនិងដំណើរការនៃនីតិវិធី តួនាទីតួអង្គដែលសំខាន់ៗ ក្នុងដំណើរការនៃនីតិវិធីខាងលើរបស់យើងដូចជា៖

- តើដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌជាអ្វី?
- តើដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌមានគោលការណ៍ដែលពាក់ព័ន្ធដល់កិច្ចនៃនីតិវិធីតុលាការនោះមានអ្វីខ្លះ?
- តើដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនោះមានតួអង្គសំខាន់អ្វីខ្លះ?
- តើដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ តួអង្គសំខាន់ៗនោះមានតួនាទីភារៈកិច្ចក្នុងដំណើរការនៃការអនុវត្តនីតិវិធីដូចម្តេច?
- តើដំណើរការក្នុងសាលាជម្រះក្តីតាមជាន់ថ្នាក់នីមួយៗក្នុងមាននីតិវិធីបែបបទដូចម្តេច?

គ. គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ

ការស្រាវជ្រាវមួយនេះមានគោលបំណងក្នុងការចែករំលែកនូវពុទ្ធិចំណេះដឹងខ្លះៗ ឬជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដែលជានីតិវិធីរបស់តុលាការដែលមានសារៈប្រយោជន៍យ៉ាងសំខាន់ណាស់ក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការ ឬវិស័យយុត្តិធម៌នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ហើយម្យ៉ាងវិញទៀត តើតួអង្គសំខាន់ៗក្នុងនីតិវិធីតុលាការមានតួនាទីភារៈកិច្ចចូលរួមក្នុងកិច្ចនីតិវិធីដូចម្តេចខ្លះ? ហើយយើងខ្ញុំជឿជាក់ថាកិច្ចការស្រាវជ្រាវមួយនេះ គឺជាស្នាដៃមួយដែលកើតចេញពីស្រាវជ្រាវរបស់យើងខ្ញុំដើម្បីទុកជាជំនួយដល់និស្សិត មិត្តអ្នកសិក្សា

ស្រាវជ្រាវទាំងឡាយណា ដែលចង់ស្វែងយល់ពីដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដែលជានីតិវិធីនៃតុលាការរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ហើយក៏ជាផលប្រយោជន៍មួយដល់អ្នកទាំងឡាយណាដែលមានគោលបំណងប្រកបអាជីពវិជ្ជាជីវៈក្នុងវិស័យយុត្តិធម៌។

ឃ. ទំហំ នឹងដែនដីកំណត់នៃការស្រាវជ្រាវ

សម្រាប់កិច្ចការសិក្សាស្រាវជ្រាវមួយនេះ គឺផ្តោតទៅលើការសិក្សាទាក់ទងនិងដំណើរការដោះស្រាយរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌរបស់តុលាការកម្ពុជាដែលជាតួនាទី និងភារៈកិច្ចស្ថិតក្នុងអធិបតេយ្យរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា និងសិក្សាព៌ណនាអំពីការដំណើរការនៃនីតិវិធីចាប់ផ្តើមតាំងពីដំណាក់កាលដំបូង រហូតដល់មានការជំនុំជម្រះចេញនូវសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការហើយក៏បានបង្ហាញអំពីតួនាទី និងភារៈកិច្ចរបស់តួអង្គនីមួយៗនៅក្នុងសាលាជម្រះក្តីផងដែរ ហើយរៀបរាប់តាំងពីដំណាក់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើស រហូតដល់ដំណាក់ការនគរបាលយុត្តិធម៌ អយ្យការ ចៅក្រមស៊ើបសួរ រហូតដល់ចៅក្រមជំនុំជម្រះចេញសេចក្តីសម្រេចហើយក៏បង្ហាញដំណាក់ការជំនុំជម្រះរបស់សាលាជំនុំជម្រះជាន់ទាប រហូតដល់សាលាជំនុំជម្រះជាន់ខ្ពស់របស់តុលាការកំពូលផងដែរ។

ង. សារៈសំខាន់នៃការស្រាវជ្រាវ

ការស្រាវជ្រាវនេះមានអត្ថប្រយោជន៍ជាជំនួយស្មារតី ជាពុទ្ធិ នឹងពង្រឹងចំណេះដឹង ក៏ដូចជាផ្តល់ជាជំនួយផ្នែកធនធានចំណេះដឹងសម្រាប់បំពេញមុខងារក្នុងវិស័យយុត្តិធម៌របស់តុលាការ និងអ្នកដែលបំពេញមុខងារជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់។ ជាពិសេសមិត្តអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវ ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូប អាចសិក្សាស្វែងយល់បានអំពីតួនាទី និងភារៈកិច្ចរបស់តួអង្គសំខាន់ៗនីមួយៗផ្សេងគ្នា និងជាគោលការណ៍ មូលដ្ឋានគ្រឹះនៃដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការ ចំពោះរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌអោយបានយល់ដឹងកាន់តែច្បាស់លាស់។

ច. វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ

ចំពោះការប្រមូលទិន្នន័យឯកសារផ្សេងៗដែលទាក់ទងប្រធានបទនេះ យើងខ្ញុំបានព្យាយាមស្រាវជ្រាវជាលក្ខណៈទូទៅនៃប្រធានបទ គឺតាមប្រព័ន្ធអ៊ីនធើណេត ក៏ដូចជាការសាកសួរពិគ្រោះសុំយោបល់ពីសំណាក់លោកគ្រូសាស្រ្តាចារ្យណែនាំ នឹងសាស្រ្តាចារ្យច្បាប់នៅសាកលវិទ្យាល័យផ្ទាល់ និស្សិតរាមច្បង មិត្តរួមថ្នាក់ មិត្តរួមការងារ និងមន្រ្តីរាជការតាមស្ថាប័នរដ្ឋនីមួយៗដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការស្រាវជ្រាវរបស់ប្រធានបទយើងខ្ញុំ។ ជាពិសេសនោះ គឺការស្វែងរកឯកសារដែលមានលក្ខណៈជាលាយលក្ខណ៏អក្សរផ្សេងៗ ដែលយើងខ្ញុំបានស្វះស្វែងរកពីប្រភពជាច្រើនដូចជាតាមបណ្ណាល័យនានា តាំងក្នុងសាលានឹងនៅខាងក្រៅ ដូចជាតាមបណ្ណាសារដ្ឋានជាតិក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ តាមតូបលក់សៀវភៅដូចជាពន្លឺវិជ្ជា បណ្ណាគារ និងគេហៈទំព័រជាតិធំៗ និងច្បាប់បរទេសមួយចំនួនទៀត ដែលជាមូលដ្ឋានគ្រឹះដ៏រឹងមាំក្នុងការធ្វើអោយការស្រាវជ្រាវសារណានេះលេចជារូបរាងឡើងបានដោយជោគជ័យ។

ឆ. រចនាសម្ព័ន្ធការស្រាវជ្រាវ

សារណានេះយើងខ្ញុំបានរៀបរៀងនឹងចែកចេញជា ៣(បី)ជំពូកធំៗ៖

ជំពូកទី១៖ សញ្ញាណទូទៅនៃរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ។

តើនៅក្នុងសញ្ញាណទូទៅ ឬទិដ្ឋភាពទូទៅនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌនេះមានអ្វីខ្លះ?

តើក្នុងសញ្ញាណទូទៅនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌមានរចនាសម្ព័ន្ធដូចម្តេច? ហើយមានគោលការណ៍សំខាន់ៗអ្វីខ្លះដែលពាក់ព័ន្ធ?

ជំពូកទី២៖ ដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ។

តើដំណើរការនៃរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌជាអ្វី? ហើយក្នុងដំណើរការនៃរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនេះមានតួអង្គសំខាន់ៗណាខ្លះ? ហើយចំពោះតួអង្គសំខាន់ៗទាំងអស់នោះមានតួនាទី និងភារៈកិច្ចដូចម្តេចខ្លះ?

ជំពូកទី៣៖ ការជំនុំជម្រះ ។

តើការជំនុំជម្រះរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌមានដំណើរការដូចម្តេច? ហើយមាននីតិវិធីនៃដំណើរការរឿងក្តីនេះដូចម្តេចខ្លះ? ហើយមានរចនាសម្ព័ន្ធនៃការជំនុំជម្រះអ្វីខ្លះ?

តើការជំនុំជម្រះនៃតុលាការជាន់ថ្នាក់នីមួយៗមានភាពខុសគ្នា និងមានលក្ខណះហាក់ប្រហែលគ្នាដូចម្តេចខ្លះ?

តើសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការជាន់ថ្នាក់នីមួយៗខុសគ្នាដូចម្តេច?

ជំពូកទី១

សញ្ញាណទូទៅនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ

បទបញ្ញាត្តិក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានចែងអំពីបទល្មើស និងទោសដែលត្រូវអនុវត្តទៅលើបុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តល្មើស និងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌនេះ[1]។ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានចាត់ទុកថាជាច្បាប់ទូទៅ ហើយក៏មានច្បាប់ពិសេសដោយឡែក និងច្បាប់អន្តរជាតិមួយចំនួនផ្សេងទៀតដែលត្រូវយកមកអនុវត្តទន្ទឹមនិងគ្នានេះផងដែរមានដូចជាច្បាប់ស្តីពីព្រៃឈើ ច្បាប់ស្តីពីជលផល ច្បាប់ស្តីពីចរាចរណ៍ និងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិជាដើម។ សរុបជារួមមកច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជារមែងចែងពីបទល្មើស ទោស និងការទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្ត។

ផ្នែកទី១៖ បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ

បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ គឺជាអំពើទាំងឡាយណាដែលប្រព្រឹត្តដោយចេតនាក្តីឬដោយអចេតនាក្តី ដោយសកម្មក្តី ដោយប្រយោលក្តីដែលអំពើទាំងនោះបណ្តាលអោយប៉ះពាល់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់របៀបរៀបរយសាធារណៈឬសន្តិសុខសង្គមដែលបង្ករជាវិព្យសនកម្ម និងចលាចលដល់សង្គមជាតិហើយដែលត្រូវបានកំណត់ទុកជាមុនថាជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌដែលជាបញ្ញាត្តិមានចែងទុកជាមុនក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌ។ បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌភាគច្រើនបង្ករឡើងដោយអំពើហឹង្សា និងប៉ះពាល់ដល់ផ្លូវកាយ ផ្លូវចិត្ត និងកិត្តិយសរបស់ជនរងគ្រោះដោយសារអំពើបំពាន និងបញ្ញាត្តិនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌនោះ។ ជាទូទៅបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌនីមួយៗតែងតែមានធាតុផ្សំបទល្មើសគ្រប់គ្រាន់ជាដាច់ខាតហើយប្រសិនបើខ្វះធាតុផ្សំណាមួយ គឺមិនអាចចាត់ទុកថាជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបានឡើយ ដើម្បីកំណត់ថាអំពើណាមួយជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបានលុះត្រាតែមានធាតុផ្សំចំនួនបីសំខាន់ៗជាចម្បងគឺ៖ ធាតុនីត្យានុកូល(**ធាតុច្បាប់**) ធាតុសត្យានុម័ត(**ធាតុសម្ភារៈ**) និងធាតុអន្តោម័ត(**ធាតុចិត្តសាស្ត្រ**)។

១.១. ធាតុនីត្យានុកូល ឬធាតុច្បាប់

ធាតុនីត្យានុកូលឬធាតុច្បាប់ គឺជាធាតុចាំបាច់ដើម្បីកំណត់ថាអំពើណាមួយជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបានលុះត្រាតែមានបទបញ្ញាត្តិចែងច្បាស់លាស់ ក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌជាធរមានថាជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ[2]។ ប្រសិនបើពុំមានបទបញ្ញាត្តិច្បាប់ ឬពុំបានចែងច្បាស់លាស់ថាអំពើនោះជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌនោះទេ យើងក៏មិនអាចចាត់ទុកថាជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបានឡើយ។ ហេតុដូចនេះហើយបានជាមានគោលការណ៍បារាំងមួយបានចែងថា "គ្មានបទល្មើស គ្មានទោស បើគ្មានច្បាប់ចែង" ឬម្យ៉ាងទៀតថា "គ្មានបទល្មើសណាមួយដែលច្បាប់ពុំបានចែងនោះទេ"។ លើសពីនេះទៅទៀតគេឃើញមានគោលការណ៍បារាំងមួយផ្សេងទៀតបានចែងថា

[1] មាត្រា ១នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[2] មាត្រា ៣នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

"អ្វីៗទាំងអស់ដែលគេមិនបានហាមឃាត់ទេនោះ គឺត្រូវបានគេអនុញ្ញាតអោយធ្វើ" មានន័យថាអ្វីដែលច្បាប់ពុំបានចែងថាជាបទល្មើសនោះទេ គឺជាសិទ្ធដែលច្បាប់អនុញ្ញាត្តិផ្តល់អោយយើងធ្វើសកម្មភាពទាំងនោះ[3]។ ដោយផ្អែកទៅតាមគោលការណ៍ទាំងពីរខាងលើនេះ ចៅក្រមក៏មិនអាចធ្វើការចោទប្រកាន់ឬផ្តន្ទាទោសជនណាម្នាក់ដោយពឹងផ្អែកទៅលើការឃើញបទល្មើសថ្មីនោះទេ ពីព្រោះមានតែច្បាប់ដែលអនុម័តដោយរដ្ឋសភាទេ ដែលបានបញ្ញាតិថាអំពើណាមួយជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌដែលបានចាត់ថ្នាក់ថា ជាបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈឹម បទលហុ ទើបចៅក្រមអាចចោទប្រកាន់ថាជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបាន។ ម្យ៉ាងវិញទៀតចៅក្រមក៏មិនអាចបន្ថែមឬបន្ថយនូវសេចក្តីខ្វះខាតនៃច្បាប់បានឡើយ ហើយក៏មិនអាចអនុវត្តនូវទោសដែលក្រៅពីច្បាប់បានចែងទុកជាមុននោះបានឡើយ[4]។ ដូច្នេះមានន័យថា មានតែអំពើដែលបង្កើតជាបទល្មើសនូវពេលដែលអំពើនោះត្រូវបានចែងក្នុងបទបញ្ញាត្តិនៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌជាធរមានប៉ុណ្ណោះ ទើបអាចត្រូវចោទប្រកាន់ជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌបាន ហើយក៏មានតែទោសដែលបានចែងក្នុងបទបញ្ញាត្តិក្រមព្រហ្មទណ្ឌជាធរមានប៉ុណ្ណោះ ទើបអាចសម្រេចប្រកាសផ្តន្ទាទោសព្រហ្មទណ្ឌបាន។ គោលការណ៍នេះ គឺដើម្បីអាចធានាបាននូវការអនុវត្តដោយមិនរំលោភបំពាន ឬខុសនូវបទបញ្ញត្តិច្បាប់ដោយចៅក្រមទៅលើជនណាមួយ។ ប៉ុន្តែក៏មានមតិខ្លះពោលថាគោលការណ៍ "គ្មានបទល្មើស គ្មានទោស បើគ្មានច្បាប់ចែង" នោះវាហាក់ដូចជាផ្តល់លទ្ធភាពច្រើនទៅអោយជនខិលខូចដោយអាចអោយជនទាំងនោះឆ្លៀតឱកាស ចន្លោះប្រហោងនៃច្បាប់ដើម្បីប្រព្រឹត្តិនូវអំពើណាមួយផ្សេងទៀតដែលច្បាប់មិនបានហាមឃាត់ ដែលអាចបណ្តាលអោយប៉ះពាល់ទៅដល់ផលប្រយោជន៏ឯកជន ឬប៉ះពាល់ផលប្រយោជន៏សាធារណះផងដែរដូចជា ករណីការប្រើជញ្ជីងដែលមានរង្វាស់ខ្វាតមិនត្រឹមត្រូវការគិតថ្លៃខ្ពស់ចំពោះអាហារដែលបរិភោគរួចដោយមិនបានបង្ហាញតារាងតម្លៃជាមុន។ ប៉ុន្តែត្រង់ចំណុចទាំងនេះខាងលើ មិនមានន័យថាចៅក្រមមិនមានសិទ្ធិបកស្រាយច្បាប់ដែលមហាជនមានការភន្ត័ច្រឡំនោះទេ។

១.២. ធាតុសត្យានុម័ត ឬធាតុសម្ភារៈ

ធាតុសម្ភារៈឬធាតុសត្យានុម័ត គឺជាអំពើប្រព្រឹត្តទាំងឡាយណាដែលប្រព្រឹត្តក្រោមរូបភាពសកម្មក្តី ឬអកម្មក្តី ប៉ុន្តែអំពើទាំងឡាយនោះបណ្តាលអោយប៉ះពាល់ដល់សិទ្ធិសេរីភាព បូរណភាពបុគ្គល ទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណះ ឬឯកជន និងមានចរិតគ្រោះថ្នាក់ដល់សង្គម។ ធាតុសម្ភារៈឬធាតុសត្យានុម័តនេះ ជាតួអង្គមួយយ៉ាងសំខាន់ដែលមិនអាចខ្វះបានប្រសិនបើមនុស្សមិនមានការប្រព្រឹត្តអំពើផ្ទុយនឹងច្បាប់នោះទេ ក៏មិនមានលទ្ធផលអាក្រក់កើតឡើងជាវិព្យសនកម្មដល់សង្គមផងដែរ។ អំពើប្រព្រឹត្តដោយមនុស្សនេះបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់

[3] ជាអនុសាសន៏របស់ឯកឧត្តម កើត រិទ្ធ ,ប៊ុន ហ៊ុន ,ផូវ សំភីក្នុងកម្មវិធីផ្សព្វផ្សាយច្បាប់ស្តីពី ក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១៧

[4] មាត្រា ៦នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

អំពីឆន្ទៈដែលសម្តែងចេញមកខាងក្រៅ និងដែលជាសញ្ញាសម្គាល់មួយយ៉ាងសំខាន់របស់ធាតុសម្ភារៈឬធាតុសត្យានុម័ត។ ដើម្បីសម្រេចនូវអំពើល្មើសរបស់ខ្លួន ជនល្មើសប្រើប្រាស់គ្រប់មធ្យោបាយឧបករណ៍ កលល្បិចប្រព្រឹត្តក្នុងស្ថានភាពនិងពេលវេលាដែលយល់ឃើញថាអំណោយផលដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើសរបស់គេ។

១.២.១. បទល្មើសបានសម្រេច

បទល្មើសបានសម្រេច គឺជាអំពើប្រព្រឹត្តទាំងឡាយណា ផលវិបាកឬលទ្ធផលចុងក្រោយបានបំពេញគោលបំណងឬគោលដៅដែលជនល្មើសចង់បាននោះដូចជា ឈ្មោះ(ក)បានធ្វើសកម្មភាពឆក់ខ្សែរក ឈ្មោះ(ខ) ហើយក៏ឆក់បានសម្រេចនូវខ្សែរកនោះហើយក៏គេចខ្លួនបាត់ទៅ។ ក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាចំពោះបទល្មើសបានសម្រេចនោះ គឺសំដៅទៅលើអំពើចំនួន ២(ពីរ)យ៉ាងគឺ៖ អំពើប្រព្រឹត្តដោយសកម្ម(បទល្មើសសកម្ម) និងអំពើប្រព្រឹត្តដោយអកម្ម(បទល្មើសអកម្ម)។

១.២.២. បទល្មើសមិនបានសម្រេច

បទល្មើសមិនបានសម្រេច គឺជាអំពើប្រព្រឹត្តដោយចេតនាក៏ប៉ុន្តែអំពើនោះមិនបានចប់សព្វគ្រប់សមទៅតាមបំណងនោះឡើយដោយសារមូលហេតុផ្សេងៗមកបង្អាក់សកម្មភាពទាំងនោះដូចជា៖

- ម្ចាស់គេមកទាន់ ឬអ្នកដទៃមកទាន់ដូចជាជនល្មើសកំពុងខ្វេះសោរម៉ូតូគេនៅក្រោមជណ្តើរស្រាប់តែម្ចាស់ម៉ូតូនោះមកដល់ ឬកំពុងខ្វេះសោរផ្ទះគេស្រាប់តែអ្នកជិតខាងមកទាន់ ជនល្មើសក៏រត់គេចខ្លួនទៅ។
- ជនល្មើសខ្វះទេពកោសលដូចជា ឈ្មោះ(ក)ចង់សម្លាប់ ឈ្មោះ(ខ)ហើយក៏លើកកាំភ្លើងបាញ់តម្រង់ទៅ ឈ្មោះ(ខ)តែដោយសារគ្មានទេពកោសល្យក្នុងការប្រើប្រាស់កាំភ្លើងក៏បាញ់ខុស។ បទល្មើសមិនបានសម្រេចជាមូលហេតុនាំអោយគេអាចចោទប្រកាន់ពីបទប៉ុនប៉ងនេះហើយក៏ត្រូវផ្តន្ទាទោសដូចគ្នាជាមួយនិងបទល្មើសបានសម្រេចដែរ[5]។

១.៣. ធាតុអត្តនោម័ត ឬធាតុចិត្តសាស្ត្រ

ធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រ គឺសំដៅទៅលើស្ថានភាពផ្លូវចិត្តរបស់ជនល្មើសដែលអំពើប្រព្រឹត្តមួយ។ ប្រសិនបើគ្រាន់តែមានធាតុនីត្យានុកូលឬធាតុច្បាប់ និងធាតុសត្យានុម័តឬធាតុសម្ភារៈនោះ វាមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ទេ គឺដាច់ខាតត្រូវតែមានធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្របន្ថែមទៀតទើបអាចមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ជាបទល្មើសបើពុំដូច្នេះទេគេមិនអាចចាត់ទុកថាជាបទល្មើសបានឡើយ។

ធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រ គឺជាឆន្ទៈផ្លូវចិត្តគំនិតខាងក្នុងរបស់ជនល្មើសដែលវាស្តែងមកខាងក្រៅតាមរយៈធាតុសម្ភារៈឬធាតុសត្យានុម័ត ដូចជាកាយវិការឬអំពើប្រព្រឹត្តរបស់ជនល្មើស។ គេអាចនិយាយបានម៉្យាងទៀតថា ធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រនេះមានទំនាក់ទំនងគ្នាយ៉ាងជិតស្និតជាមួយនិងធាតុសម្ភារៈឬ

[5] ដកស្រង់ចេញពីសៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរាងដោយលោក ផេង គឹមស្រ៊ុន

ធាតុសត្យានុម័ត។ ធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រច្រើនតែសម្តែងឡើងក្រោមរូបភាពដូចជាកំហុស គោលបំណងនិងកត្តាទៀតផ្សេងៗដែលជំរុញអោយមានការប្រព្រឹត្តបទល្មើសកើតឡើង។ តាមការសិក្សាស្រាវជ្រាវខាងផ្នែកចិត្តសាស្ត្រជាមូលដ្ឋានគេបានបែងចែកជាពីរធំៗ៖ ចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស(បទល្មើសចេតនា) និងអចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស(បទល្មើសអចេតនា)។

១.៣.១. បទល្មើសដោយចេតនា

បទល្មើសដោយចេតនាឬចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស គឺជាឆន្ទៈឆ្ពោះទៅរកការសម្រេចបទល្មើសបានសេចក្តីថាពេលប្រព្រឹត្តអំពើល្មើសមួយជនល្មើសយល់ដឹងច្បាស់លាស់នូវកំរិតគ្រោះថ្នាក់ដល់សង្គមនៃអំពើរបស់ខ្លួន និងដឹងជាមុននូវផលវិបាកដែលនឹងកើតឡើង ដោយសារអំពើប្រព្រឹត្តរបស់ខ្លួនហើយចង់អោយផលវិបាកនោះបានកើតមានឡើង។

- ឆន្ទៈក្នុងនីតិព្រហ្មទណ្ឌ៖ គឺជាពន្លកនៃផ្នត់គំនិតរបស់ជនល្មើសនោះយកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានដើម្បីឈានទៅដល់ការសម្រេចបំណងរបស់ខ្លួនដូចជា លទ្ធផលចុងក្រោយដែលជនល្មើសនោះមានបំណងគឺចង់សម្រេចអោយបាន។ ក្នុងករណីនេះ យើងមិនត្រូវភ័ន្តច្រឡំរវាងឆន្ទៈ និងផលវិបាកនៃបទល្មើសឡើយពីព្រោះឆន្ទៈ គឺជាធាតុមួយស្ថិតនូវក្នុងធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រ ចំណែកឯផលលំបាកវិញវាស្ថិតនៅក្នុងធាតុសត្យានុម័ត ឬធាតុសម្ភារៈដូចជា ឈ្មោះ(ក)សម្លាប់ ឈ្មោះ(ខ)ដែលជាគូប្រជែងក្នុងរឿងស្នេហាជាមួយខ្លួន។ ការស្លាប់របស់ ឈ្មោះ(ខ)គឺជាផលវិបាកដែលជាលទ្ធផលជាក់ស្តែងរបស់ឈ្មោះ(ក)បានបង្កឡើងដើម្បីសម្រេចនូវឆន្ទៈរបស់ខ្លួន។ ដូច្នេះឆន្ទៈ គឺជាលក្ខណៈសម្គាល់នៃធាតុអត្តនោម័តឬធាតុចិត្តសាស្ត្រដែលវាឆ្លុះបញ្ចាំងអាការៈផ្នែកខាងក្នុងនៃចិត្តគំនិតរបស់ ឈ្មោះ(ក)ដែលហៅថា "គោលបំណង"។ តាមនីតិវិទ្យាឆន្ទៈ គឺជាព្រឹត្តហេតុមួយប្រកបដោយមនសិការនិងដោយសេរីបានសេចក្តីថាមិនមែនដោយភាពវិកលចរិតទេហើយមិនមែនដោយការបង្ខិតបង្ខំរបស់អ្នកដទៃណាឡើយ។ នៅពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើសជនល្មើសយល់ច្បាស់ថាកំរិតគ្រោះថ្នាក់ដល់សង្គមនៃអំពើរបស់ខ្លួននិងកើតមានឡើងជាដាច់ខាតហើយអំពើល្មើសច្បាប់នោះត្រូវកើតឡើង ឬផុសចេញពីគំនិតផ្ទាល់របស់ជនល្មើសពោល គឺគ្មានការបង្ខិតបង្ខំពីសំណាក់អ្នកដទៃឡើយ។

១.៣.២. បទល្មើសដោយអចេតនា

បទល្មើសអចេតនាឬអចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស គឺជាបទល្មើសដែលកើតឡើងទោះបីជាចារីពុំមានបំណងក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើសក៏ដោយ។ ចំពោះបទល្មើសដោយអចេតនាភាពសុចរិតរបស់ចារីពុំមែនជាធាតុផ្សំបទល្មើសទេ បានសេចក្តីថាទោះបីជាពុំមានបំណងទុច្ចរិតក៏ដោយ ក៏នូវតែមានបទល្មើសកើតឡើងបានដដែលដូចជាបទមនុស្សឃាតអចេតនា។ សព្វថ្ងៃយើងសង្កេតឃើញថាប្រជាជនដែលរស់នៅរាជធានីភ្នំពេញចូលចិត្តនូវ

លម្អគេហដ្ឋានរបស់គាត់ដោយការដាំផ្កាក្នុងផើងផ្កាសំរាប់តាំងលម្អផ្ទះនៅតាមរង់ជាខាងមុខផ្ទះ ហើយដោយគាត់មិនបានប្រុងប្រយ័ត្នក៏បានចងភ្ជាប់ផើងផ្កានោះមិនអោយធ្លាក់ឡើយ ប៉ុន្តែថ្ងៃមួយមានភ្លៀងខ្យល់ខ្លាំងបោកអោយធ្លាក់ផើងផ្កានោះធ្លាក់ចុះមកក្រោមចំក្បាលបុរសម្នាក់ស្លាប់ជាដើម[6]។

ផ្នែកទី២៖ ការទទួលខុសត្រូវ និងមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ

ក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌបុគ្គលម្នាក់ៗត្រូវទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌតែចំពោះអំពើរបស់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ។ ត្រង់ចំណុចនេះក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌហៅថាគោលការណ៍ឯកត្តកម្មនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ។

២.១. គោលការណ៍ឯកត្តកម្មនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ

គោលការណ៍ឯកត្តកម្មនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ គឺសំដៅដល់ការទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើផ្ទាល់ខ្លួន[7]។ ចំពោះអំពើផ្ទាល់ខ្លួនត្រង់ចំណុចនេះ គឺមានន័យថាបើបុគ្គលណាម្នាក់ជាអ្នកប្រព្រឹត្តបទល្មើស បុគ្គលនោះជាអ្នកទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះអំពើរបស់ខ្លួនផងដែរ។ ករណីនេះ គឺខុសពីរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីមានន័យថាក្នុងរឿងរដ្ឋប្បវេណីច្បាប់អនុញ្ញាតអោយអ្នកដទៃទទួលខុសត្រូវជំនួសបាន។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌអ្នកណាជាអ្នកប្រព្រឹត្តបទល្មើសអ្នកនោះ គឺជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ ដែលសុភាសិតខ្មែរយើងបានពោលថា “អ្នកណាធ្វើ អ្នកនោះទទួល” មូលហេតុនេះ ហើយមិនអាចអោយអ្នកដទៃចូលទៅទទួលទោសជំនួសនោះទេ ទោះបីទោសនោះជាទោសប្រភេទអ្វីមួយក៏ដោយដូចជា មូលទោស គឺជាទោសដាក់ពន្ធនាគារនិងទោសពិន័យជាប្រាក់។ ប្រសិនបើជននោះត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ គឺច្បាប់មិនអនុញ្ញាតអោយអ្នកដទៃចូលទៅទទួលទោសជាប់ពន្ធនាគារជំនួសអោយជននោះបានទេ។ សូម្បីតែការបង់ប្រាក់ពិន័យ ក៏ច្បាប់មិនអនុញ្ញាតអោយអ្នកដទៃទៅបង់ប្រាក់ជំនួសដែរ ព្រោះគោលបំណងនៃទោសព្រហ្មទណ្ឌ គឺមានគោលដៅធ្វើអោយជននោះខ្លាចរអានិងដើម្បីបង្ការដល់សណ្តាប់ធ្នាប់ដល់សាធារណះជន។ ដូច្នេះការដាក់ទណ្ឌកម្មគោលបំណង គឺធ្វើអោយទណ្ឌិតមានអារម្មណ៍មួយទទួលរងថាអ្វីដែលគាត់ប្រព្រឹត្តគឺខុស ហើយនៅពេលដែលខុសនោះ ថាគាត់ត្រូវបានទទួលនូវផលវិបាកអ្វីខ្លះចំពោះខ្លួនឯងផ្ទាល់នូវអំពើរបស់ខ្លួនដែលប្រព្រឹត្តនោះ។ ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ គឺមានចែងយ៉ាងជាក់លាក់នៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបុគ្គលដែលត្រូវទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌនោះ ត្រូវមានលក្ខខណ្ឌដូចខាងក្រោម៖ ជាមនុស្ស កំពុងមានជីវិត សមត្ថភាពទទួលខុសត្រូវ ករណីប្រធានស័ក្ត។ ហើយចំពោះបុគ្គលនោះក្រមព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានបែងចែកជាពីរធំៗគឺ៖ រូបវន្តបុគ្គល និងនីតិបុគ្គល។

---

[6] ដកស្រង់ចេញពីសៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរាងដោយលោក ផេង គឹមស៊្រុន

[7] មាត្រា ២៤នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

២.១.១. រូបវ័ន្តបុគ្គល

យោងតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌរូបវ័ន្តបុគ្គលដែលទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌមានឋានៈដូចជា៖ ចារី សហចារី អ្នកផ្ដើមគំនិត និងអ្នកសមគំនិត។

២.១.១.១. ចារី

ជនដែលត្រូវបានចាត់ទុកជាចារី ចំពោះបុគ្គលណាដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលត្រូវចោទប្រកាន់។ ត្រូវចាត់ទុកជាចារីផងដែរ ចំពោះបុគ្គលណាដែលប៉ុនប៉ងប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ឬក្នុងករណីដែលច្បាប់បានចែងទុកចំពោះបទមជ្ឈិម[8]ដូចជា ឈ្មោះ(ក)បានសម្លាប់ឈ្មោះ(ខ)ដោយផ្ទាល់ដៃដោយការបាញ់កាំភ្លើងជាច្រើនគ្រាប់ ឈ្មោះ(ក)ត្រូវបានគេហៅថា គឺជាចារីនៃបទល្មើសនោះ។

២.១.១.២. សហចារី

ជនដែលត្រូវបានចាត់ទុកជាសហចារី កាលណាមានបុគ្គលច្រើននាក់បានព្រមព្រៀងប្រព្រឹត្តបទល្មើសរួមគ្នាដោយផ្ទាល់។ ហើយក៏ត្រូវបានចាត់ទុកជាសហចារីផងដែរ កាលណាមានបុគ្គលច្រើននាក់បានព្រមព្រៀងប៉ុនប៉ងប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមដោយផ្ទាល់ក្នុងករណីដែលច្បាប់បានចែងទុក[9]ដូចជា ឈ្មោះ(ក)ជាអ្នកឆក់ខ្សែរកពី ឈ្មោះ(គ)បានសម្រេចដោយអោយ ឈ្មោះ(ខ)ជាអ្នកបើកម៉ូតូដឹក ឈ្មោះ(ក)នោះអោយធ្វើនូវសកម្មភាពឆក់ខ្សែរកពីឈ្មោះ(គ)។ ដូច្នេះ ឈ្មោះ(ក)និង ឈ្មោះ(ខ)ត្រូវបានហៅថាគឺជាសហចារីនៃបទល្មើស។

២.១.១.៣. អ្នកផ្ដើមគំនិត

ជនដែលត្រូវចាត់ទុកជាអ្នកផ្ដើមគំនិតក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិម ចំពោះបុគ្គលណាដែល៖

- ជំរុញអោយប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមនោះតាមការណែនាំឬការបញ្ជា។
- បង្កអោយមានបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមនោះដោយផ្ដល់អំណោយដោយការសន្យា ឬការគំរាមកំហែងការញុះញង់ ការលួងលោម ឬក៏ដោយការរំលោភអាជ្ញាឬអំណាចរបស់ខ្លួន។ អ្នកផ្ដើមគំនិតនៃបទឧក្រិដ្ឋឬបទមជ្ឈិមត្រូវផ្ដន្ទាទោសដូចគ្នា និងចារីដែរ។ ប៉ុន្តែលុះត្រាបទល្មើសនោះបានសម្រេច ឬបានប៉ុនប៉ង[10]។ មូលហេតុនេះ គឺដើម្បីអោយអ្នកផ្ដើមគំនិតមានទោសលុះត្រាតែ៖

➢ ***អំពើចម្បងនោះមានទោស***៖បទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមបានសម្រេច ឬត្រូវបានប៉ុនប៉ងដូចជា ក្នុងករណី ឈ្មោះ(ក)បានបញ្ជាអោយ ឈ្មោះ(ខ)ទៅសម្លាប់ ឈ្មោះ(គ)។ ប្រសិនបើ ឈ្មោះ(ខ)នោះមិនសម្លាប់ ឈ្មោះ(គ)ទេនោះ គឺមានន័យថាអំពើចម្បងនោះពុំមានទោសទេពីព្រោះថាពុំមានបទល្មើស

---

[8] មាត្រា ២៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[9] មាត្រា ២៦នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[10] មាត្រា ២៨នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

កើតឡើង។ ដូច្នេះអ្នកផ្ដើមគំនិតក៏ពុំមានទោសដែរ ក្នុងករណីនេះអំពើរបស់ឈ្មោះ "ក"ពុំមែនជាការផ្ដើមគំនិតដែលអាចផ្ដន្ទាទោសបានទេ ប៉ុន្តែអំពើនេះអាចត្រូវផ្ដន្ទាទោសក្រោមឈ្មោះបទល្មើសមួយផ្សេងទៀត គឺជាបទញុះញង់អោយប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ឬប្រព្រឹត្តអំពើបង្កឲ្យមានភាពវឹកវរធ្ងន់ធ្ងរដល់សន្តិសុខសង្គម តាមមធ្យោបាយណាមួយ ក្នុងចំណោមមធ្យោបាយដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ៦(ប្រាំមួយ)ខែទៅដល់ ២(ពីរ)ឆ្នាំ និងពិន័យជាប្រាក់ពី ១លានរៀលទៅ ៤លានរៀល ប្រសិនបើការញុះញង់នេះគ្មានប្រសិទ្ធភាពទេ[11]។

- ***ធាតុផ្សំសត្យានុម័តនៃការផ្ដើមគំនិត៖*** សំដៅលើការជំរុញតាមការណែនាំឬបញ្ជា ការបង្កដោយផ្ដល់អំណោយដោយការសន្យាឬដោយការគំរាមកំហែង ការញុះញង់ ការលួងលោម ឬដោយការរំលោភអាជ្ញាឬអំណាចរបស់ខ្លួន។
- ***ធាតុផ្សំអន្តោម័តនៃការផ្ដើមគំនិត៖*** អ្នកផ្ដើមគំនិតមានបំណងប្រព្រឹត្តអំពើផ្ដើមគំនិត គឺមានន័យថាអ្នកផ្ដើមគំនិតដឹងថាអំពើរបស់ចារីជាបទល្មើសហើយខ្លួននៅតែមានចេតនាផ្ដើមគំនិតអោយបទល្មើសនោះអាចកើតមានឡើងទៀត។

២.១.១.៤. អ្នកសមគំនិត

ជនដែលត្រូវបានចាត់ទុកជាអ្នកសមគំនិតក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមចំពោះបុគ្គលណាដែលជួយសម្រួលដោយចេតនាដល់ការប៉ុនប៉ង ឬការសម្រេចបទឧក្រិដ្ឋឬបទមជ្ឈិមនោះដោយផ្ដល់ជំនួយ ឬការឧបត្ថម្ភរបស់ខ្លួន។ អ្នកសមគំនិត នឹងអាចត្រូវផ្ដន្ទាទោសបានលុះត្រាតែបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមត្រូវបានសម្រេច ឬប៉ុនប៉ង។ អ្នកសមគំនិតនៃបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមត្រូវផ្ដន្ទាទោសដូចគ្នានិងចារីដែរ[12]។ ក្នុងលក្ខណះប្រហាក់ប្រហែលគ្នានិងការផ្ដើមគំនិតដែលការសមគំនិតត្រូវបំពេញលក្ខណះបីយ៉ាងដើម្បីអោយមានទោសគឺ៖

- ***អំពើចម្បងនោះមានទោស៖*** បទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមបានសម្រេច ឬត្រូវបានប៉ុនប៉ង។
- ***ធាតុផ្សំសត្យានុម័តនៃអ្នកសមគំនិត៖*** សំដៅទៅលើការផ្ដល់ជំនួយ ឬការឧបត្ថម្ភដូចជា ក្នុងករណីការផ្ដល់ជាម៉ូតូ ឬក៏សម្ភារះមួយចំនួនសំរាប់ឆ្កឹះសោរអោយចារីយកទៅប្រើប្រាស់ជាមធ្យោបាយក្នុងការប្រព្រឹត្តអំពើលួចគាស់ផ្ទះគេយកទ្រព្យសម្បត្តិអ្នកដទៃជាដើម។
- ***ធាតុផ្សំអន្តោម័តនៃអ្នកសមគំនិត៖*** អ្នកសមគំនិតដឹងថាអំពើរបស់ចារីជាបទល្មើសហើយ ខ្លួននៅតែមានចេតនាផ្ដល់ជំនួយ ឬឧបត្ថម្ភទៀតដូចជា ក្នុងករណី ឈ្មោះ(ក)បានអោយរថយន្ត ឈ្មោះ(ខ) ប្រើហើយ ឈ្មោះ(ខ)ដោយបានយករថយន្តនេះទៅប្រើប្រាស់ដើម្បីធ្វើជាមធ្យោបាយក្នុងការប្រព្រឹត្ត

[11] មាត្រា ៤៩៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[12] មាត្រា ២៩នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

អំពើលួច។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីដែល ឈ្មោះ(ក)ពុំបានដឹងថា ឈ្មោះ(ខ)និងយករថយន្តរបស់ខ្លួនទៅប្រើប្រាស់ប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះទេ ឈ្មោះ(ក)មិនអាចមានទោសពីការសមគំនិតបានឡើយ ពីព្រោះពុំមានធាតុអត្តនោម័ត។

❖ **សម្គាល់៖** ការប៉ុនប៉ងក្នុងបទឧក្រិដ្ឋក្នុងករណីដែលច្បាប់បានចែងទុកក្នុងបទមជ្ឈឹមអាចត្រូវផ្តន្ទាទោសបានកាលណាលក្ខខណ្ឌខាងក្រោមនេះត្រូវបានបំពេញ៖

- ចារីបានចាប់ផ្តើមអនុវត្តបទល្មើសគឺមានន័យថាចារីបានប្រព្រឹត្តអំពើដែលមានគោលបំណងដោយផ្ទាល់ដើម្បីប្រព្រឹត្តបទល្មើស។
- ចារីមិនបានបញ្ឈប់អំពើរបស់ខ្លួនទៅវិញដោយស្ម័គ្រចិត្តតែត្រូវបានរាំងស្ទះឬអាក់ខានដោយឥទ្ធិពលនៃកាលៈទេសៈក្រៅឆន្ទៈរបស់ខ្លួន។ ហើយចំពោះអំពើត្រៀមបម្រុងដែលពុំមានគោលបំណងដោយផ្ទាល់ដើម្បីប្រព្រឹត្តបទល្មើសមិនមែនជាការចាប់ផ្តើមអនុវត្តទេ។ ការប៉ុនប៉ងក្នុងការប្រព្រឹត្តបទលហុពុំទទួលការផ្តន្ទាទោសទេ។

២.១.២. បុគ្គលនីតិបុគ្គល

ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់រូបវន្តបុគ្គល មិនចោទជាចម្ងល់ឡើយនាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ។ ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះការវិវត្តន៏នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌបានឈានដល់ដំណាក់កាលមួយ ដោយអោយមានការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់នីតិបុគ្គលចំពោះទង្វើរបស់ខ្លួន។ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាបានចែងពីលក្ខខណ្ឌទូទៅនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់នីតិបុគ្គល និងទោសដែលត្រូវអនុវត្តលើនីតិបុគ្គលនោះ។ នីតិបុគ្គល គឺជាក្រុមមនុស្សឬមូលនិធិដែលមានបុគ្គលភាពគតិយុត្តិ(ភាពជាបុគ្គលមានសិទ្ធ និងកាតព្វកិច្ចហើយជាប្រធាននៃសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចដូចជា រដ្ឋ ឃុំ/សង្កាត់ ក្រុមហ៊ុន សមាគម សហគ្រាសជាដើម។ ក្នុងករណីដែលមានចែងជាក់លាក់ក្នុងច្បាប់ និងបទដ្ឋានគតិយុត្តិផ្សេងទៀតនីតិបុគ្គលត្រូវបានលើកលែងតែរដ្ឋចេញ គ្រៅពីនេះគឺអាចត្រូវបានប្រកាសថាត្រូវទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌពីបទល្មើសដែលប្រព្រឹត្តដោយអង្គការ ឬអ្នកតំណាងរបស់ខ្លួនដើម្បីជាប្រយោជន៍របស់នីតិបុគ្គលនោះ។ ហើយចំពោះការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់នីតិបុគ្គលមិនលើកលែងនូវការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់រូបវន្តបុគ្គលក្នុងអំពើដដែលនោះទេ[13]។

២.២. ការមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ

អនីតិជនអាយុក្រោម ១៤ឆ្នាំមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទេ[14]។ ទោះបីជារកឃើញថាបានប្រព្រឹត្តនូវបទល្មើសក៏ដោយ ក៏ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌលែងមានទោសទៅវិញក្នុងករណីដែលច្បាប់បានចែង។

[13] មាត្រា ៤២នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[14] មាត្រា ៣៩នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

២.២.១. វិបល្លាសស្មារតី

វិបល្លាសស្មារតី គឺសំដៅទៅលើវិបត្តិដែលធ្វើឲ្យមាននូវភាពរឹករវដល់សកម្មភាពនៃសរសៃប្រសាទរបស់មនុស្សដែលធ្វើអោយមនុស្សបាត់បង់ដឹងខុសត្រូវរបស់ខ្លួនជននោះ មិនតម្រូវអោយទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទេ។ ដោយសារតែប្រព័ន្ធសរសៃប្រសាទមានសកម្មភាពមិនប្រក្រតី ចារីបានបាត់បង់នូវលទ្ធភាពការយល់ដឹងពីពិភពខាងក្រៅជុំវិញខ្លួន ហើយពុំអាចត្រួតពិនិត្យសកម្មភាពរបស់ខ្លួនបាន។ ហើយដើម្បីឲ្យរួចផុតពីការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌគេត្រូវរកភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីអត្ថិភាពនៃភាពវិបល្លាសស្មារតីដែលកើតមានចំពោះចារីនូវពេលប្រព្រឹត្តអំពើល្មើស។ ជាទូទៅភស្តុតាងនៃវិបល្លាសស្មារតីត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយវេជ្ជបណ្ឌិតជំនាញ ប៉ុន្តែគំនិតយោបល់ទាំងនោះពុំមានអានុភាពចងជាកាតព្វកិច្ចអោយចៅក្រមត្រូវតែជឿនោះទេ ពោលគឺចៅក្រមអាចជឿក៏បានឬមិនជឿក៏បានដូចជា ជនម្នាក់បានប្រើប្រាស់គ្រឿងញៀន ឬថ្នាំសម្រើបបណ្តាលអោយមានការលំបាកក្នុងការទប់ស្កាត់កាមតណ្ហារបស់ខ្លួន ហើយក៏ទៅរំលោភសេពសន្ថវៈនារីនៅក្បែរបន្ទប់ដែលខ្លួនរស់នៅនោះ។ ជនល្មើសមិនអាចលើកសំអាងហេតុពីការប្រើប្រាស់ថ្នាំសម្រើប ឬគ្រឿងញៀនធ្វើអោយខ្លួនមិនអាចគ្រប់គ្រងខ្លួនឯងបានដើម្បីអោយរួចផុតពីកាទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌបានឡើយ[15]។

២.២.២. ការអនុញ្ញាតដោយច្បាប់ ឬអាជ្ញាធរ

ក្នុងករណីខ្លះ ច្បាប់អនុញ្ញាតអោយប្រព្រឹត្តអំពើណាមួយបាន។ ប្រសិនបើបុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តអំពើដែលបានបញ្ញត្តិ ឬអនុវត្តតាមច្បាប់អនុញ្ញាត បុគ្គលនោះមិនប្រព្រឹត្តបទល្មើសទេ[16]។

- ការឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- ការចាប់ខ្លួនជនប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈឹមជាក់ស្តែងដោយប្រជាពលរដ្ឋ
- ការវះកាត់ដោយគ្រូពេទ្យទៅលើអ្នកជំងឺ ជួនកាលទំនៀមទម្លាប់របស់ប្រទេសតម្រូវមិនឲ្យចាត់ទុកអំពើណាមួយថាជាបទល្មើសទេ។
- ការបញ្ជារបស់អាជ្ញាធរ គឺជាយុត្តិកម្ម(ការធ្វើឲ្យត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់)នៃបទល្មើសលុះត្រាតែអាជ្ញាធរដែលបញ្ជា គឺជាអាជ្ញាធរស្របច្បាប់។ ការបញ្ជាពីនយោជក ឬឪពុកម្តាយមិនមែនជាការបញ្ជាពីអាជ្ញាធរស្របច្បាប់ទេ។
- ការបញ្ជាមានលក្ខណៈនីត្យានុកូល គឺប្រសិនបើការបញ្ជាមានលក្ខណៈខុសច្បាប់យ៉ាងជាក់ច្បាស់ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌតម្រូវអោយអ្នកទទួលបញ្ជាអនីត្យានុកូលទទួលទោសតាមបញ្ញត្តិច្បាប់។ ការវាយតម្លៃកំណត់ថាការបញ្ជាណាជាអនីត្យានុកូលអាស្រ័យទៅលើសមត្ថភាពបទពិសោធន៍ និងឋានៈរបស់អ្នក

[15] មាត្រា ៣១នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[16] មាត្រា ៣២នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

ទទួលបញ្ជាដូចជា ក្នុងករណីការបញ្ជាអោយធ្វើទារុណកម្ម ការបញ្ជាអោយបាញ់សម្លាប់ជនដែលមានវិវាទជាមួយនៅក្នុងគ្រោះថ្នាក់ចរាចរណ៍ជាដើម។

ជាករណីលើកលែងទោះបីជាច្បាប់ជាធរមានអនុញ្ញាត ឬមានបញ្ជារបស់អាជ្ញាធរស្របច្បាប់ក៏ដោយក៏មិនអាចរួចផុតពីការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌបានដែរកាលបើអំពើប្រព្រឹត្តនេះជាបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនិងមនុស្សជាតិ ឬបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម ឬបទប្រល័យពូជសាសន៏។ ទោះបីជាច្បាប់ជាធរមាននៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានអនុញ្ញាតអោយមានការសម្លាប់មនុស្សដូចក្នុងសម័យកាលនោះក្តី ក៏ជនទាំងឡាយដែលធ្វើតាមការអនុញ្ញាតដោយច្បាប់នោះ មិនអាចរួចផុតពីការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌបានដោយលើកសំអាងពីការអនុញ្ញាតដោយច្បាប់បានឡើយ។

២.២.៣. ការការពារស្របច្បាប់

ការការពារស្របច្បាប់ដោយមិនអោយបុគ្គលណាប្រព្រឹត្តបទល្មើសក្នុងសភាពការការពារស្របច្បាប់ដោយមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទេ។ ហើយចំពោះលក្ខខណ្ឌការការពារស្របច្បាប់នោះមានដូចជា៖

- បទល្មើសត្រូវចាត់ទុកថាត្រឹមត្រូវដោយការចាំបាច់ដើម្បីការពារខ្លួន ការការពារអ្នកដទៃឬការពារទ្រព្យសម្បត្តិប្រឈមមុខ និងការឈ្លានពានមួយដែលមិនត្រឹមត្រូវ។
- បទល្មើស និងការឈ្លានពានត្រូវតែកើតឡើងក្នុងពេលជាមួយគ្នា និង
- គ្មានវិសមាមាត្រ រវាងមធ្យោបាយការពារដែលប្រើប្រាស់ នឹងទម្ងន់នៃការឈ្លានពាន[17]។

ក្នុងករណីសកម្មភាពដែលមិនមែនជាការការពារស្របច្បាប់ដូចជា ករណីមួយបន្ទាប់ពីមានការទាស់ទែងគ្នាជាមួយបុរសម្នាក់ហើយក្រោយមកឃើញបុរសនោះកំពុងដើរកម្សាន្តមុំផ្ទះខ្លួន ម្ចាស់ផ្ទះក៏វាយបុរសនោះតែម្តងព្រោះភ័យខ្លាចមានការវាយប្រហារលើខ្លួនជាមុនដែលតាមការពិតបុរសជាជនរងគ្រោះនោះ ពុំទាន់ទាំងមានសកម្មភាពហិង្សាណាមួយទាល់តែសោះ។ ដូច្នេះក្នុងករណីនេះ ត្រូវបានចាត់ទុកថាការការពារស្របច្បាប់ទេ គឺត្រូវតែទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ។

២.២.៤. សច្ចាធារណ៍ នៃការការពារស្របច្បាប់

ត្រូវសន្មត់ថាជាការការពារស្របច្បាប់នូវក្នុងករណីដូចជា៖

- បទល្មើសត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ដើម្បីរុញច្រានការចូលក្នុងពេលយប់ដោយការកាប់គាស់ទម្លុះទម្លាយដោយហឹង្សាឬដោយកលល្បិចនៅក្នុងទីកន្លែងដែលមានមនុស្សរស់នៅ។
- បទល្មើសបានប្រព្រឹត្តដើម្បីការការពារខ្លួនប្រឆាំងនិងការលួចឬការប្លន់ដែលអនុវត្តដោយហិង្សា។

[17] មាត្រា ៣៣នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

សច្ចាធារណ៍នៃការការពារស្របច្បាប់ពុំមានលក្ខណៈដាច់ខាតទេ។ សច្ចាធារណ៍នេះអាចត្រូវរំលាយដោយភស្តុតាងផ្ទុយ[18]។

២.២.៥. ស្ថានភាពចាំបាច់

ស្ថានភាពចាំបាច់ជាស្ថានភាពរបស់បុគ្គលម្នាក់ដែលឈានទៅដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើសណាមួយដោយសារចារីមានបំណងស្ការផលប្រយោជន៍មួយផ្សេងទៀតដែលត្រូវបានគំរាមគំហែងដោយមហន្តរាយបច្ចុប្បន្នឬជៀបនិងការកើតឡើង។ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌចែងថាបុគ្គលដែលស្ថិតនៅក្នុងការចាំបាច់ត្រូវតែប្រព្រឹត្តបទល្មើសមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទេ។ ស្ថានភាពចាំបាច់ត្រូវមានលក្ខណៈដូចខាងក្រោម៖

- បទល្មើសត្រូវបានចាត់ទុកថា ត្រឹមត្រូវដោយការចាំបាច់ដើម្បីការការពារខ្លួន ការពារអ្នកដទៃឬការពារទ្រព្យសម្បត្តិប្រឆាំងនឹងគ្រោះថ្នាក់ដែលកំពុងកើតមានឬដែលនឹងកើតមាន និង
- គ្មានវិសមាមាត្ររវាងមធ្យោបាយការពារនឹងទម្ងន់នៃគ្រោះថ្នាក់[19]។
- ដើម្បីកុំអោយកូនអត់អាហារស្លាប់ ម្តាយសុខចិត្តលួចបាយរបស់គេដើម្បីចិញ្ចឹមកូន។
- ដើម្បីបញ្ចៀសកុំអោយឡានខ្លួនត្រូវភ្លើងឆេះអស់ បុរសម្នាក់រត់ទៅយកបំពងពន្លត់អគ្គីភ័យរបស់អ្នកដទៃមកពន្លត់ដោយគ្មានការអនុញ្ញាត។
- ដើម្បីបញ្ចៀសកុំអោយគេឃើញខ្លួនស្រាតនននលគ្មានខោអាវនារីម្នាក់បង្ខំចិត្តលួចខោអាវគេមកបិតបាំងរាងកាយខ្លួន។

២.២.៦. អានុភាពនៃកម្លាំង ឬការបង្ខំ

បុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសក្រោមអានុភាពនៃកម្លាំងឬការបង្ខំ ដែលបុគ្គលនេះមិនអាចទប់ទល់បានទេ បុគ្គលនេះមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទេ។ កម្លាំងនិងការបង្ខំអាចចេញមកពីព្រឹត្តិការណ៍ក្រៅឆន្ទៈរបស់មនុស្សតែប៉ុណ្ណោះ។ កម្លាំងនិងការបង្ខំនេះត្រូវតែមិនអាចមើលឃើញជាមុនបាន និងមិនអាចជៀសវាងបាន[20]។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីមានភស្តុតាងមានកំលាំងអ្វីមួយបានបង្ខំជនណាម្នាក់អោយប្រព្រឹត្តបទល្មើសអ្វីមួយ ហើយជននោះកាលមិនអាចទប់ទល់និងកំលាំងនោះបានទេ ក៏ប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះ។ ដូច្នេះជនប្រព្រឹត្តបទល្មើសនេះមិនត្រូវអោយទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្តឡើយ។ ហើយកម្លាំងនិងការបង្ខំនេះត្រូវតែកើតចេញពីករណីប្រធានសក្តិដូចជា កម្លាំងធម្មជាតិរន្ទះបាញ់កង់ឡានបណ្តាលអោយអ្នកបើកបរកិនអ្នកថ្មើរជើងម្នាក់ស្លាប់[21]។

[18] មាត្រា ៣៤នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[19] មាត្រា ៣៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[20] មាត្រា ៣៦នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[21] មេរៀនក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បកស្រាយដោយឯ.ឧ ហ៊ី សោភា,ប៊ុន ហ៊ុន,កើត រិទ្ធ,ផូវ សំភី,លោកស្រី ចាំង ស៊ីណាត ឆ្នាំ២០១១

❖ **<u>សំគាល់៖</u>** ក្នុងករណីអភ័យឯកសិទ្ធគ្រួសារ មិនអាចត្រូវផ្តន្ទាទោសព្រហ្មទណ្ឌបានទេ៖

- អំពើមិនអាចលួចទ្រព្យសម្បត្តិរបស់បុព្វញាតិឬបច្ឆាញាតិ។
- អំពើលួចទ្រព្យសម្បត្តិរបស់សហព័ទ្ធ[22]។

ផ្នែកទី៣៖ ទោសព្រហ្មទណ្ឌ

ទោសព្រហ្មទណ្ឌ គឺសំដៅទៅលើទណ្ឌកម្មដែលត្រូវបានប្រកាសដោយតុលាការសម្រាប់ការអនុវត្តចំពោះបុគ្គលដែលមានបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ហើយវាមានលក្ខណៈសំខាន់ណាស់សំរាប់បទល្មើសព្រោះវាកំណត់ពីអត្ថិភាពនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ ម្យ៉ាងទៀត ដោយផ្អែកទៅលើគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាពនៃបទល្មើស និងទោសចៅក្រមអាចប្រកាសតែទោសណាដែលច្បាប់កំណត់តែប៉ុណ្ណោះ។ ចំពោះទោសព្រហ្មទណ្ឌ គឺជាទណ្ឌកម្មផ្តន្ទាទោសដោយសង្គមតាមរយៈច្បាប់ទៅលើជនណាដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ហើយទោសព្រហ្មទណ្ឌទៀបសោត គឺក្នុងគោលដៅការពារប្រយោជន៍សាធារណៈដែលជាប្រយោជន៍របស់សង្គមទាំងមូល។ ហើយបើយោងតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានបែងចែកទោសព្រហ្មទណ្ឌជា ៣(បី)ប្រភេទគឺ៖ មូលទោស អនុទោស ទោសជំនួស។

៣.១ មូលទោស

មូលទោស គឺជាទោសមូលដ្ឋានដែលយកទៅប្រើប្រាស់សម្រាប់ការប្រកាសទោសចំពោះជនជាប់ចោទដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ហើយគ្រប់បទល្មើសទាំងអស់សុទ្ធតែត្រូវផ្តន្ទាទោសយ៉ាងហោចណាស់ក៏មានមូលទោសមួយដែរ ព្រោះជាទោសមួយដ៏ចាំបាច់សំរាប់ភ្ជាប់ទៅ និងបទល្មើស។ ហើយតាមរយៈបញ្ញត្តិនៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌចែងថា មូលទោសមាន ២(ពីរ)ប្រភេទគឺ៖

- ទោសដាក់ពន្ធនាគារ៖ គឺជាទោសដាក់គុកនិងដកហូតសេរីភាពរបស់បុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើស ក្នុងរយៈពេលកំណត់មួយនៅក្នុងពន្ធនាគារ។
- ទោសពិន័យជាប្រាក់៖ គឺជាទោសដែលតម្រូវអោយបុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសបង់ប្រាក់ពិន័យនូវចំនួនកំណត់មួយ ហើយត្រូវគិតជាប្រាក់រៀល។ ហើយប្រាក់ពិន័យដែលទទួលបានត្រូវបង់ចូលជាថវិកាជាតិដោយត្រូវយកទៅទុកនៅក្នុងរតនាគារជាតិ[23]។

៣.២. អនុទោស(ទោសបន្ថែម)

អនុទោស គឺជាទោសបន្ថែមឬជាទោសបន្ទាប់បន្សំដែលសំដៅដល់ទោសដែលត្រូវបញ្ចូលបន្ថែមទៅក្នុងមូលទោស។ ការដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងមូលទោសនេះសំដៅដល់ការបន្ថែមលើមូលទោស ដើម្បីបង្ការការប្រព្រឹត្ត

[22] មាត្រា ៣៥៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[23] មាត្រា ៤៣នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

បទល្មើសជាថ្មី។ ទោសបន្ថែមបង្កើតឡើងក្នុងគោលបំណងអោយការដាក់ទណ្ឌកម្មមានកម្រិតសមស្របទៅនឹងអំពើល្មើសដែលបានប្រព្រឹត្ត ឬនិយាយម្យ៉ាងទៀតថា ដើម្បីធានាដល់ការអនុវត្តគោលការណ៍ឯកត្តកម្មនៃទោស។

៣.៣. ទោសជំនួស

ទោសជំនួស គឺជាទោសដែលត្រូវប្រកាសជំនួសមូលទោសនិងសម្រាប់អនុវត្តជំនួសមូលទោសចំពោះការប្រព្រឹត្តបទល្មើសណាមួយ។ ទោសជំនួសត្រូវបានចែកជា ២(ពីរ)គឺៈទោសការងារសហាគមន៍ ទោសស្តីបន្ទោស។

- **ទោសការងារសហាគមន៍ៈ** តុលាការអាចប្រកាសទោសការងារសហាគមន៍បានកាលណាជនជាប់ចោទទទួលទោសដាក់ពន្ធនាគារ ដែលអតិបរិមាតិចជាង ឬស្មើនឹង ៣(បី)ឆ្នាំ។ ហើយការងារសហាគមន៍ គឺជាកាតព្វកិច្ចត្រូវបំពេញក្នុងចិរវេលាចន្លោះពី ៣០(សាមសិប)ម៉ោងទៅ ២០០(ពីររយ)ម៉ោងនូវការងារគ្មានកម្រៃជាប្រយោជន៍ដល់រដ្ឋ ឬរដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ ឬនីតិបុគ្គលនៃនីតិសាធារណៈផ្សេងទៀតដល់សមាគមន៍ ឬដល់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល[24]។

បែបបទនៃការអនុវត្តទោសការងារសហាគមន៍ត្រូវកំណត់ដោយព្រះរាជអាជ្ញា។ ព្រះរាជអាជ្ញាចង្អុលប្រាប់ឈ្មោះនីតិបុគ្គលដែលត្រូវទទួលអត្ថប្រយោជន៍ពីការងារនេះ។ ទោសនេះត្រូវអនុវត្តនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។

- **ទោសស្តីបន្ទោសៈ** គឺជាប្រភេទនៃទោសមួយដែលមានគោលបំណងបន្ធូរបន្ថយដល់ការទទួលទណ្ឌកម្មមកត្រឹមជាការស្តីបន្ទោសប៉ុណ្ណោះ ចំពោះទណ្ឌិតដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលពុំមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរ។ ហើយទោសប្រភេទនេះក៏មិនខុសពីប្រភេទទោសដទៃផងដែរ គឺបង្កើតឡើងក្នុងគោលបំណងដាក់ទណ្ឌកម្មដល់ទណ្ឌិតអោយសមស្របទៅនឹងទម្ងន់នៃបទល្មើស។

❖ ***<u>សំគាល់ៈ</u>*** ចំពោះគោលការណ៍ខាងក្រោមនេះមិនទាន់ឃើញមានការអនុវត្តនូវឡើយទេ ដូចជាៈ

  ➢ ទោសពាក់កណ្តាលសេរីភាព គឺកាលណាដែលតុលាការប្រកាសទោសដាក់ពន្ធនាគារតិចជាង ឬស្មើរនិង ៦(ប្រាំមួយ)ខែតុលាការអាចសម្រេចថាទោសត្រូវអនុវត្តក្រោមពាក់កណ្តាលសេរីភាព ដើម្បីអនុញ្ញាតឲ្យទណ្ឌិតអាចបំពេញសកម្មភាពលើវិជ្ជាជីវៈ ទទួលបានការសិក្សា ឬការបណ្តុះបណ្តាល ឬការពិនិត្យព្យាបាលជម្ងឺ ឬជួយឧបត្ថម្ភដល់សេចក្តីតម្រូវការរបស់គ្រួសារ[25]។

---

[24] មាត្រា ៧២នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[25] មាត្រា ១២៧នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

- ទោសបែងចែកជាប្រភាគ គឺជាទោសកាលណាដែលតុលាការប្រកាសទោសដាក់ពន្ធនាគារតិចជាង ឬស្មើរ ១(មួយ)ឆ្នាំតុលាការអាចសម្រេចថា ទោសនេះត្រូវអនុវត្តជាប្រភាគ ដោយមូលហេតុធ្ងន់ធ្ងរដែលមានលក្ខណះជាគ្រួសារ ជាវេជ្ជសាស្ត្រ ជាវិជ្ជាជីវៈ ឬជាសង្គម[26]។

[26] មាត្រា ១៣២នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

ជំពូកទី២
ដំណើរការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ
ផ្នែកទី១៖ ភាគីក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ

ជាធម្មតាភាគីក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌយ៉ាងហោចណាស់មាន គឺមានម្ចាស់បណ្តឹងអាជ្ញា ជនល្មើស ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី។

១.១. ជនល្មើស

ក្នុងដំណាក់កាលដំបូងនៃនីតិវិធីនូវពេលដែលជនម្នាក់ ត្រូវបានឃាត់ខ្លួនដោយនគរបាលយុត្តិធម៌ គេហៅថា "**ជនសង្ស័យ**"ក្នុងករណីបទល្មើសមិនជាក់ស្តែង ឬគេអាចហៅថា "**ជនល្មើស**"តែម្តងក្នុងករណីបទល្មើសជាក់ស្តែង។ បន្ទាប់ពីនគរបាលយុត្តិធម៌បញ្ជូនសំណុំរឿងទៅដល់ក្នុងដំណាក់កាលស្ថាប័នអយ្យការ ព្រះរាជអាជ្ញា បានចាប់ផ្តើមធ្វើការចោទប្រកាន់នោះ ជនសង្ស័យឬជនល្មើសត្រូវបានគេហៅថា "**ជនត្រូវចោទ**"។ ហើយបន្ទាប់មកព្រះរាជអាជ្ញាបញ្ជូនជនត្រូវចោទទៅដល់ក្នុងដំណាក់កាលចៅក្រមស៊ើបសួរ ចៅក្រមស៊ើបសួរចាប់ផ្តើមពិនិត្យស្វែងរកការពិតរួចហើយក៏ចោទប្រកាន់ជនត្រូវចោទនោះ ត្រូវបានគេហៅថា "**ជនជាប់ចោទ**"។ បន្ទាប់មកទៀតជនជាប់ចោទនោះ ត្រូវបានបញ្ជូនបន្តមកដល់ក្នុងដំណាក់កាលចៅក្រមជំនុំជម្រះ ចៅក្រមជំនុំជម្រះចាប់ផ្តើមធ្វើការជំនុំជម្រះលើជនជាប់ចោទនោះក្រោយមកចៅក្រមជំនុំជម្រះចេញសេចក្តីសម្រេចផ្តន្ទាទោសជនជាប់ចោទនោះ ហើយជនជាប់ចោទនោះត្រូវបានគេហៅថា "**ពិរុទ្ធជន**"។ ប្រសិនបើពិរុទ្ធជននេះបន្តប្តឹងទាស់ ឬប្តឹងឧទ្ធរណ៍ ឬប្តឹងសាទុក្ខលើសេចក្តីសម្រេចផ្តន្ទាទោសលើរូបខ្លួនគេហៅថា ជនជាប់ចោទវិញ ហើយមាននូវសេចក្តីសម្រេចផ្តន្ទាទោសម្តងទៀតលើជនជាប់ចោទនោះគេហៅថា ជនជាប់ចោទវិញ រហូតដល់សេចក្តីសម្រេចផ្តន្ទាទោសចូលជាស្ថាពរនោះ ជនជាប់ចោទឬពិរុទ្ធជននោះ ត្រូវគេហៅថា "**ទណ្ឌិត**"[27]។

១.២. ជនរងគ្រោះ

ជនរងគ្រោះ គឺជាបុគ្គលដែលរងគ្រោះដោយផ្ទាល់ ពីអំពើល្មើសរបស់ជនល្មើសដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ការខូចខាតដែលជនរងគ្រោះអ្នកទទួលរងវិព្យសនកម្ម គឺអាចជាវិព្យសនកម្មខាងសម្ភារៈ ខាងរូបកាយ ឬខាងផ្លូវចិត្តជាដើម។ នៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌអ្នកមានសិទ្ធិធ្វើការបណ្តឹងដើម្បីទាមទារវិព្យសនកម្មនោះបានមានដូចជា អាណាព្យាបាលស្របច្បាប់របស់ជនរងគ្រោះ សមាគមដែលទទួលសិទ្ធិពីជនរងគ្រោះ ឬទាយាទរបស់មរណជន។ ហើយវិព្យសនកម្មអាចត្រូវបានជួសជុសដោយការសងជម្ងឺចិត្ត ដោយការសងទៅជនរងគ្រោះវិញនូវទ្រព្យសម្បត្តិដែលបានបាត់បង់ឬដោយការបដិទាន(ធ្វើអោយដូចសភាពដើមវិញ)នូវទ្រព្យសម្បត្តិ ដែលគេ

[27] សៀវភៅមេរៀននីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ ចាំង ស៊ីណាត ឆ្នាំ ២០១៥

បានបំផ្លាញឬធ្វើអោយខូចខាត។ សំណងជម្ងឺចិត្តត្រូវមានលក្ខណៈធន់ល្មមជាមួយ និងវិព្យសនកម្មដែលបានទទួលរង។

១.៣. ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី មានក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនៅពេលដែលជនរងគ្រោះនៃរឿងក្តីនោះជាអនីតិជន ឬជនស្ថិតក្រោមរបបអាណាព្យាបាលទូទៅឬជនស្ថិតក្រោមហិតូបត្ថម្ភ ដែលត្រូវតម្រូវចាំបាច់អោយអ្នកមានសិទ្ធិគ្រប់គ្រងទៅលើជនរងគ្រោះដែលជាអនីតិជន។ ជនស្ថិតក្រោមរបបអាណាព្យាបាលទូទៅ ឬជនស្ថិតក្រោមហិតូបត្ថម្ភ ឬសិទ្ធិវន្តរបស់ជនរងគ្រោះអាចតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដើម្បីទាមទារសំណងរដ្ឋប្បវេណីពីជនល្មើសដែលជនរងគ្រោះបានទទួលរងនូវការខូចខាត ទោះបីជាការខូចខាតនេះជាវិព្យសនកម្មផ្លូវចិត្តក៏ដោយ។ ការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីត្រូវធ្វើឡើងក្នុងនាមផលប្រយោជន៍របស់ជនរងគ្រោះ និងអាចធ្វើនូវពេលណាក៏បាន ដរាបណាចៅក្រមមិនទាន់សម្រេចលើអង្គសេចក្តី។

១.៤. អ្នកទទួលខុសត្រូវផ្នែករដ្ឋប្បវេណី

អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី គឺជាជនទាំងឡាយណាដែលច្បាប់តម្រូវអោយទទួលខុសត្រូវអំពើរបស់អ្នកដែលបង្កទៅលើអ្នកដទៃ ដែលជាជនជាប់ចោទក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ អ្នកទទួលខុសត្រូវផ្នែករដ្ឋប្បវេណី គឺជាអ្នកផ្តល់ចម្លើយនៃបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីរួមមាន៖

- ឪពុកម្តាយ អាណាព្យាបាល
- និយោជក
- ក្រុមហ៊ុនធានារ៉ាប់រង ក៏អាចត្រូវតុលាការកោះហៅឲ្យចូលរួមក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដែរ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទបានទិញការធានារ៉ាប់រងក្នុងការទទួលខុសត្រូវចំពោះករណីគ្រោះថ្នាក់ចរាចរណ៍ជាដើម។

១.៥. តតិយជនផ្សេងទៀត

ប្រសិនបើតុលាការអាចនិងផ្តន្ទាទោសដែលពាក់ព័ន្ធនិងវត្ថុណាមួយដូចជា ការបិទគ្រឹះស្ថានដែលជាទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនដែលអាចប៉ះពាល់ផលប្រយោជន៍របស់តតិយជន ជននេះអាចបង្ហាញពីអំណះអំណាងផ្សេងៗដើម្បីការពារផលប្រយោជន៍របស់ខ្លួន[28]។

[28] មេរៀននីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌរៀបដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ និងលោកស្រី ចាំង ស៊ីចាត ឆ្នាំ២០១៥

ផ្នែកទី២៖ នគរបាលយុត្តិធម៌

នគរបាលយុត្តិធម៌ គឺជាជំនួយរបស់អំណាចតុលាការ។ នគរបាលយុត្តិធម៌មានភារៈកិច្ចធ្វើការត្រួតពិនិត្យទៅលើបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈិម និងបទលហុដើម្បីកំណត់អត្តសញ្ញាណ និងចាប់ជនល្មើសព្រមទាំងប្រមូលភស្តុតាងផងដែរ[29]។

២.១. សមាសភាពនគរបាលយុត្តិធម៌

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកំណត់អំពីសមាសភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ដូចតទៅ៖

- មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌
- មន្ត្រីរាជការ និងភ្នាក់ងារសាធារណៈដទៃទៀត ដែលច្បាប់ដោយឡែកបានប្រគល់អំណាចអោយធ្វើការពិនិត្យបទល្មើសខ្លះៗក្នុងវង្វង់សមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួន[30]។

ព្រះរាជអាជ្ញាដឹកនាំ និងសម្របសម្រួលសកម្មភាពការងាររបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ទាំងអស់នៅក្នុងសមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ខ្លួន។ ព្រះរាជអាជ្ញាមានអំណាចលើមន្ត្រីរាជការ និងភ្នាក់ងារសាធារណៈដទៃទៀត កាលណាមន្ត្រីទាំងអស់បានបំពេញនូវមុខងាររបស់ខ្លួនជានគរបាលយុត្តិធម៌។ ម្យ៉ាងវិញទៀត កាលណាអនុវត្តដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវស្ថិតក្រោមអំណាចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ក្រៅពីនេះ នគរបាលយុត្តិធម៌ក៏ត្រូវស្ថិតនៅក្រោមការឃ្លាំមើល និងការត្រួតពិនិត្យរបស់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ផងដែរ ដោយអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍មានសិទ្ធិអនុវត្តអំណាចខាងវិន័យទៅលើនគរបាលយុត្តិធម៌បាន[31]។ បន្ទាប់ពីមានការរាយការណ៍ពីព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរដល់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាប្រកាសជូនដំណឹងដល់រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃ ឬរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិដើម្បីផ្តើមដំណើរការនីតិវិធី[32]។ ក្រៅពីនេះ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាក៏អាចចេញវិធានការវិន័យដោយផ្ទាល់ទៅលើមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែរ ក្នុងករណីបើមានកំហុសធ្ងន់ធ្ងរក្រោយពីកោះហៅមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នោះមកផ្តល់សេចក្តីសង្ខេបរួចមក។ សេចក្តីសម្រេចដាក់វិន័យអាចជា៖

- ហាមឃាត់មិនអោយបំពេញមុខងារជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ជាបណ្តោះអាសន្នសម្រាប់រយៈពេល ៥(ប្រាំ)ឆ្នាំយ៉ាងច្រើនបំផុត។

---

[29] មាត្រា ៥៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[30] មាត្រា ៥៧នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[31] មាត្រា ៥៩នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[32] មាត្រា ៦៤នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

- ហាមឃាត់មិនអោយបំពេញមុខងារជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ជាស្ថាពរ។

ចំពោះសេចក្តីសម្រេចនេះត្រូវជូនដំណឹងដល់មន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃឬក្រសួងការពារជាតិ។ សាមីខ្លួនមានសិទ្ធិប្តឹងតវ៉ាទៅមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ក្នុងអំឡុងរយៈពេល ១៥(ដប់ប្រាំ)ដោយថ្ងៃគិតចាប់ពីថ្ងៃទទួលដំណឹងហើយ រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ត្រូវសម្រេចក្នុងអំឡុងពេលយ៉ាងយូរបំផុត ១(មួយ)ខែគិតចាប់ពីថ្ងៃទទួលប្តឹង។ រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌អាចបដិសេធការហាមឃាត់ ឬបន្ថយរយៈពេលនៃការហាមឃាត់បាន។ សេចក្តីសម្រេចរបស់រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ពុំអាចប្តឹងតវ៉ាទៀតបានទេ[33]។

២.១.១. មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

សមាសភាពរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានកំណត់ក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ហើយគុណសម្បត្តិជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចទទួលបានតាមរបៀបពីរយ៉ាងគឺ៖

- តាមការប្រឡងសញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ខាងនគរបាលយុត្តិធម៌
- តាមមុខងារដដែល និងឋានន្តរស័ក្តរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌តាមក្រមនីតិវិធីក្រមព្រហ្មទណ្ឌ មន្ត្រីនគរបាលម្នាក់ៗត្រូវស្បថនៅមុខសាលាឧទ្ធរណ៍[34]។

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ កំណត់ថាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ម្នាក់ៗត្រូវស្បថថាខ្លួននឹងបំពេញភក្តីភាពនូវមុខងាររបស់ខ្លួន។ ការសម្បថត្រូវធ្វើនៅមុខតុលាការឧទ្ធរណ៍[35]។

២.១.២. ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌

សមាសភាពភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ បានចែងកំណត់ថាភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលមានគុណសម្បត្តិអាចជាភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ដូចជា៖

- នាយនគរបាល និងនាយនគរបាលរង ដែលមិនមានគុណសម្បត្តិជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។
- ភ្នាក់ងារនគរបាលជាតិផ្សេងៗទៀត។
- នាយទាហាននៃកងរាជអាវុធហត្ថ ដែលមិនមានគុណសម្បត្តិជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។
- យោធិនផ្សេងទៀតនៃកងរាជអាវុធហត្ថ[36]។

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ បានចែងអំពីភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវស្បថថាបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួនដោយស្មោះត្រង់។ ការសម្បថរបស់ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើឡើងនៅសាលាដំបូង[37]។

---

[33] មាត្រា ៦៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[34] មាត្រា ៦០នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[35] មាត្រា ៦៣នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[36] មាត្រា ៧៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[37] មាត្រា ៧៧នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

២.១.៣. មន្ត្រីរាជការ និងភ្នាក់ងារសាធារណៈដទៃទៀត

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកំណត់អោយមន្ត្រីរាជការនិងភ្នាក់ងារសាធារណៈប្រភេទនេះ គឺត្រូវស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងពេលបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួនជានគរបាលយុត្តិធម៌។ ចំពោះបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការផ្តល់នីតិសម្បទា ត្រូវកំណត់ដោយប្រកាសរួមរវាងក្រសួងយុត្តិធម៌និងក្រសួងពាក់ព័ន្ធ។ មន្ត្រីរាជការដូចជាខាងភ្នាក់ងារសាធារណៈដទៃទៀត ត្រូវស្បថនៅសាលាដំបូង។ មន្ត្រីរាជការនិងភ្នាក់ងារទាំងនេះ ត្រូវធ្វើរបាយការណ៍ ដែលមានតម្លៃត្រឹមតែជាពត៌មានធម្មតាប៉ុណ្ណោះ។ រាល់កំហុសក្នុងការបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួនត្រូវអោយដំណឹងដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរជូនអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ដែលបានប្រកាសប្រាប់រដ្ឋមន្ត្រីដែលមន្ត្រី ឬភ្នាក់ងារនោះនៅក្រោមឱវាទ ដើម្បីចាប់ផ្តើមនីតិវិធីខាងវិន័យ[38]។

២.២. សមត្ថកិច្ចនគរបាលយុត្តិធម៌

២.២.១. សមត្ថកិច្ចដែនដី

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ម្នាក់ៗមានសមត្ថកិច្ចនៅក្នុងព្រំប្រទល់ដែនដីអង្គភាពដែលខ្លួនត្រូវបានចាត់តាំងអោយទៅបម្រើការងារ។ ការកំណត់មណ្ឌលរដ្ឋបាលដែលជាដែនដីសមត្ថកិច្ចរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានបញ្ជាក់នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចតែងតាំងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នោះ។ ហេតុនេះមន្ត្រីនគរបាលដែលត្រូវបានចាត់តាំងអោយទៅ បម្រើការនៅស្រុកណាមួយនៃខេត្តណាមួយ មានសមត្ថកិច្ចដែនដីនៅស្រុកនោះប៉ុណ្ណោះ។ លើកលែងតែករណីគឺៈ

- នៅក្រុងភ្នំពេញ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានសមត្ថកិច្ចលើវិសាលភាពនៃក្រុងទាំងមូល។
- ការអនុញ្ញាតអោយបំពេញប្រតិបត្តិការនៅលើវិសាសភាពនៃដែនដីជាតិទាំងមូលដោយព្រះរាជអាជ្ញាជាលាយល័ក្ខណអក្សរ ឬដោយផ្ទាល់មាត់ ក្នុងករណីបទល្មើសជាក់ស្តែង។
- ការអនុញ្ញាតអោយបំពញប្រតិបត្តិការនៅលើវិសាលភាពនៃដែនដីជាតិទាំងមូលដោយចៅក្រមស៊ើបសួរនៅក្នុងដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស[39]។

ក្នុងករណីដែលមានពន្លាតដែនដីសមត្ថកិច្ចមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវសុំជំនួយពីមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលមានសមត្ថកិច្ចខាងដែនដី។ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនពត៌មានតាមគ្រប់មធ្យោបាយដល់ព្រះរាជអាជ្ញាដែលមានសមត្ថកិច្ចខាងដែនដី[40]។

[38] មាត្រា ៨២នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[39] មាត្រា ៦៧នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[40] មាត្រា ៦៨នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

២.២.២. សមត្ថកិច្ចសម្ភារៈ

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ កងរាជអាវុធក៏ជានគរបាលយុត្តិធម៌ដែរ។ ដូច្នេះកងរាជអាវុធហត្ថអាចបំពេញមុខងារជានគរបាលយុត្តិធម៌នូវក្នុងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌគ្រប់ប្រភេទ។ ប៉ុន្តែចំពោះបទល្មើសយោធាមានតែកងរាជអាវុធហត្ថទេដែលមានគុណសម្បត្តិជានគរបាលយុត្តិធម៌[41]។

២.៣. បេសកម្មរបស់នគរបាលយុត្តិធម៌

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកំណត់បេសកម្មរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌ដូចជា៖

- ពិនិត្យមើលបទល្មើសជាអាទ៍ បទលហុ។
- ជួយដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ក្នុងការបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួន។

ចំពោះការពិនិត្យមើលបទល្មើស ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើរបាយការណ៍។ របាយការណ៍នេះមានតម្លៃត្រឹមតែពត៌មានធម្មតាប៉ុណ្ណោះ។ ក្នុងករណីណាក៏ដោយភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ ពុំអាចបំពេញកិច្ចការទាំងឡាយដែលត្រូវរក្សាទុកជូនតែមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ កិច្ចការទាំងឡាយដែលត្រូវបំពេញដោយបំពានលើការហាមឃាត់នេះត្រូវចាត់ទុកមោឃះ[42]។

២.៣.១. ការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែង

ការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែងត្រូវបើកក្នុងករណីឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមជាក់ស្តែង។ ចំពោះបទល្មើសជាក់ស្តែងជាបទល្មើសដែលកំពុងប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលទើបប្រព្រឹត្តរួចភ្លាម និងបទល្មើសដែលកំពុងប្រព្រឹត្តិហើយចាត់ទុកជាបទល្មើសជាក់ស្តែង កាលណាក្រោយពេលមានបទល្មើសរួចបន្តិចមកជនដែលគេសង្ស័យត្រូវបានសាធារណៈជនស្រែកចាប់ប្រដាប់ប្រភីង ឬបុគ្គលដែលគេរកឃើញមានវត្ថុឬមានស្លាកស្នាមឬមានតម្រុយច្បាស់លាស់ ហើយស៊ីសង្វាក់ផ្សេងទៀត ដែលនាំឲ្យគេសន្និដ្ឋានបានថាបុគ្គលនោះបានប្រព្រឹត្ត ឬបានចូលរួមប្រព្រឹត្តិបទល្មើស[43]។ ក្នុងករណីដែលចាត់ទុកដូចជាបទល្មើសជាក់ស្តែងដែរ ទោះបីស្ថិតនៅក្រៅពីករណីដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌក៏ដោយគ្រប់បទឧក្រិដ្ឋ ឬមជ្ឈឹមទាំងឡាយណាដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងទីកន្លែងដែលអ្នកកាន់កាប់នៅទីនោះសុំអោយព្រះរាជអាជ្ញា ឬមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ចូលមកពិនិត្យ ឬភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ ក្នុងករណីដែលគ្មានមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នៅទីកន្លែងនោះ។ ក្នុងករណីចុងក្រោយនេះភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវរាយការណ៍ជាបន្ទាន់ជូនដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។

[41] មាត្រា ៨១នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[42] មាត្រា ៧៨នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[43] មាត្រា ៨៦នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

២.៣.១.១. ចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ

ដើម្បីធ្វើការពិនិត្យលើបទល្មើស ក្រោយពីរាយការណ៍ភ្លាមជូនព្រះរាជអាជ្ញា។ ក្នុងករណីនេះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ហាមឃាត់បុគ្គលគ្រប់រូបកុំអោយទៅទីណាឆ្ងាយពីទីកន្លែងបទល្មើស រហូតដល់ពេលបញ្ចប់កិច្ចប្រតិបត្តិការណ៍របស់ខ្លួន។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យរបស់ខ្លួន។

២.៣.១.២. ការឃាត់ខ្លួន

ដើម្បីឆ្លើយតបនិងតម្រូវការចាំបាច់នៃការស៊ើបអង្កេត មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចឃាត់ខ្លួនគ្រប់បុគ្គលដែលសង្ស័យថាបានចូលរួមក្នុងបទល្មើស។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចឃាត់ខ្លួនបុគ្គលនោះហើយនាំខ្លួនជននោះទៅជូនមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលស្ថិតនៅជិតបំផុត។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចឃាត់ខ្លួនបុគ្គលដែលជាប់ស័ង្សយថាបានចូលរួមក្នុងបទល្មើស និងបុគ្គលដែលអាចផ្តល់ពត៌មានស្តីអំពីរឿងហេតុ។ ក្នុងករណីការឃាត់ខ្លួនអាចធ្វើបានលុះត្រាតែបុគ្គលនោះប្រកែកមិនព្រមផ្តល់ពត៌មាននិងការយល់ព្រមជាលាយលក្ខណ៍អក្សរឲ្យធ្វើការឃាត់ខ្លួនពីព្រះរាជអាជ្ញា ហើយក្រោយពីការឃាត់ខ្លួនមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវរាយការណ៍ជូនព្រះរាជអាជ្ញាភ្លាម[44]។ ចំពោះរយៈពេលនៃការឃាត់ខ្លួនគឺ ៤៨(សែសិបប្រាំបី)ម៉ោងគិតចាប់ពីម៉ោងដែលសាមីខ្លួនមកដល់អង្គភាពនគរបាល ឬកងរាជអាវុធហត្ថ។ ការពន្យាពេលនៃការឃាត់ខ្លួន ២៤(ម្ភៃបួន)ម៉ោងទៀតអាចធ្វើបានលុះត្រាតែមានលក្ខខណ្ឌដូចតទៅៈ

- មានតម្រុយអោយឃើញពិរុទ្ធភាពលើបុគ្គលដែលឃាត់ខ្លួនជានីតិជន ក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ។
- ការពន្យារពេលជាវិធានការចាំបាច់ ដើម្បីអោយការស៊ើបអង្កេតប្រព្រឹត្តទៅបានល្អ។
- ការអនុញ្ញាតដោយព្រះរាជអាជ្ញា ជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ និងមានសំអាងហេតុ។

ចំពោះការឃាត់ខ្លួនអនីតិជនអាចធ្វើបានចំពោះតែអនីតិជនអាយុចាប់ពី ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ ចំពោះអនីតិជនក្រោម ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំមិនអាចឃាត់ខ្លួនបានឡើយ។ រយៈពេលការឃាត់ខ្លួនចំពោះអនីតិជនប្រែប្រួលតាមប្រភេទនៃបទល្មើសៈ

➢ **<u>ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ</u>**

✓ អនីតិជនមានអាយុចាប់ពី ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំ ដល់ក្រោម ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ គឺមិនហួសពី ៣៦(សាបសិបប្រាំមួយ)ម៉ោង។

✓ អនីតិជនដែលមានអាយុចាប់ពី ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ ដល់ក្រោម ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំ គឺមិនហួសពី ៤៨(សែសិបប្រាំបី)ម៉ោង។

➢ **<u>ចំពោះបទមជ្ឈិម</u>**

[44] មាត្រា ៩៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

- ✓ អនីតិជនដែលមានអាយុចាប់ពី ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ ដល់ក្រោម ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំ គឺមិនហួសពី ២៤ (ម្ភៃបួន)ម៉ោង។
- ✓ អនីតិជនដែលមានអាយុចាប់ពី ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ ដល់ក្រោម ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំ គឺមិនហួសពី ៣៦ (សាបសិបប្រាំមួយ)ម៉ោង[45]។

ក្នុងរយៈពេលនៃការឃាត់ខ្លួនបុគ្គលដែលឃាត់ខ្លួនមានសិទ្ធិសុំសន្ទនាជាមួយមេធាវី ឬជាមួយជនណាម្នាក់ដែលខ្លួនជ្រើសរើសកុំអោយតែជននោះមានការទាក់ទិននូវក្នុងរឿងជាមួយនោះ។ ទំនាក់ទំនងនេះអាចធ្វើបានក្នុងរយៈពេល ៣០(សាបសិប)នាទី[46]។ ក្រៅពីនេះការទទួលជំនួយពីគ្រូពេទ្យក្នុងពេលឃាត់ខ្លួនក៏អាចធ្វើបានដែរតាមការស្នើសុំរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌[47]។ សម្រាប់ការឃាត់ខ្លួនអនីតិជនមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវជូនពត៌មានគ្រប់មធ្យោបាយដល់ ឪពុកម្តាយដល់អ្នកតំណាងស្របច្បាប់ ឬដល់អ្នកទទួលភារៈកិច្ចលើអនីតិជននេះ[48]។

២.៣.១.៣. ការឆែកឆេរ

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មិនអាចធ្វើការឆែកឆេរបានដោយទទួលបាននូវការអនុញ្ញាតពីព្រះរាជអាជ្ញាទោះបីជាលាយលក្ខណ៏អក្សរ ឬផ្ទាល់មាត់ក៏ដោយ។ ការឆែកឆេរត្រូវប្រព្រឹត្តទៅនៅចំពោះមុខអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬបើគ្មានអ្នកកាន់កាប់ទេត្រូវធ្វើនៅចំពោះមុខសាក្សីពីរនាក់។ ការឆែកឆេរមិនអាចចាប់ផ្តើមធ្វើមុនម៉ោង ៦(ប្រាំមួយ)ព្រឹកក្រោយម៉ោង ១៨(ដប់ប្រាំបី)ល្ងាចបានឡើយ។ ក្នុងករណីដែលឆែកឆេរត្រូវធ្វើនៅក្នុងការិយាល័យមេធាវីមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ពុំអាចធ្វើការឆែកឆេរបានឡើយមានតែព្រះរាជអាជ្ញាឬចៅក្រមស៊ើបសួរប៉ុណ្ណោះ ដែលអាចឆែកឆេរបានចំពោះមុខប្រធានគណៈមេធាវី ឬប្រតិភូប្រធានគណៈមេធាវី ឬមេធាវីសាមី។ ចំពោះអាគារសារពត៌មាន មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចធ្វើការឆែកឆេរបាន តែត្រូវធ្វើនៅចំពោះមុខព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរម្នាក់ដែលធានារ៉ាប់រងកុំអោយការឆែកឆេរនេះ ប៉ះពាល់ដល់ការប្រកបដោយសេរីនូវមុខរបរជាអ្នកសារពត៌មាននិងធ្វើអោយយឺតយ៉ាវដល់ការផ្សព្វផ្សាយពត៌មាននេះដោយមិនត្រឹមត្រូវ[49]។

២.៣.១.៤. ការចាប់យកវត្ថុតាង

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចចាប់យកវត្ថុតាងបាន។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបិទស្លាកបោះត្រានៅលើវត្ថុតាងនោះ។ ក្រោយពីបាននូវបង្ហាញវត្ថុតាងដែលចាប់បានដល់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬដល់សាក្សីពីរនាក់មើល

---

[45] មាត្រា ៨៧នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[46] មាត្រា ៩៨នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[47] មាត្រា ៩៩នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[48] មាត្រា ១០០នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

[49] មាត្រា ៩១នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

រួចមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការចាប់យក ដែលមានរួមមានបញ្ជីសារពើភ័ណ្ឌនៃវត្ថុដែលចាប់បាន[50]។ ក្នុងករណីនេះព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចអាចបង្គាប់ឲ្យប្រគល់វត្ថុចាប់បានទៅម្ចាស់ដើមវិញ ប្រសិនបើកម្មសិទ្ធិលើវត្ថុនោះគ្មានការជំទាស់អ្វីប្រាកដប្រជាទេ ហើយវត្ថុនោះពុំមែនជាវត្ថុដែលមានគ្រោះថ្នាក់ចំពោះមនុស្ស ឬទ្រព្យសម្បត្តិទេ។ ប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាពុំព្រមប្រគល់អោយវិញទេ អ្នកប្តឹងសុំអោយប្រគល់វត្ថុចាប់បាននោះ អាចប្តឹងតវ៉ាទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាបាន។[51]

២.៣.១.៥. ការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រ

ប្រសិនបើត្រូវធ្វើការពិនិត្យបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រដែលមិនអាចបង្អង់បានមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចពឹងដល់បុគ្គលគ្រប់រូបដែលមានមុខជំនាញ។ ប៉ុន្តែត្រូវអោយបុគ្គលនោះស្បថតាមសាសនា ឬជំនឿរបស់ខ្លួន និងជួយដោយភក្តីភាពដល់តុលាការជាមុនសិន ប្រសិនបើបុគ្គលនេះពុំមានឈ្មោះនៅក្នុងបញ្ជីអ្នកជំនាញ[52]។

២.៣.១.៦. ការបញ្ចូលកំណត់ហេតុ វត្ថុតាង និងបុគ្គលដែលត្រូវបញ្ជូនទៅព្រះរាជអាជ្ញា

ក្រោយការបញ្ចប់ការស៊ើបអង្កេត មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបញ្ជូនកំណត់ហេតុ និងវត្ថុតាងទាំងអស់ទៅព្រះរាជអាជ្ញា។ ប្រសិនបើមានបុគ្គលឃាត់ខ្លួននូវពេលផុតកំណត់ពេលឃាត់ខ្លួន មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌សុំសេចក្តីសម្រេចពីព្រះរាជអាជ្ញា ថាតើត្រូវបញ្ជូនខ្លួនជននេះទៅព្រះរាជអាជ្ញា ឬដោះលែងអោយមានសេរីភាពឡើងវិញ។ ប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាសម្រេចថាអោយបញ្ជូន មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌និងបញ្ជូនខ្លួនបុគ្គលនោះទៅព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងរយះពេលដ៏ឆាប់បំផុត តាមការដែលអាចធ្វើទៅបាន។ ប្រសិនបើមានការលំបាកក្នុងការដឹកជញ្ជូន ឬចម្ងាយនៃការដឹកជញ្ជូនរយះពេលបន្ថែមអាចផ្តល់អោយដោយព្រះរាជអាជ្ញា។

២.៣.១.៧. ការស្តាប់ចម្លើយ និងការសន្ទនា

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកោះហៅ និងស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលអាចផ្តល់ពត៌មានស្តីពីរឿងហេតុបាន។ ក្នុងន័យនេះ ជនសង្ស័យក៏អាចអោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ស្តាប់ចម្លើយបានដែរ។ ប្រសិនបើមានការរឹងទទឹងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវជូនដំណឹងដល់ព្រះរាជអាជ្ញាដែលអាចចេញបញ្ជាឲ្យចូលខ្លួនបាន។ បញ្ជាចូលខ្លួនអនុញ្ញាតអោយមន្ត្រីនគរបានយុត្តិធម៌ប្រើប្រាស់កំលាំងសាធារណះដើម្បីបង្ខំបុគ្គលនោះអោយចូលបង្ហាញខ្លួនបាន។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ មិនអនុញ្ញាតអោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ បង្គាប់ឲ្យស្តាប់ ឬថតសម្លេងសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទ ចាប់និងថតការឆ្លើយឆ្លងដែលចេញតាមមធ្យោបាយទូរគមនាគមន៍ សារពត៌មានទូរសារ ឬសារតាមអ៊ិនធើណេតឡើយ។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌទទួលស្គាល់អំណាចនេះតែសម្រាប់ចៅក្រមស៊ើបសួរប៉ុណ្ណោះ។ ផ្ទុយ

[50] មាត្រា ៩២នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[51] មាត្រា ១១៩នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩
[52] មាត្រា ៩៥នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

ទៅវិញ មានករណីអញ្ញត្រកម្មមួយចំនួនដែលគួរគត់ចំណាំថាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នៃអង្គភាពប្រឆាំងនិងភេរវកម្ម ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរអាចអនុញ្ញាតអោយអ្នកស៊ើបអង្កេត តាមដាន និងដាក់ខ្សែទូរស័ព្ទក្រោមការលបស្តាប់និងថត[53]។ ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចអនុញ្ញាតអោយអ្នកស៊ើបអង្កេត តាមដាន និងដាក់ខ្សែទូរស័ព្ទតាមការលបស្តាប់។ បើវិធានការនេះអនុញ្ញាតអោយព្រះរាជអាជ្ញា គឺអាចមានរយះពេលត្រឹមតែ២(ពីរ)ខែប៉ុណ្ណោះ។ ការបន្តត្រូវអនុញ្ញាតដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ[54]។

- **សម្គាល់៖** ការមិនអនុវត្តតាមបទបញ្ញត្តិខាងលើ អាចប្រឈមនិងការផ្តន្ទាទោសពីបទប៉ះពាល់ដល់ការសំងាត់នៃការសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទដែលមានចែងក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានកំណត់ថា៖ អំពើប្រព្រឹត្តដោយគំនិតទុច្ចរិត ស្តាប់ ឬធ្វើអោយច្របូកច្របល់ការសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី១(មួយ)ខែ ទៅ១(មួយ)ឆ្នាំ និងពិន័យជាប្រាក់ពី ១(មួយ)សែនរៀល ទៅ២(ពីរ)លានរៀល[55]។

២.៣.២. ការស៊ើបអង្កេតករណីបឋម

ការស៊ើបអង្កេតបឋម កាលណាបានដឹងពីអំពើដែលជាបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិម បទលហុមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចធ្វើការស៊ើបអង្កេតបឋមដោយឯកឯងក៏បាន ឬតាមការស្នើសុំរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ម្យ៉ាងទៀត ចំពោះថិរវេលានៃការស៊ើបអង្កេតបឋមមិនមានកំណត់ពេលវេលាជាក់លាក់ទេ។ ដំណើរកាលការស៊ើបអង្កេតបឋមនៅក្នុងករណីដែលបទឧក្រិដ្ឋ ឬមជ្ឈឹមមិនជាក់ស្តែងឬក្នុងករណីដែលថិរវេលានៃការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែងបានកន្លងផុត។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានកំណត់ថិរវេលានៃការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែងតែ ៧(ប្រាំពីរ)ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ គិតពីថ្ងៃប្រព្រឹត្តបទល្មើស[56]។ ក្នុងនីតិវិធីនៃការស៊ើបអង្កេតបឋម គឺមានវិធានមួយចំនួនដែលបានអនុវត្តដូចគ្នា និងការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែងដែរហើយមានវិធានមួយចំនួនទៀត គឺមានលក្ខណះខុសគ្នានិងការស៊ើបអង្កេតករណីជាក់ស្តែងដែរ ព្រោះអំណាចរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃការស៊ើបអង្កេតបឋមនេះ ត្រូវបានកំណត់តឹងរឹងជាងការស៊ើបអង្កេតក្នុងករណីជាក់ស្តែង។

២.៣.២.១. កំណត់ហេតុលើការស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យ

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌចំពោះការធ្វើកំណត់ហេតុ លើការស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នឹងត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការស្រាវជ្រាវនិងការពិនិត្យរបស់ខ្លួន[57]។

[53] មាត្រា ២៧នៃច្បាប់ស្តីអំពីការប្រឆាំងអំពើពុករលួយ

[54] មាត្រា ៨៨នៃច្បាប់ស្តីពីការប្រឆាំង និងភេរវកម្ម

[55] មាត្រា ៣១៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១១

[56] មាត្រា ១០៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[57] មាត្រា ៩០នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

២.៣.២.២. ការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រ

ករណីចាំបាច់តម្រូវអោយមានការត្រួតពិនិត្យបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រដែលមិនអាចបង្អង់បានមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អាចពឹងដល់បុគ្គលគ្រប់រូបដែលមានវិជ្ជាជំនាញ ឬឯកទេស[58]។ ប្រសិនបើបុគ្គលនោះមិនទាន់បានចុះឈ្មោះនៅក្នុងបញ្ជីជំនាញអ្នកជំនាញ ហើយបញ្ជីនេះត្រូវបានបង្កើតឡើងដែលត្រូវបានរៀបចំដោយរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ ដែលបែបបទនៃការចុះឈ្មោះ ឬការលុបឈ្មោះចេញអំពីបញ្ជីត្រូវកំណត់ដោយប្រកាសរបស់ក្រសួងយុត្តិធម៌។

២.៣.២.៣. ការហាមឃាត់មិនអោយស្តាប់សារសំលេងឯកឯងជាអាទិ៍

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ពុំមានអំណាចបង្គាប់អោយស្តាប់ និងថតសំលេងនៃការសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទបានឡើយ។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ គឺពុំអាចបង្គាប់អោយចាប់និងថតការឆ្លើយឆ្លង ដែលចេញពីមធ្យោបាយទូរគមនាគមន៍ជាអាទិ៍ សារតាមទូរសារ និងអ៊ីនធើណេតជាដើមបានឡើយ ករណីនេះអាចត្រូវបានអនុញ្ញាតប្រសិនបើលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនត្រូវបានបំពេញ។

២.៣.២.៤. ការបញ្ជូនកំណត់ហេតុទៅព្រះរាជអាជ្ញា

ក្រោយពេលបញ្ចប់នៃកាស៊ើបអង្កេត មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបញ្ជូនកំណត់ហេតុ និងវត្ថុតាងទាំងអស់ទៅព្រះរាជអាជ្ញានោះ ការបញ្ជូននិងកំណត់ហេតុ និងវត្ថុតាងត្រូវធ្វើជាមួយ និងការបញ្ជូនខ្លួនបុគ្គលនេះផងដែរមានន័យថា បុគ្គលនិងវត្ថុតាងត្រូវបញ្ជូនទៅព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីធ្វើការពិនិត្យ និងចំណាត់ការបន្ត។

២.៣.២.៥. និទ្ទេសដែលចុះនៅក្នុងកំណត់ហេតុ

កំណត់ហេតុដែលធ្វើដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវចុះដូចជា៖

- ឈ្មោះនិងឋានៈរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- អង្គភាពមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- កាលបរិច្ឆេទ។

ទំព័រនីមួយៗត្រូវចុះហត្ថលេខាដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ពាក្យឆូតលុបនិងការយោងត្រូវតែមានការបញ្ជាក់យល់ព្រមដោយមាននូវការចុះហត្ថលេខារបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នៅរឹមទំព័រនៃកំណត់ហេតុ។ កំណត់ហេតុស្តីពីការស្តាប់ចម្លើយឬស្តីពីការឃាត់ខ្លួន នឹងត្រូវមានចុះអត្តសញ្ញាណរបស់បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធផងដែរ។

[58] មាត្រា ៩៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

២.៣.២.៦. ការឆែកឆេរ

ការស៊ើបអង្កេតបឋមទាក់ទងទៅនឹង បទឧក្រិដ្ឋឬបទមជ្ឈឹម មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចធ្វើការឆែកឆេរ និងចាប់យកវត្ថុតាងបាន មុននិងធ្វើការឆែកឆេរមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវទទួលនូវការយល់ព្រមច្បាស់លាស់ និងពិតប្រាកដពីអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង។ សរុបមកមានន័យថា មុននិងអនុវត្តការងារនេះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវទទួលនូវការឯកភាពអោយបានច្បាស់លាស់ពីអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងដែលត្រូវធ្វើការឆែកឆេរនោះ។ ការយល់ព្រមនេះគឺត្រូវធ្វើឡើងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលសរសេរដោយផ្ទាល់ដៃរបស់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងនេះ។ ប្រសិនបើអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងមិនចេះអក្សរត្រូវសរសេរអោយបានច្បាស់លាស់នៅក្នុងកំណត់ហេតុថា អ្នកកាន់កាប់នេះមិនចេះអក្សរហើយយល់ព្រមអោយធ្វើការឆែកឆេរ។ ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងករណីអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងអវត្តមាន ឬធ្វើការបដិសេធការឆែកឆេរនោះ ប្រធានសាលាដំបូងដែលមានសមត្ថកិច្ចដែនដីអាចចេញដីកាអនុញ្ញាតអោយឆែកឆេរតាមការសុំរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ក្នុងករណីបែបនេះព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវដឹកនាំ ឆែកឆេរដោយផ្ទាល់ហើយត្រូវធ្វើនូវចំពោះមុខអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬករណីគ្មានអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងទេត្រូវធ្វើការឆែកឆេរនូវចំពោះមុខសាក្សីពីរនាក់ដែលសាក្សីនោះ ត្រូវធ្វើការចាត់តាំងដោយព្រះរាជអាជ្ញាហើយសាក្សីនោះមិនអាចជ្រើសរើសពីនគរបាល ឬកងរាជអាវុធហត្ថដែលរួមប្រតិបត្តិការងារនៅក្នុងការឆែកឆេរជាមួយខ្លួនបានឡើយ។ ម្យ៉ាងទៀតចំពោះពេលវេលានៃការឆែកឆេរ គឺអាចចាប់ផ្តើមឆែកឆេរមុនម៉ោង ៦(ប្រាំមួយ)ព្រឹកនិងក្រោយម៉ោង ១៨ (ដប់ប្រាំបី)ល្ងាចបានឡើយ។ ចំពោះការចាប់យកវត្ថុតាងវិញ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចចាប់យកវត្ថុតាងបាន។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបានបិទស្លាកនិងបោះត្រានៅលើវត្ថុតាងដែលខ្លួនបានចាប់យកនោះ។ បន្ទាប់មកក្រោយពីបានបង្ហាញវត្ថុតាងដែលខ្លួនបានចាប់យកនោះដល់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬដល់សាក្សីពីរនាក់អោយមើលរួច មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌និងធ្វើកំណត់ហេតុចាប់យក។ កំណត់ហេតុស្តីពីការចាប់យកត្រូវចុះហត្ថលេខា ឬផ្តិតមេដៃដោយអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងនៃការឆែកឆេរនោះ។

២.៣.២.៧. ការបញ្ជាឲ្យចូលខ្លួន

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកោះហៅ និងស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលត្រូវបានសង្ស័យថាបានចូលរួមប្រព្រឹត្តបទល្មើស ឬដែលអាចផ្តល់ពត៌មានស្តីអំពីរឿងហេតុ។ ករណីនេះបុគ្គលដែលត្រូវបានកោះហៅត្រូវតែបង្ហាញខ្លួន ក្នុងករណីបើមានរឹងទទឹងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវជូនដំណឹងដល់ព្រះរាជអាជ្ញាដែលអាចបញ្ជាឲ្យចូលខ្លួន។ ការបញ្ជាអោយចូលខ្លួននេះត្រូវមានចុះអត្តសញ្ញាណរបស់បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធ កាលបរិច្ឆេទ និងមានចុះហត្ថលេខាដោយព្រះរាជអាជ្ញាព្រមទាំងមានការបោះត្រាផងដែរ។ ការបញ្ជាអោយចូលខ្លួន គឺជាអំណាចដែលធ្វើឡើងដោយព្រះរាជអាជ្ញាជាការអនុញ្ញាតមួយដែលផ្តល់អោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចមានសិទ្ធិប្រើប្រាស់

នូវកងកម្លាំងសាធារណៈដើម្បីបង្ខំបុគ្គលនោះ អោយចូលមកបង្ហាញខ្លួនបានក្នុងករណីបដិសេធមិនព្រមចូលតាមបញ្ជារបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។

២.៣.២.៨. កំណត់ហេតុស្រង់ចម្លើយ

កាលណាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើការស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធ ការស្តាប់ចម្លើយនីមួយៗត្រូវមានការធ្វើកំណត់ហេតុ។ ការធ្វើកំណត់ហេតុត្រូវដកស្រង់ដោយត្រឹមត្រូវតាមចម្លើយរបស់បុគ្គលពាក់ព័ន្ធដែលបានផ្តល់នោះ។ ករណីមានការចាំបាច់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចហៅអ្នកបកប្រែបាន ប៉ុន្តែមុននិងបំពេញការងារនេះ អ្នកបកប្រែត្រូវស្បថតាមសាសនា និងជំនឿរបស់ខ្លួនថា ខ្លួននិងបកប្រែអោយបានត្រឹមត្រូវ។ ជាមួយគ្នានេះអ្នកបកប្រែមិនត្រូវបានធ្វើការជ្រើសរើសនៅក្នុងចំណោមនគរបាលឬកងរាជអាវុធហត្ថ ឬបុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធក្នុងរឿងជាមួយគ្នាដែលកំពុងធ្វើការស៊ើបអង្កេតបានឡើយ។

២.៣.២.៩. ការឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យ

ក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេតបឋម មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចមានសិទ្ធិឃាត់ខ្លួនជនជាប់សង្ស័យបានដោយអនុវត្តនីតិវិធីនៃការឃាត់ខ្លួនក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេតជាក់ស្តែង។ មានន័យថាកាលណាស៊ើបអង្កេតបឋមទាក់ទងនឹងបទឧក្រិដ្ឋឬបទមជ្ឈិមនោះវិធានការនៃការឃាត់ខ្លួន ការបញ្ជូនខ្លួន ត្រូវអនុវត្តដូចគ្នាទៅនិងការស៊ើបអង្កេតក្នុងបទល្មើសជាក់ស្តែងដែរ។

២.៣.២.១០. ការអនុវត្តដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស

តាមការអនុវត្តដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចប្រគល់សិទ្ធិអោយចៅក្រមស៊ើបសួរនៃតុលាការរបស់ខ្លួន ឬតុលាការផ្សេងទៀត ឬដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬដល់អង្គភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ដើម្បីបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរជំនួសខ្លួន។ ដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសមិនមានលក្ខណៈជាទូទៅទេ ត្រូវតែណែនាំអោយបានច្បាស់លាស់។ ទន្ទឹមនិងនេះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដកហូតដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសបានគ្រប់ពេលវេលាទៅតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អនុវត្តនូវដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវស្ថិតក្រោមអំណាចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ហើយត្រូវរាយការណ៍ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរតែប៉ុណ្ណោះ។ ក្នុងការអនុវត្តដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបំពេញកិច្ចដែលមានចែងនៅក្នុងដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសនូវក្នុងសមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ខ្លួន លើកលែងតែមានការពន្លាតសមត្ថកិច្ចដែនដីដោយផ្អែកលើស្ថានភាពចាំបាច់ជាមួយនិងការអនុញ្ញាតពីចៅក្រមស៊ើបសួរ ដែលជាអ្នកចេញដីកានោះ[59]។ ករណីអនុវត្តតួនាទីនេះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្រាវជ្រាវនិងការពិនិត្យរបស់ខ្លួន។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកោះហៅនិងស្តាប់ចម្លើយសាក្សីបាន ហើយមុននិងឆ្លើយចំពោះ

[59] មាត្រា ៩៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

សំណួរសាក្សីម្នាក់ៗត្រូវស្បថតាមសាសនា ជំនឿរបស់ខ្លួនថានិយាយតែការពិត។ ប៉ុន្តែសាក្សីដែលបានរៀបរាប់ដូចខាងក្រោមនេះ ច្បាប់បានចែងដោយមិនចាំបាច់ធ្វើសម្បថទេ ហើយសាក្សីទាំងនោះមានដូចជាៈ

- ឪពុកម្តាយ និងបុព្វញាតិគ្រប់រូបរបស់ជនត្រូវចោទ
- កូនប្រុសកូនស្រីនិងបច្ឆាញាតិគ្រប់រូបផ្សេងទៀតរបស់ជនត្រូវចោទ។
- បងប្អូនប្រុស ស្រីរបស់ជនត្រូវចោទ។
- សហព័ទ្ធ ឬប្តី ឬប្រពន្ធរបស់ជនត្រូវចោទទោះបីបានលែងលះគ្នាហើយក៏ដោយ។
- កុមារអាយុតិចជាង១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំ។

២.៣.២.១១. ការអនុវត្តដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួននិងដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន

ដើម្បីជាជំនួយដល់ការស៊ើបសួរនូវក្នុងគោលដៅស្វែងរកការពិតនោះចៅក្រមស៊ើបសួរ មានសិទ្ធិប្រគល់ដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួន ដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អោយអនុវត្តដីកានេះបាន។ ហើយចំពោះការអនុវត្តដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួនត្រូវប្រគល់អោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ ក្នុងករណីបន្ទាន់ដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួនបានត្រូវផ្សព្វផ្សាយដល់អង្គភាពនគរបាលឬកងរាជអាវុធហត្ថតាមគ្រប់មធ្យាបាយ។ ដោយដើមដីកានេះត្រូវប្រគល់ជូនជាបន្ទាន់អោយដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលទទួលបន្ទុកអនុវត្តដីកានោះ។ ក្នុងការអនុវត្តការងារនេះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មិនអាចចូលទៅក្នុងលំនៅឋានរបស់បុគ្គលណាដែលពាក់ព័ន្ធមុនម៉ោង ៦(ប្រាំមួយ)ព្រឹកនិងក្រោយម៉ោង ១៨(ដប់ប្រាំបី)ល្ងាចបានទេ។ ជាមួយគ្នានេះ នូវរាល់ការលំបាករបស់ខ្លួនពេលអនុវត្តនូវបេសកកម្មនេះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវជូនដំណឹងពីការលំបាករបស់ខ្លួននោះ ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរដែលជាម្ចាស់ដីកា។ ក្នុងករណីដែលបុគ្គលពាក់ព័ន្ធត្រូវបានមន្ត្រីនគរបាលនាំមកបង្ហាញខ្លួននូវចំពោះមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើមានមូលហេតុនៃកាលៈទេសៈតម្រូវដូចជា ករណីមានការយឺតយ៉ាវដោយសារការដឹកជញ្ជូនជាដើម ដែលជាហេតុធ្វើអោយបុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធ គឺមិនអាចត្រូវបានបង្ហាញខ្លួនដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរក្រោយពេលចាប់ខ្លួនបុគ្គលនេះ ត្រូវតែនាំខ្លួនទៅអង្គភាពនគរបាលឬកងរាជអាវុធហត្ថក្នុងមណ្ឌលឃុំខ្លួន ឬក្នុងពន្ធនាគារ។ បុគ្គលនេះត្រូវតែនាំទៅបង្ហាញខ្លួនយ៉ាងយូរបំផុតថ្ងៃបន្ទាប់ត្រដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរឬដល់អ្នកជំនួស។ ប្រសិនបើការបង្ហាញខ្លួនមិនបានប្រព្រឹត្តទៅនូវថ្ងៃបន្ទាប់ទេ បុគ្គលពាក់ព័ន្ធនិងត្រូវបានដោះលែងអោយមានសេរីភាពឡើងវិញ។ ចំពោះការអនុវត្តដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួនវិញ ក្នុងករណីបន្ទាន់ត្រូវផ្សព្វផ្សាយតាមអង្គភាពនគរបាល ឬកងរាជអាវុធហត្ថតាមគ្រប់មធ្យោបាយហើយការអនុវត្តដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួននេះ ត្រូវតែប្រគល់អោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ ចំណែកដើមដីកាត្រូវប្រគល់ក្នុងរយៈពេលខ្លីបំផុតទៅមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលទទួលបន្ទុកអនុវត្តដីកានោះ។ ដូច្នេះការអនុវត្តដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួនមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មិនអាចចូលទៅក្នុងលំនៅឋានរបស់បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធមុនម៉ោង ៦(ប្រាំមួយ)ព្រឹកនិងក្រោយម៉ោង ១៨(ដប់ប្រាំបី)ល្ងាចបាន

ឡើយ។ នៅពេលអនុវត្តបេសកកម្មរបស់ខ្លួន ករណីដែលមានការលំបាកមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវអោយដំណឹងអំពីការលំបាកនោះ ដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធត្រូវបានគេនាំទៅបង្ហាញខ្លួនដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬអ្នកជំនួសចៅក្រមស៊ើបសួរក្នុងរយៈពេលខ្លីបំផុត ប្រសិនបើស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសួរនូវឡើយ។ ប្រសិនបើបុគ្គលពាក់ព័ន្ធមិនត្រូវបានគេនាំខ្លួនទៅបង្ហាញដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬមួយអ្នកជំនួសចៅក្រមស៊ើបសួរ នៅថ្ងៃបន្ទាប់ពីការចាប់ខ្លួនបុគ្គលនេះ បុគ្គលនោះត្រូវបាននាំទៅជួបព្រះរាជអាជ្ញានាទីកន្លែងឃុំខ្លួនដើម្បីស្តាប់ចម្លើយ បន្ទាប់ពីស្តាប់ចម្លើយនោះរួចត្រូវតែបញ្ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរវិញ[60]។

ផ្នែកទី៣៖ អង្គការអយ្យការ(ព្រះរាជអាជ្ញា)

អង្គការអយ្យការ គឺជាអ្នកតំណាងអោយផលប្រយោជន៍ទូទៅ ជាម្ចាស់បណ្តឹងអាជ្ញា និងជាភាគីនូវក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌ។ តាមអត្ថន័យមាត្រា ២៧នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានចែងថាអង្គការអយ្យការធ្វើការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ និងធ្វើការសន្និដ្ឋានអោយតុលាការអនុវត្តច្បាប់។ អង្គការអយ្យការធ្វើការធានារ៉ាប់រងចំពោះការអនុវត្តសេចក្តីសម្រេចខាងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ ហើយព្រមទាំងធានាដោយយកចិត្តទុកដាក់លើការផ្សព្វផ្សាយដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួនផងដែរ។ ក្នុងការបំពេញភារៈកិច្ចរបស់ខ្លួន ចៅក្រមឈរឬអយ្យការមានសិទ្ធិកេណ្ឌកងកម្លាំងសាធារណៈដោយផ្ទាល់ជាជំនួយរបស់ខ្លួនក្នុងការបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួន ក៏ដូចជានីតិវិធីតុលាការ ចំពោះចំណាត់ការក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។ ជាមួយគ្នានេះដែលចៅក្រមឈរឬអយ្យការ ត្រូវតែមានវត្តមានក្នុងពេលសវនាការ សម្រាប់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនានា ដោយឡែកចំពោះក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីចៅក្រមអយ្យការមិនមានវត្តមានទេ លើកលែងតែរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីណាមួយ ដែលប៉ះពាល់ដល់ប្រយោជន៍របស់សង្គមទើបមានវត្តមានរបស់ចៅក្រមអយ្យការ។

៣.១. សមាសភាពនៃចៅក្រមអយ្យការ

ចៅក្រមអយ្យការ គឺជាសមាសភាពបុគ្គលដែលបម្រើការងារនៅក្នុងអង្គការអយ្យការដែលហៅថា "ព្រះរាជអាជ្ញា"។ ក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌចៅក្រមអយ្យការរួមមាន៖

- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង និងព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូល។
- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង និងព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍។
- ព្រះរាជអាជ្ញា ព្រះរាជអាជ្ញារង អមសាលាដំបូង[61]។

ចំពោះក្នុងការអនុវត្តតួនាទីរបស់ខ្លួននោះ អង្គការអយ្យការជាស្ថាប័នមួយដែលមានឋានានុក្រម ហើយឋានានុក្រមនេះស្តែងចេញតាមរយៈការប្រើអំណាចអធិបញ្ញា។ ក្នុងអត្ថន័យថា រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌មានសិទ្ធិ

[60] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

[61] មាត្រា ២៨នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ប្តឹងបរិហារទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ឬព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងនានា ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាពីបទល្មើសដែលខ្លួនបានដឹង ហើយអាចធ្វើអធិបញ្ញាទៅតាមការណែនាំជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ដែលត្រូវដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងសំណុំរឿងជូនទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ឬព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងនានាអោយធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានយ៉ាងណាតាមការយល់ឃើញជាការគួរ។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តីរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌មិនអាចមានសិទ្ធិចេញអធិបញ្ញាដល់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ឬព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងនានា អោយធ្វើការតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការចំពោះរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌណាមួយបានឡើយ។ អំណាចអធិបញ្ញានេះក៏ត្រូវបានទទួលស្គាល់ផងដែរ ចំពោះអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍លើចៅក្រមអយ្យការទាំងអស់ នៅក្នុងសមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ខ្លួនបានផងដែរ។ ប៉ុន្តែអធិបញ្ញានេះ ត្រូវបានកម្រិតពេល គឺនូវពេលសវនាការចៅក្រមអយ្យការធ្វើកំណត់សម្គាល់ផ្ទាល់មាត់ និងដោយសេរីតាមអ្វីដែលខ្លួនបានយល់ឃើញថាមានភាពត្រឹមត្រូវ និងស្របតាមសតិសម្បជញ្ញៈរបស់ខ្លួន ដោយគ្មានការចោទប្រកាន់ពីបទវិន័យណាមួយបានឡើយ។

៣.១.១. មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមតុលាការកំពូល

តុលាការកំពូល គឺមានអគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង និងព្រះអគ្គរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូលជាតំណាងអង្គការអយ្យការ។ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូលចូលរួមនៅក្នុងការស្នើសុំអោយមានការគោរពច្បាប់ក្នុងពេលដែលមានបណ្តឹងសាទុក្ខ បណ្តឹងសើរើ ព្រមទាំងបណ្តឹងតវ៉ាផ្សេងៗទៀតដាក់ជូនទៅតុលាការកំពូលដើម្បីដោះស្រាយ។

៣.១.២. មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមសាលាឧទ្ធរណ៍

សាលាឧទ្ធរណ៍ គឺមានអគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង និងព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ជាតំណាងអង្គការអយ្យការ។ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ធ្វើការឃ្លាំងមើលអំពីការអនុវត្តច្បាប់ និងអាចធ្វើអធិការកិច្ចគ្រប់អង្គការអយ្យការទាំងឡាយដែលស្ថិតនៅក្នុងសមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់សាលាឧទ្ធរណ៍។ ក្នុងករណីដែលមានបទល្មើសធ្ងន់ធ្ងរកើតឡើងអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ត្រូវរាយការណ៍ជូនទៅរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌អោយបានជ្រាប។ តាមគោលការណ៍ច្បាប់ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាមិនត្រឹមតែឃ្លាំមើលនិងត្រួតពិនិត្យការងារនគរបាលយុត្តិធម៌ប៉ុណ្ណឹងនោះទេ ក៏មានសិទ្ធិកោះអញ្ជើញអ្នកទទួលខុសត្រូវនៃអង្គភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ដើម្បីពិភាក្សាពីបញ្ហាដែលទាក់ទង និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់អង្គភាពនគរបាលយុត្តិធម៌នេះផងដែរ ហើយក៏អាចប្រគល់ភារៈកិច្ចដល់មន្ត្រី ឬភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ទាំងអស់អោយបំពេញនូវភារៈកិច្ចទាំងឡាយណាមួយ ដែលខ្លួនយល់ឃើញថាមានប្រយោជន៍ដល់ការគ្រប់គ្រង ឬដំណើរការល្អនៃនគរបាលយុត្តិធម៌។ បន្ថែមលើសពីនេះទៅទៀត អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ អាចមានសិទ្ធិចូលស្តាប់ចម្លើយ អាចត្រួតពិនិត្យរាល់ការអនុវត្ត

វិធាននៃការឃាត់ខ្លួន ជាពិសេសការគោរពទម្រង់ច្បាប់ ការកាន់កាប់ គ្រប់គ្រងកន្លែងឃាត់ខ្លួន។ ម៉្យាងវិញទៀត ប្រធានអង្គភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌គ្រប់រូប ត្រូវតែគោរព អធិបញ្ញារបស់ព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍។

៣.១.៣. មុខងាររបស់ចៅក្រមអយ្យការអមសាលាដំបូង

សាលាដំបូង គឺមានព្រះរាជអាជ្ញា និងព្រះរាជអាជ្ញារងអមសាលាដំបូង ជាតំណាងអង្គការអយ្យការ។ ព្រះរាជអាជ្ញាដឹកនាំ និងសម្របសម្រួលសកម្មភាពរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ទាំងអស់ក្នុងសមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ខ្លួន។ ប៉ុន្តែនៅពេលណាដែលត្រូវអនុវត្តដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសនោះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវស្ថិតនូវក្រោមអំណាចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលជាអ្នកចេញដីកា។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចចុះទៅកាន់ទីកន្លែងស៊ើបអង្កេត ព្រមទាំងធ្វើការណែនាំណាមួយដែលមានប្រយោជន៍អោយដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌។ ក្នុងករណីពិសេសមានការចាំបាច់ព្រះរាជអាជ្ញាអាចដកសិទ្ធិស៊ើបអង្កេតពីមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌មកវិញបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញា ក៏អាចធ្វើអធិការកិច្ចបាននូវគ្រប់ពេលវេលានៅក្នុងអង្គភាពយុត្តិធម៌ហើយក៏អាចចូលស្តាប់ចម្លើយ ការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តវិធាននៃការឃាត់ខ្លួនជាពិសេសការគោរពទម្រង់ច្បាប់ និងការកាន់កាប់ទីកន្លែងនៃការឃាត់ខ្លួនបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចប្រើប្រាស់អំណាចទាំងអស់ដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមានន័យថា ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានទទួលស្គាល់អោយដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក្នុងការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសនីមួយៗ ដែលបានកើតឡើងជាក់ស្តែង។ ចំណែកឯព្រះរាជអាជ្ញារងវិញ គឺស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ពោលគឺអាចប្រើប្រាស់អំណាចទាំងអស់ដែលព្រះរាជអាជ្ញាមានក្នុងការស្រាវជ្រាវ ព្រមទាំងធ្វើការចោទប្រកាន់ ចំពោះបទល្មើសកើតឡើងនៅក្នុងគោលដៅផ្តន្ទាទោសជនល្មើសតាមផ្លូវច្បាប់[62]។

៣.២. សមត្ថកិច្ចរបស់អយ្យការ

ព្រះរាជអាជ្ញា គឺមានតួនាទីធ្វើការចោទប្រកាន់តាមរយៈបណ្តឹងអាជ្ញា។ ក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញបានចែងថា មានតែអង្គការអយ្យការទេ ដែលមានសិទ្ធិធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញា[63]។ ដូច្នេះព្រះរាជអាជ្ញាពិតជាមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការធ្វើឲ្យបណ្តឹងអាជ្ញាអោយមានចលនា គឺមានន័យថាការចោទប្រកាន់អំពីបទល្មើសណាមួយ។

៣.២.១. សមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់អយ្យការ

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានចែងថាព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចដែនដីដែលបានកំណត់ដូចខាង:

- ព្រះរាជអាជ្ញានៃទីកន្លែងដែលមានការប្រព្រឹត្តបទល្មើស

---

[62] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

[63] មាត្រា ១៣១ថ្មីនៃរដ្ឋធម្មនុញព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ១៩៩៣

- ព្រះរាជអាជ្ញានៃទីលំនៅរបស់ជនដែលគេសង្ស័យថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស
- ព្រះរាជអាជ្ញានៃទីកន្លែងចាប់ខ្លួនជនសង្ស័យថា បានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

ព្រះរាជអាជ្ញានៅទីកន្លែងនីមួយៗសុទ្ធតែមានសមត្ថកិច្ចចំណាត់ការរឿងក្តីទាំងអស់។ ក្នុងករណីដែលវិវាទសមត្ថកិច្ចដែនដីនោះ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ជាអ្នកមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចថា ព្រះរាជអាជ្ញារូបណាមួយដែលមានសមត្ថកិច្ចដែនដី ក្នុងចំណាត់ការនៃសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនោះដោយមានម្ចាស់បណ្តឹងតែមួយ ប្តឹងមកព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចដែនដីរៀងៗខ្លួន។

៣.២.២. សមត្ថកិច្ចក្នុងការធ្វើចំណាត់ការលើសំណុំរឿង

ស្ថាប័នអយ្យការ គឺជាស្ថាប័នកណ្តាលមួយដែលត្រូវទទួលគ្រប់នូវព័ត៌មានដែលទាក់ទង និងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ មានន័យថាព្រះរាជអាជ្ញាទទួលនូវពាក្យបណ្តឹង និងបណ្តឹងបរិហារផ្សេងៗដែលទាក់ទងទៅនឹងរឿងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយបានកើតឡើង ហើយត្រូវបានទទួលដោយផ្ទាល់ពីសំណាក់ជនរងគ្រោះ ព្រមទាំងបុគ្គលដទៃផ្សេងទៀត ក្រៅពីជនដែលរងគ្រោះ(តតិយជន) ឬដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌក៏បានចែងជាកាតព្វកិច្ចសម្រាប់អាជ្ញាធរសាធារណៈ និងមន្ត្រីគ្រប់រូបនូវក្នុងពេលដែលបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួនខណៈខ្លួនបានដឹងពីបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមណាមួយ បានកើតឡើងត្រូវជូនដំណឹងភ្លាមដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលនៅជិតកន្លែងកើតហេតុ[64]។ ជាគោលការណ៍ក្រោយពេលទទួលបាននូវព័ត៌មានទាក់ទងទៅនិងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយនោះនូវមុនពេលធ្វើចំណាត់ការទៅលើសំណុំរឿងដែលទទួលបាននោះ ព្រះរាជអាជ្ញាបើកនូវការស៊ើបអង្កេតបឋម ឬបង្គាប់អោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើការស្រាវជ្រាវបន្ថែមសំដៅដល់ការប្រមូលនូវព័ត៌មានបំភ្លឺបន្ថែមទៀត ដើម្បីអាចធ្វើជាមូលដ្ឋានដ៏សំខាន់មួយសម្រាប់ធ្វើការវាយតម្លៃព្រមទាំងថ្លឹងថ្លែងដោយកំណត់ចំណាំនៅលើសំណុំរឿងនោះអោយបានត្រឹមត្រូវនិងច្បាស់មុន និងព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬក៏សម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ។ ស្របតាមគោលការណ៍កាលានុវត្តភាពនៃការចោទប្រកាន់ គឺព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬក៏សម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការបាន។

៣.២.២.១. ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ

កាលណាបណ្តឹងណាមួយត្រូវតម្កល់ទុកឥតចាត់ការ ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវអោយដំណឹងដល់អ្នកប្តឹងអំពីសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនក្នុងរយៈពេលយ៉ាងខ្លីបំផុត ហើយយ៉ាងយូរបំផុតរយៈពេល២(ពីរ)ខែដោយគិតពីថ្ងៃចុះពាក្យនូវបណ្តឹងក្នុងបញ្ជីបណ្តឹងដែលបញ្ជីបណ្តឹងនេះ គឺមាននូវតាមតុលាការជាន់ដំបូងនីមួយៗត្រូវបានបង្កើតអោយ

[64] មាត្រា ៤២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

មានបញ្ជីអយ្យការមួយសម្រាប់ចុះបណ្តឹងដែលបណ្តឹងដែលប្តឹងដោយផ្ទាល់ដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬបញ្ជូនមកតាមរយៈមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌[65]។ ចំពោះគ្រប់បណ្តឹងត្រូវតែចុះក្នុងបញ្ជីដោយមានខ្លឹមសារកំណត់ដូចខាងក្រោម៖

- អត្តសញ្ញាណរបស់អ្នកបណ្តឹង
- កាលបរិច្ឆេទដែលអយ្យការបានទទួលពាក្យបណ្តឹង
- ប្រភពនៃបណ្តឹង ដែលប្តឹងផ្ញើមកដោយផ្ទាល់ចំពោះព្រះរាជអាជ្ញា ឬក៏បញ្ជូនមកដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- ប្រភេទនៃរឿងហេតុដែលអ្នកប្តឹងបានរាយការណ៍
- ចំណាត់ការលើបណ្តឹងកាលណាសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ ឬការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌមួយ។

បញ្ជីនៃការប្តឹងត្រូវកាន់កាប់ដោយលេខាធិការរបស់អយ្យការក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ បញ្ជីនេះអាចត្រូវបានបើកមើលដោយអាជ្ញាធរតុលាការទាំងអស់។ បើយោងតាមគោលការណ៍កាលានុវត្តភាពនៃបណ្តឹងអាជ្ញានេះបានអនុញ្ញាតអោយព្រះរាជអាជ្ញាអាចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការបាន ទោះបីអំពើដែលបានប្តឹងឬបរិហារមកនោះជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌក៏ដោយ ប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថាអំពើនោះគឺមិនមានភាពរឹករវដល់សង្គមឬប៉ះពាល់សណ្តាប់ធ្នាប់ធ្ងន់ធ្ងរ ឬមួយជាការប្រព្រឹត្តក្នុងកាលៈទេសៈពិសេសណាមួយដែលអាចអនុគ្រោះបាន។ ការសម្រេចសេចក្តីជាជម្រើសមិនចោទប្រកាន់នេះបានស្តែងចេញតាមរយៈសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ ដោយផ្អែកលើការវាយតម្លៃរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាតែមួយគត់។ ម៉្យាងទៀត ទោះបីជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ អាចមានសិទ្ធិធ្វើអធិបញ្ញាអោយព្រះរាជអាជ្ញា ធ្វើការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ ដែលខ្លួនបានដឹងក៏ដោយ ប៉ុន្តែមិនអាចធ្វើអធិបញ្ញាអោយតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការនោះទេ។

ក. មូលហេតុនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ

ការតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការមិនមានការកំណត់ដោយច្បាប់ជាក់លាក់ និងច្បាស់លាស់នោះទេ។ ប៉ុន្តែអាចកំណត់ដោយផ្អែកទៅលើស្មារតីនៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបាន។ មូលហេតុនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាមានដូចជា៖

- មូលហេតុដែលមិនអាចកំណត់អត្តសញ្ញាណរបស់ចារី ឬក៏ពុំមានបន្ទុកគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបង្ហាញអំពីពិរុទ្ធភាពរបស់ចារីហើយការស្រាវជ្រាវបន្ថែមដោយនគរបាលយុត្តិធម៌ ហាក់ដូចជាមិនទទួលបានលទ្ធផល ឬគ្មានប្រយោជន៍ដើម្បីទទួលបានធាតុផ្សំផ្សេងៗទៀតដែលធ្វើជាមូលហេតុចម្បងនៃការចោទប្រកាន់។

---

[65] មាត្រា ៤១នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

- មូលហេតុអំពើដែលបង្ហាញនោះមិនបង្កើតអោយមានជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយឡើយ។
- មូលហេតុនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌមិនមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ដូចជា ធាតុផ្សំសំណុំរឿងមិនអនុញ្ញាត អោយកំណត់ពីធាតុផ្សំនៃបទល្មើស ឬក៏មានមូលហេតុមកពីការមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ(អនីតិជនអាយុក្រោម ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំ ការបញ្ជារបស់ច្បាប់ឬអាជ្ញាធរធម្មានុរូបភាព ការពារស្របច្បាប់ និង ស្ថានភាពចាំបាច់ដែលជាអំពើយុត្តិកម្មនោះ)។
- មូលហេតុនៃការរលត់បណ្តឹងអាជ្ញាជាដើម។

សរុបមកគោលការណ៍កាលានុវត្តភាពនៃការចោទប្រកាន់ បានផ្តល់លទ្ធភាពអោយចៅក្រមអយ្យការអាចធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌណាមួយទុកឥតចាត់ការបានដែរ ទោះបីជាបទល្មើសនោះ អ្នកដែលបានប្រព្រឹត្តល្មើសត្រូវបានគេស្គាល់មុខក៏ដោយ ប៉ុន្តែព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថាការតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការនេះ គឺមានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវតាមកាលៈទេសៈដើម្បីផលប្រយោជន៍ទូទៅ។ ពីព្រោះវិព្យសនកម្មដែលបានកើតឡើងដោយសារបទល្មើសនោះ មានតម្លៃតិចតួចពេកឬហេតុផលម្យ៉ាងទៀតដូចជា ភាពរំភើបដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ គឺមានលក្ខណៈមិនធ្ងន់ធ្ងរ ឬជនល្មើសបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសជាលើកដំបូងដែលទំហំនៃវិព្យសនកម្មមានទ្រង់ទ្រាយតិចតួច ឬជនល្មើសបានជួសជុលការខូចខាតអោយដល់ជនរងគ្រោះបានរួចរាល់ហើយជាដើម។

ខ. នីតិវិធីនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ

ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ត្រូវធ្វើការជូនដំណឹងដល់អ្នកប្តឹងដឹងពីសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន នៅក្នុងរយៈពេលខ្លីបំផុត ហើយយ៉ាងយូរផុតរយៈពេល ២(ពីរ)ខែដោយគិតពីថ្ងៃដែលចុះពាក្យបណ្តឹងក្នុងបញ្ជី។ ចំពោះការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការនេះ ហើយត្រូវតែមានមូលហេតុសំអាងច្បាប់ព្រមទាំងមានសំអាងហេតុជាក់លាក់ច្បាស់លាស់ ហើយការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការនេះ គ្មានអាជ្ញាអស់ជំនុំនោះទេ។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើការសើរើកែប្រែសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនវិញក្នុងខណៈពេលដែលបណ្តឹងអាជ្ញាមិនទាន់ផុតរលត់ ហើយមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធ្វើនូវការចោទប្រកាន់។ ប្រសិនបើអ្នកប្តឹងមិនសុខចិត្ត និងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការនោះទេ សាមីខ្លួនមានសិទ្ធិធ្វើការប្តឹងទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍បាន។ ការតវ៉ានេះត្រូវធ្វើឡើងតាមរយៈបណ្តឹងដែលដាក់ជូនទៅអយ្យការដែលពាក់ព័ន្ធបន្ទាប់មកសំណុំរឿង និងត្រូវបញ្ជូនភ្លាមទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ដោយតំណាងអយ្យការអមសាលាដំបូងដើម្បីអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាពិនិត្យ និងសម្រេច។

នីតិវិធីបន្ទាប់មុននិងធ្វើការសម្រេចសេចក្តី អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ អាចធ្វើការស៊ើបអង្កេតបន្ថែមទៀតបានផងដែរ។ ប្រសិនបើយល់ឃើញថា ការតវ៉ានេះមានមូលហេតុត្រឹមត្រូវ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ និងចេញអធិបញ្ញាដល់ព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងអោយធ្វើការចោទប្រកាន់តាមការសន្និដ្ឋាន

របស់ខ្លួន។ អធិបញ្ញានិងត្រូវធ្វើជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរ ហើយផ្ទុយទៅវិញបើយល់ឃើញថាការតវ៉ានេះ គឺមិនមានមូលហេតុត្រឹមត្រូវនោះទេ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍អាចធ្វើការតម្កល់សេចក្តីសម្រេចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងទុកជាបានការដដែល ហើយអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវជូនដំណឹងអំពីការតម្កល់សេចក្តីសម្រេចនេះ ទៅអោយអ្នកប្តឹងតវ៉ានោះបានដឹងពីការសម្រេចនេះ[66]។

៣.២.២.២. ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចការចោទប្រកាន់

គោលការណ៍កាលានុវត្តនៃការចោទប្រកាន់ដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើការថ្លឹងថ្លែងពីចំណាត់ការនូវលើពាក្យបណ្តឹងផ្សេងៗដែលខ្លួនបានទទួលដោយផ្ទាល់ ឬទទួលបានតាមរយៈមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលបានបញ្ជូនមក។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើការសម្រេចចិត្តដោយត្រូវតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ ប្រសិនបើខ្លួនយល់ឃើញថាករណីនោះមិនមានធាតុផ្សំបទល្មើសគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬអាចធ្វើការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ[67]។ ករណីខ្លួនបានយល់ឃើញថាបទល្មើសនោះ មានធាតុផ្សំគ្រប់គ្រាន់អាចធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅជនដែលប្រព្រឹត្តល្មើសនោះបាន មានន័យថាគោលការណ៍បានបង្ហាញពីការកំណត់នូវកាលានុវត្តភាពនៃការចោទប្រកាន់។ តាមរយៈគោលការណ៍នេះ ផ្តល់សិទ្ធិអោយព្រះរាជអាជ្ញានូវសេរីភាព និងឆន្ទានុសិទ្ធិ ក្នុងការវាយតម្លៃថាគួរធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬមិនធ្វើការចោទប្រកាន់ដោយផ្អែកលើស្ថានទម្ងន់ទោស និងមូលហេតុផ្សេងៗអាចធ្វើជាធាតុផ្សំសំខាន់ៗសម្រាប់ក្នុងធ្វើការចោទប្រកាន់ ព្រមទាំងធាតុផ្សំដទៃទៀត ដូចជាកាលៈទេសៈនៃការប្រព្រឹត្ត នឹងភាពរីករាលដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ និងរបៀបរៀបរយនូវក្នុងសង្គមព្រមទាំងធាតុផ្សំមួយចំនួនទៀត ដែលអាចប្រមូលបានពីការស៊ើបអង្កេតនោះ។ ម៉្យាងវិញទៀត គោលការណ៍កាលានុវត្តភាពនៃការចោទប្រកាន់នេះ ក៏បានផ្តល់សិទ្ធិដោយអនុញ្ញាតអោយព្រះរាជអាជ្ញា តម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការក៏បានដែរ ទោះបីជាអំពើដែលបរិហារនោះជាបទល្មើសក៏ដោយ ព្រោះគ្មានមូលហេតុគ្រប់គ្រាន់អាចទុកជាធាតុផ្សំបទល្មើស។ ចំពោះការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចោទប្រកាន់អាចធ្វើបានតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានអោយស៊ើបសួរ កំណត់ហេតុបង្ហាញខ្លួនភ្លាម និងការបញ្ជូនរឿងជំនុំជម្រះដោយផ្ទាល់។

ក. ការបើកការស៊ើបសួរ(តាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានអោយស៊ើបសួរ)

ក្នុងករណីបទឧក្រិដ្ឋព្រះរាជអាជ្ញា ត្រូវតែបើកការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរដែលត្រូវប្តឹងទៅដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ការស៊ើបសួរអាចបើកប្រឆាំងទៅលើបុគ្គលម្នាក់ ឬច្រើននាក់ដោយមានចង្អុលបង្ហាញប្រាប់ឈ្មោះ ឬប្រឆាំងលើអញ្ញាតជន(ជនដែលគេមិនស្គាល់អត្តសញ្ញាណ)។ ជាទូទៅដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរចុះនិទ្ទេសរួមដូចជា៖

[66] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

[67] មាត្រា ៤២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

- សេចក្តីសង្ខេបអង្គហេតុ
- ការកំណត់ឈ្មោះបទល្មើស
- ការបង្ហាញអត្ថបទច្បាប់ដែលកំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើស
- ឈ្មោះបុគ្គលដែលរងការស៊ើបសួរ ត្រូវចុះកាលបរិច្ឆេទ និងចុះហត្ថលេខាដោយព្រះរាជអាជ្ញាទទួលបន្ទុករឿងក្តី។ ចំពោះទម្រង់ការបែបនេះមានលក្ខណៈដាច់ខាតត្រូវតែអនុវត្តបើពុំដូច្នេះទេ ដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរត្រូវចាត់ទុកជាមោឃៈ មានន័យថាក្នុងករណីបទឧក្រិដ្ឋ ព្រះរាជអាជ្ញា ដាច់ខាតត្រូវតែបើកការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរទៅចៅក្រមស៊ើបសួរតាមរយៈដីកានេះ បានបើកសិទ្ធិអោយដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិបើកការស៊ើបសួរ ចំពោះរឿងក្តីដែលមានចង្អុលបង្ហាញក្នុងដីការបស់ព្រះរាជអាជ្ញានោះ។ ចំណែកចំពោះបទមជ្ឈឹមវិញ ព្រះរាជអាជ្ញាក៏អាចបើកការស៊ើបសួរបានដែរ ប្រសិនបើមូលហេតុមួយចំនួនដូចខាងក្រោមត្រូវបានបំពេញមានដូចជា៖

- អត្តសញ្ញាណរបស់ចារីមិនត្រូវបានគេស្គាល់
- សំណុំរឿងនេះ មិនទាន់មូលសព្វគ្រប់ដោយភស្តុតាងដែលប្រមូលបានពុំទាន់មានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់នូវឡើយ។
- បទមជ្ឈឹមដែលត្រូវបានអ្វើការចោទប្រកាន់នោះ គឺមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញពិបាកនិងដោះស្រាយឬជនល្មើសមានគ្នាច្រើនដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

ការបើកការស៊ើបសួរនេះ ត្រូវបានធ្វើឡើងទៅតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ ដែលត្រូវប្តឹងទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ដីកានេះជានីតិវិធីដែលមានសារៈសំខាន់ ដែលផ្តល់អោយចៅក្រមស៊ើបសួរអាចប្រើប្រាស់អំណាចរបស់ខ្លួនដូចមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ ទម្រង់នៃដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរមាន៖

- សេចក្តីសង្ខេបអង្គហេតុ
- ការកំណត់ឈ្មោះបទល្មើស
- ការបង្ហាញអត្ថបទច្បាប់ដែលកំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើស
- ឈ្មោះ ឬអត្តសញ្ញាណរបស់បុគ្គលដែលរងការស៊ើបសួរ
- កាលបរិច្ឆេទ និងចុះហត្ថលេខាដោយតំណាងអយ្យការ

ក្រោយពីបានទទួលពាក្យបណ្តឹងហើយករណីព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថា អំពើដែលគេប្តឹងមកនោះមាននូវមូលដ្ឋានគ្រប់គ្រាន់អាចចោទប្រកាន់បានព្រះរាជអាជ្ញា នឹងធ្វើការចោទប្រកាន់ដើម្បីបើកការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ។ ការបើកការស៊ើបសួរ គឺជាការប្តឹងទៅចៅក្រមស៊ើបសួរអោយធ្វើការ

ស៊ើបសួរលើអង្គហេតុណាមួយប្រឆាំងលើបុគ្គលម្នាក់ ឬច្រើននាក់ដោយមានចង្អុលបង្ហាញប្រាប់ពីឈ្មោះ ឬប្រឆាំងទៅលើជនដែលគេមិនស្គាល់ពីអត្តសញ្ញាណដែលគេហៅថា អញ្ញាតជនបានដែរ។ អត្ថន័យនៃដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ គឺជាការបញ្ជាក់ពីការផ្តល់នូវសមត្ថកិច្ចការងារជូនដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរក្នុងខណៈនេះចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិអំណាចយ៉ាងធំនូវក្នុងចំណាត់ការដោះស្រាយរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ដោយធ្វើការស៊ើបសួរស្វែងរកទាំងភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទាំងភស្តុតាងដោះបន្ទុកលើជនល្មើស ក្នុងគោលដៅស្វែងរកអោយឃើញការពិតដែលបានកើតឡើង។

ខ ការបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់

ការបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ គឺជានីតិវិធីនៃការសម្រេចធ្វើការចោទប្រកាន់ដោយព្រះរាជាអាជ្ញា។ ការបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ជានីតិវិធីមួយដែលអាចយកអនុវត្តបាន ចំពោះបទមជ្ឈឹមតូចតាចនិងគ្រប់បទលហុហើយសំណុំរឿងនេះមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់អាចជំនុំជំម្រះបានទោះបីជនជាប់ចោទជានីតិជន ឬអនីតិជនក៏ដោយក៏នីតិវិធីនេះអាចប្រព្រឹត្តទៅបានដែរ។ ការបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់នេះ ត្រូវធ្វើតាមរយៈដីកាកោះហៅទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ដែលតាមរយៈដីកានេះ ជាបញ្ជាអោយជនជាប់ចោទចូលបង្ហាញខ្លួននៅមុខតុលាការជាន់ដំបូង។ ដីកានេះចុះនិទ្ទេសរួមមាន៖

- អត្តសញ្ញាណជនជាប់ចោទ
- សេចក្តីសង្ខេបអង្គហេតុ
- ឈ្មោះបទល្មើស
- អត្ថបទច្បាប់ដែលកំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើស។

ក្នុងដីកានេះត្រូវតែចង្អុលប្រាប់ពីតុលាការ ព្រមទាំងទីកន្លែងកាលបរិច្ឆេទ ពេលសវនាការ។ ជាចុងក្រោយដីកានេះត្រូវបញ្ជាក់ថាជនជាប់ចោទអាចពឹងមេធាវីអោយអមខ្លួនបាន។

គ. ការធ្វើនីតិវិធីបង្ហាញខ្លួនភ្លាម

ព្រះរាជអាជ្ញាអាចបង្គាប់អោយនាំខ្លួន ជនជាប់ចោទចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនៅមុខតុលាការជាន់ដំបូងកាលបើមានគ្រប់លក្ខខណ្ឌដូចខាងក្រោម៖ បទល្មើសជាបទល្មើសជាក់ស្តែង និងករណីបទឧក្រិដ្ឋ ឬនិងបទមជ្ឈឹមជាក់ស្តែង ហើយបទល្មើសដែលត្រូវចោទប្រកាន់ត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារយ៉ាងតិច ១(មួយ)ឆ្នាំ និងយ៉ាងច្រើន ៥(ប្រាំ)ឆ្នាំ ជនជាប់ចោទជានីតិជននិងរឿងក្តីមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ល្មមអាចជំនុំជម្រះបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចបង្គាប់អោយមានការនាំខ្លួនជនជាប់ចោទ អោយចូលមកបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនូវចំពោះតុលាការជាន់ដំបូង (តុលាការរាជធានី-ខេត្ត) ប្រសិនលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនដូចបញ្ជាក់ខាងលើត្រូវបានបំពេញនោះ។ កាលណាសម្រេចថាត្រូវប្រើនីតិវិធីបង្គាប់អោយចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវពិនិត្យអត្តសញ្ញាណបុគ្គលដែលគេ

បញ្ជូនមកអោយខ្លួននោះនិងអោយដំណឹងដល់ជននោះអំពីរឿងរ៉ាវដែលចោទប្រកាន់ និងឈ្មោះបទល្មើសនិងទទួលចម្លើយរបស់បុគ្គលដែលគេបញ្ជូនមកអោយខ្លួននិងអោយដំណឹងដល់ជននោះ អំពីរឿងរ៉ាវដែលបានចោទប្រកាន់និងឈ្មោះបទល្មើស និងទទួលចម្លើយរបស់បុគ្គលនោះផងដែរ។ ប្រសិនបើសាមីខ្លួនចង់និយាយព្រមទាំងធ្វើនូវកំណត់ហេតុស្ដីអំពីការបង្គាប់អោយចូលខ្លួនភ្លាម។ ព្រះរាជអាជ្ញាប្រាប់ជនជាប់ចោទ ខ្លួនមានសិទ្ធិសុំពឹងមេធាវីតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន ឬចាត់តាំងដោយអនុលោមទៅតាមច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី។ មេធាវីដែលជ្រើសរើស ឬចាត់តាំងត្រូវបានទទួលដំណឹងភ្លាម ហើយមេធាវីនិងពិនិត្យសំណុំរឿងនិងធ្វើការទាក់ទងជាមួយជនជាប់ចោទ។ និទ្ទេសនៃទម្រង់ការនេះត្រូវចុះក្នុងកំណត់ហេតុ បើពុំដូច្នោះទេនីតិវិធីត្រូវចាត់ទុកជាមោឃៈ។ នៅក្នុងនីតិវិធីនេះតុលាការសាលាដំបូង ត្រូវបានទទួលបណ្ដឹងតាមកំណត់ហេតុស្ដីពីការបង្គាប់អោយចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាម។ ជាមួយគ្នានេះ ជនជាប់ចោទត្រូវបង្ខាំងទុកដោយកងកំលាំងការពារហូតដល់សាមីខ្លួនចូលបង្ហាញខ្លួន នៅចំពោះមុខតុលាការដែលត្រូវបានបើកសវនាការនៅថ្ងៃនោះតែម្ដង។ ខណៈដែលបង្ហាញខ្លួននេះតុលាការក្រោយពីបានផ្ទៀងផ្ទាត់មើលអត្តសញ្ញាណរបស់ជនជាប់ចោទបានត្រឹមត្រូវ និងច្បាស់លាស់និងធ្វើរបាយការណ៍ដោយសង្ខេបអំពីរឿងរ៉ាវដែលបានធ្វើការចោទប្រកាន់និងប្រាប់អោយជនជាប់ចោទដឹងថាសាមីខ្លួនអាចមានរយៈពេលដើម្បីរៀបចំការពារខ្លួនបាន។ ក្នុងករណីដែលជនជាប់ចោទសុំរយៈពេលឬប្រសិនបើតុលាការយល់ឃើញថា រឿងក្ដីនោះមិនអាចធ្វើការជំនុំជម្រះភ្លាមៗបានទេ សំណុំរឿងនេះនឹងត្រូវលើកពេលសវនាការទៅក្រោយទៀតដើម្បីជំនុំជម្រះបាន។ ក្នុងករណីនេះតុលាការមានសិទ្ធិបង្គាប់ អោយឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទជាបណ្ដោះអាសន្នបានដោយអានុភាពនៃសាលក្រមដែលមានសំអាងហេតុហើយដែលបានបញ្ញត្តិពីលក្ខខណ្ឌនៃការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន[68]។ ម៉្យាងទៀត ចំពោះសាលក្រមលើអង្គសេចក្ដីនៃនីតិវិធីបង្គាប់អោយចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនេះ ត្រូវតែប្រកាសនៅក្នុងរយៈពេលមិនអាចលើសពី ២(ពីរ)សប្ដាហ៍ដោយគិតពីថ្ងៃចូលបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខតុលាការ។ ផ្ទុយទៅវិញប្រសិនបើតុលាការបានទទួលពាក្យបណ្ដឹងតាមនីតិវិធីបង្គាប់អោយបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនេះ យល់ឃើញថាលក្ខខណ្ឌនៃការបង្ហាញខ្លួនភ្លាមមានក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមិនត្រូវបានបំពេញនោះទេ ឬក៏ដោយសារមានភាពសាំញ៉ាំនៃសំណុំរឿងដែលតម្រូវអោយធ្វើការស្រាវជ្រាវបន្ថែមនោះតុលាការត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីអោយបើកការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ខណៈនោះជនជាប់ចោទត្រូវនាំទៅបង្ហាញខ្លួន នៅថ្ងៃនោះតែម្ដងនូវចំពោះមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ បើពុំដូច្នោះទេជនជាប់ចោទត្រូវតែដោះលែងអោយមានសេរីភាពវិញដោយឯកឯង[69]។

[68] មាត្រា ៤២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[69] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

ផ្នែកទី៤៖ យុត្តាធិការស៊ើបសួរ(ចៅក្រមស៊ើបសួរ)

ក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាក្រកម្ពុជា ចៅក្រមស៊ើបសួរដើរតួយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការស្វែងរកការពិត។ តួនាទីយ៉ាងមានសំខាន់របស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺការសម្រេចឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទជាបណ្តោះអាសន្នដែលជាសេចក្តីសម្រេចមានលក្ខណៈប៉ះពាល់ខ្លាំងទៅនិងសិទ្ធិសេរីភាពរបស់បុគ្គល។ ហើយនៅក្នុងក្រមនីតិវីធីព្រហ្មទណ្ឌក៏បានបង្កើតអោយមានយុត្តាធិការស៊ើបសួរមានចំនួនពីរគឺ សភាស៊ើបសួរនៅសាលាដំបូងរាជធានី-ខេត្តដែលជាយុត្តាធិការស៊ើបសួរនៃតុលាការជាន់ដំបូង និងសភាស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៏ដែលជាយុត្តាធិការស៊ើបសួររបស់សាលាឧទ្ធរណ៏។ ជាគោលការណ៏នៃការស៊ើបសួរត្រូវបានធ្វើឡើងដោយចៅក្រមស៊ើបសួររបស់សភាស៊ើបសួរនៃតុលាការជាន់ដំបូង។ ចំណែកឯសភាស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចចម្បងធ្វើការជំនុំជម្រះលើពាក្យបណ្តឹងដែលប្រឆាំងនិងសេចក្តីសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ប៉ុន្តែក្នុងលក្ខខណ្ឌណាមួយចំនួនចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានផ្តល់សិទ្ធិអោយសភាស៊ើបសួរក៏អាចធ្វើការស៊ើបសួរបានផងដែរ។

មន្ទីរស៊ើបសួរជាយុត្តាធិការនៃសាលាដំបូង មានសិទ្ធិអំណាចស៊ើបសួរនូវគ្រប់រឿងក្តីទាំងឡាយ ដែលបានធ្វើការប្តឹងចោទបើកអោយមានការស៊ើបសួរ ដែលធ្វើតាមរយះដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ។ ហើយមន្ទីរស៊ើបសួរនេះ ត្រូវបានបំពេញកិច្ចដោយចៅក្រមស៊ើបសួរមួយរូបដែលត្រូវបានចាត់តាំងឡើងដោយប្រធានតុលាការសាលាដំបូង ដែលជ្រើសរើសចៅក្រមម្នាក់ក្នុងចំណោមចៅក្រមនៃសាលាដំបូងនោះ។ ប្រសិនបើករណីពុំមានចៅក្រមស៊ើបសួរទេ ចៅក្រមផ្សេងទៀតនៃតុលាការដដែលអាចត្រូវបានចាត់តាំងជាបណ្តោះអាសន្នដោយប្រធានតុលាការដើម្បីបំពេញមុខងារស៊ើបសួរ។ មានន័យថាក្នុងករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរណាម្នាក់ពុំអាចមកបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួនបានទេ ដោយសារការឈប់សម្រាកឬដោយសារមានជម្ងឺឬមួយដោយសារមានមូលហេតុដទៃផ្សេងទៀតចៅក្រមស៊ើបសួរផ្សេងទៀតនៃតុលាការដដែលត្រូវបានចាត់តាំងជាបណ្តោះអាសន្ន ដោយប្រធានតុលាការ ដើម្បីបំពេញនូវមុខងារស៊ើបសួរ[70]។

កាលណាប្រធានតុលាការ ធ្វើការសម្រេចដោយជ្រើសតាំងចៅក្រមមួយរូបណាមួយអោយបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរនោះសេចក្តីសម្រេចនេះគឺបិទផ្លូវតវ៉ា មានន័យថាមិនអាចប្តឹងជំទាស់បានឡើយ។ ជាមួយគ្នានេះចៅក្រមណាមួយទទួលបន្ទុកធ្វើការស៊ើបសួររឿងក្តីណាមួយនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរនោះមិនអាចធ្វើជាចៅក្រមជំនុំជម្រះនូវរឿងក្តីដែលខ្លួនបានស៊ើបសួរនោះទេ។ ហើយចំពោះចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺជាចៅក្រមអសនៈដែលមាន

[70] មាត្រា ៤២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

នាទីបំពេញមុខងារជាចៅក្រមស៊ើបសួរនៅសាលាដំបូងរាជធានី-ខេត្ត។ តាមទ្រឹស្តីនៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ចៅក្រមអសនៈត្រូវបានបែងចែកជាពីរ គឺចៅក្រមស៊ើបសួរ និងចៅក្រមជំនុំជម្រះ។

៤.១. សមត្ថកិច្ចដែនដីរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ

ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលមានសមត្ថកិច្ចដែនដីគឺ៖

- ចៅក្រមស៊ើបសួរនាទីកន្លែងបទល្មើស
- ចៅក្រមស៊ើបសួរនាទីលំនៅឋាន ឬក៏ទីសំណាក់របស់បុគ្គលដែលសង្ស័យថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។
- ចៅក្រមស៊ើបសួរនាទីកន្លែងចាប់ខ្លួន បុគ្គលដែលសង្ស័យថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ក្នុងករណីដែលមានទំនាស់រវាងចៅក្រមស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៍ ជាអ្នកមានសិទ្ធិសម្រេចថាចៅក្រមស៊ើបសួររូបណាទទួលភារៈកិច្ចស៊ើបសួរ[71]។

៤.១.១. សមត្ថកិច្ចក្នុងការបើកការស៊ើបសួរ

ការបើកការស៊ើបសួរជាសមត្ថកិច្ចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ក្នុងការស្រាវជ្រាវចំពោះអង្គហេតុបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ ចំពោះកិច្ចស៊ើបសួរទាំងអស់ត្រូវបានអនុវត្ត និងដឹកនាំផ្ទាល់ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរដើម្បីប្រមូលភស្តុតាងទាំងអស់ដែលពាក់ព័ន្ធ និងបញ្ជាក់ពីការពិតនៃអង្គហេតុព្រហ្មទណ្ឌចាប់តាំងពីការចាប់ផ្ដើមស្រាវជ្រាវរហូតដល់បិទបញ្ចប់ការស៊ើបសួរ។ ការស៊ើបសួរត្រូវធ្វើឡើងដោយការខានមិនបានចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ រីឯបទមជ្ឈឹមការស៊ើបសួរអាចធ្វើក៏បាន ឬមិនធ្វើក៏បាន។

តាមស្មារតីនៃក្រមនីតិវីធីព្រហ្មទណ្ឌការបើកការស៊ើបសួរត្រូវបានធ្វើឡើងតាមរយៈមធ្យោបាយពីរយ៉ាងគឺ៖ តាមរយៈការស្នើសុំអោយបំពេញកិច្ចស៊ើបសួររបស់តំណាងអយ្យការ និងតាមរយៈការស្នើសុំអោយបំពេញកិច្ចស៊ើបសួររបស់ភាគីរងគ្រោះ ឬដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី។

៤.១.១.១. ការបើកការស៊ើបសួរដោយតំណាងអយ្យការ

ការបើកការស៊ើបសួរដោយតំណាងអយ្យការ គឺចៅក្រមស៊ើបសួរបានទទួលបណ្ដឹងពីអង្គហេតុដែលមានក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរដោយព្រះរាជអាជ្ញា។ មានន័យថាចៅក្រមស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចធ្វើការស៊ើបសួរតែពីអង្គហេតុដែលមាននៅក្នុងដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរប៉ុណ្ណោះ។ ករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរបានស៊ើបសួរហើយមានលេចអង្គហេតុថ្មីដែលជាធាតុផ្សំសំខាន់ក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌថ្មីមួយទៀត ករណីនេះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនពត៌មានពីអង្គហេតុថ្មីនេះទៅព្រះរាជអាជ្ញា។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចបើកការស៊ើបសួរពីអង្គហេតុថ្មីនោះ តាមរយៈដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរបន្ថែមទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ពោលគឺចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអាចធ្វើការស៊ើបសួរលើអង្គហេតុថ្មី ដោយគ្មានដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរបន្ថែមពីព្រះរាជអាជ្ញាបានឡើយ។

[71] មាត្រា ១២៣នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ប៉ុន្តែក្នុងករណីចៅក្រមស៊ើបសួរពុំចាំបាច់ស្នើសុំដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរបន្ថែមពីព្រះរាជអាជ្ញាទេ បើអង្គហេតុថ្មីនោះ ជាស្ថានទម្ងន់ទោសលើអង្គហេតុមានចែងក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរដំបូង ដែលចៅក្រមស៊ើបសួរកំពុងធ្វើការស៊ើបសួរនោះ។

៤.១.១.២. ការបើកការស៊ើបសួរដោយភាគីជនរងគ្រោះ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ការបើកការស៊ើបសួរដោយភាគីជនរងគ្រោះ គឺអាចបើកការស៊ើបសួរបានដោយយោងតាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនោះបានផ្តល់សិទ្ធិអោយជនរងគ្រោះនៃបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈឹមអាចដាក់ពាក្យប្តឹងជូនចៅក្រមស៊ើបសួរដែលមានសមត្ថកិច្ចដោយមានការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី[72]។ ហើយចំពោះចំណាត់ការទៅលើពាក្យបណ្តឹងដែលប្តឹងដោយតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនេះ កាលណាបានទទួលនូវពាក្យបណ្តឹងនេះហើយចៅក្រមស៊ើបសួរ ធ្វើការកត់សំគាល់ការដាក់ពាក្យបណ្តឹងនោះដោយមានការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីតាមរយៈដីកា[73]។ បន្ទាប់ពីការពិនិត្យឃើញថាមានលក្ខណះត្រឹមត្រូវហើយ ចៅក្រមស៊ើបសួរនិងបញ្ជូនពាក្យបណ្តឹងទៅព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីពិនិត្យ។ ចំពោះនីតិវីធីបន្តបន្ទាប់ពី ព្រះរាជអាជ្ញាបានពិនិត្យពាក្យបណ្តឹងរួចរាល់ហើយព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវប្តឹងទៅចៅក្រមស៊ើបសួរអោយបើកការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរដែលតាមរយៈអំណាចនៃដីកានេះ បានផ្តល់អោយចៅក្រមស៊ើបសួរ មានសមត្ថកិច្ចបើកការស៊ើបសួរបាន។ នៅក្នុងការចេញដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរនេះអាចប្រឆាំងទៅនិងអញ្ញាត្តជនទោះបីការធ្វើបណ្តឹងដោយតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីចោទលើបុគ្គលម្នាក់ឬច្រើននាក់ក៏ដោយ។ ផ្ទុយទៅវិញ ករណីពាក្យបណ្តឹង ប្តឹងក្នុងនាមជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនេះ នៅពេលព្រះរាជអាជ្ញា បានត្រួតពិនិត្យរួចហើយឃើញថាបណ្តឹងអាជ្ញាបានរលត់ហើយ ឬពាក្យបណ្តឹងនោះមិនមានធាតុផ្សំបទល្មើសគ្រប់គ្រាន់ដែលជាធាតុផ្សំសំខាន់ៗសម្រាប់ធ្វើការចោទប្រកាន់ទេនោះ ព្រះរាជអាជ្ញាមានសិទ្ធិស្នើសុំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរកុំអោយធ្វើការស៊ើបសួរបាន។ ករណីនេះប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ព្រមថាសម្រេចមិនការស៊ើបសួរទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវចេញដីកាសម្រេចមានសំអាងហេតុហើយជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ទៅដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ កាលណាបើចៅក្រមស៊ើបសួរនៅតែសម្រេចស៊ើបសួរដដែលនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវបញ្ជូនដីកាសម្រេចមានសំអាងហេតុនឹងត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ទៅព្រះរាជអាជ្ញា។ ករណីនេះម្ចាស់បណ្តឹងត្រូវបង់ប្រាក់តម្កល់ទុកដោយផ្អែកទៅលើធនធានរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទៅនិងការលំបាកនៃរឿងដែលអាចមើលឃើញជាមុន ចៅក្រមស៊ើបសួរកំណត់តាមរយៈដីកាសម្រេចនូវចំនួនទឹកប្រាក់ ដែលដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីត្រូវបង់ព្រមទាំងរយៈពេលដែលត្រូវបង់ប្រាក់នេះផង។ ប្រសិនបើដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីពុំមានលទ្ធភាពអាចបង់ប្រាក់តម្កល់ទុកបានទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាច

[72] មាត្រា ១៣៨នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[73] មាត្រា ១៣៩នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

លើកលែងមិនអោយបង់ប្រាក់នោះបាន ហើយដីកានេះត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ដល់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ក្នុងករណីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមានលទ្ធភាពបង់ប្រាក់តម្កល់នោះ ខណៈពេលបានបង់ប្រាក់តម្កល់ហើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី នឹងទទួលបានបង្កាន់ដៃដែលមានចុះហត្ថលេខាដោយប្រធានតុលាការ ព្រះរាជអាជ្ញា និងក្រលាបញ្ជី។ ផ្ទុយទៅវិញ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមិនបានបង់ប្រាក់តម្កល់ទេ ក្នុងរយៈពេលកំណត់ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរទេ(ករណីតម្រូវអោយបង់)ពាក្យបណ្តឹងដែលប្តឹងដោយតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីត្រូវបានប្រកាសថាមិនអាចទទួលបានដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ។ រួចហើយចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើការសម្រេចតាមដីការបស់ខ្លួន និងត្រូវបញ្ជូនដំណឹងនេះជាបន្ទាន់ដល់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។

ក្រោយនីតិវិធីត្រូវបានបញ្ចប់ប្រាក់តម្កល់ និងត្រូវបង្វិលទៅអោយសាមីខ្លួនវិញ។ លើកលែងតែមានការប្តឹងដោយបំពាន ឬក៏បណ្តឹងដោយអូសបន្លាយពេលវេលាដែលធ្វើឡើងដោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនោះ។ ករណីការស៊ើបសួរត្រូវបានបើកបន្ទាប់ពីមានពាក្យប្តឹងដោយការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ត្រូវបានបិទតាមរយៈដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់ប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថា នីតិវិធីគឺធ្វើឡើងដោយមានរំលោភឬដោយអូសបន្លាយពេលវេលានោះចៅក្រមស៊ើបសួរអាចចេញដីកាសម្រេចអោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបង់ប្រាក់ពិន័យរដ្ឋប្បវេណីបាន ប៉ុន្តែចំនួនប្រាក់ដែលត្រូវពិន័យនេះមិនអាចមានចំនួនលើសចំនួនទឹកប្រាក់ដែលដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបានដាក់តម្កល់នោះឡើយ។ ចំពោះករណីនេះ ដីកាសម្រេចដែលអោយបង់ប្រាក់ពិន័យត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ដល់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។

ទន្ទឹមនឹងច្បាប់បានចែងអំពីសិទ្ធិរបស់ជនរងគ្រោះដែលអាចបើកការស៊ើបសួរដោយមានការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនោះ។ បុគ្គលដែលមានឈ្មោះក្នុងពាក្យបណ្តឹង(បុគ្គលដែលគេប្តឹង)អាចមានសិទ្ធិប្តឹងជួសជុលវិព្យសនកម្មពីអ្នកដែលបានប្តឹងពីខ្លួនវិញបានដែរ។ ក្នុងករណីដីកាសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់របស់ចៅក្រមស៊ើបសួរបានចូលជាស្ថាពរនោះដោយការចេញដីកាសម្រេចនេះ គឺមានមូលហេតុដោយសំអាងលើនីតិវិធីធ្វើឡើយដោយរំលោភឬបានអូសបន្លាយពេលវេលាជាដើមនោះ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ចំពោះនីតិវិធីនៃការដាក់ពាក្យបណ្តឹងវិញ បុគ្គលនោះអាចមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅតុលាការជាន់ដំបូងដែលបានបើកការស៊ើបសួរនូវពាក្យបណ្តឹងដែលដើមបណ្តឹងបានធ្វើសកម្មភាពប្តឹងមកខ្លួននោះ[74]។

៤.១.២. សមត្ថកិច្ចក្នុងការបិទកិច្ចនៃការស៊ើបសួរ

យោងតាមស្មារតីនៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ការបិទការស៊ើបសួរអាចត្រូវបានបិទតាមរយៈមធ្យោបាយពីរយ៉ាងគឺ៖ ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋាន និងការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយ។

[74] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

៤.១.២.១. ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋាន

ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានក្នុងករណីចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថា ការស៊ើបសួរបានបញ្ចប់ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនពត៌មាននេះដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ជនត្រូវចោទ ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី និងមេធាវី។ មាននន័យថា នីតិវិធីនៃការស៊ើបសួរ កាលណាចៅក្រមយល់ឃើញថាការស៊ើបសួរត្រូវបានបញ្ចប់ចៅក្រមស៊ើបសួរជូនដំណឹងនេះទៅព្រះរាជអាជ្ញាអោយបានជ្រាប ជនត្រូវចោទ ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី និងមេធាវី។ ក្នុងករណីនេះ ពីរថ្ងៃក្រោយមកចៅក្រមស៊ើបសួរ និងត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅអោយព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីពិនិត្យ បើព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថាមានកត្តាចាំបាច់ត្រូវធ្វើការស៊ើបសួរជាថ្មីទៀតនោះ ព្រះរាជអាជ្ញាមានសិទ្ធិស្នើសុំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរ ធ្វើកិច្ចស៊ើបសួរណាមួយដែលខ្លួនយល់ឃើញថាវាមានប្រយោជន៏នូវគ្រប់ពេលវេលានៃកិច្ចស៊ើបសួរ។ ប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរមិនព្រមធ្វើតាមសេក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាទេ ចៅក្រមស៊ើបសួររូបនេះត្រូវចេញដីកាបដិសេធនៅក្នុងរយៈពេល១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃ ដោយមានសំអាងហេតុហើយត្រូវជូនដំណឹងទៅដល់ព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងយ៉ាងឆាប់បំផុតតាមដែលអាចធ្វើទៅបាន។ ឬក្នុងករណីចៅក្រមមិនបានសម្រេចនៅក្នុងរយៈពេល១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃទេ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចប្ដឹងដោយផ្ទាល់តាមរយៈពាក្យសុំទៅសភាស៊ើបសួរនៃសាលាឧទ្ធរណ៏។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះនៅគ្រប់ពេលវេលានៃការស៊ើបសួរ ជនត្រូវចោទក៏អាចមានសិទ្ធិស្នើសុំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរសួរចម្លើយ ស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬសាក្សីសួរតទល់គ្នាស្របទៅតាមគោលការណ៏ចំពោះមុខដូចដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ឬអាចចុះទៅដល់ទីកន្លែងកើតហេតុដើម្បីពិនិត្យ។ ពាក្យស្នើសុំនេះត្រូវធ្វើលាយលក្ខណ៏អក្សរព្រមទាំងមានសំអាងហេតុច្បាស់លាស់។ ប៉ុន្តែករណីចៅក្រមស៊ើបសួរមិនព្រមធ្វើតាមពាក្យស្នើសុំនេះទេចៅក្រមរូបនេះត្រូវចេញដីកាបដិសេធក្នុងចិរវេលា១(មួយ)ខែបន្ទាប់ពីខ្លួនបានទទួលពាក្យស្នើសុំដីកានេះចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចត្រូវតែមានសំអាងហេតុ និងត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ទៅព្រះរាជអាជ្ញានិងដល់ជនដែលត្រូវចោទ។ ករណីចៅក្រមស៊ើបសួរមិនបានសម្រេចក្នុងចិរវេលា ១(មួយ)ខែជនត្រូវចោទមានសិទ្ធិធ្វើការប្ដឹងដោយផ្ទាល់តាមរយៈពាក្យស្នើសុំទៅសភាស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៏។ ជាមួយគ្នានេះ គ្រប់ពេលវេលានៃការស៊ើបសួរដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីមានសិទ្ធិស្នើសុំដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរអោយស្តាប់ចម្លើយខ្លួន ស្តាប់ចម្លើយសាក្សីសួរចម្លើយជនត្រូវចោទតទល់គ្នា ឬក៏ចុះទៅដល់ទីកន្លែងបានដោយដាក់ពាក្យសុំនោះត្រូវធ្វើជាលាយលក្ខណ៏អក្សរហើយមានសំអាងហេតុនៅក្នុងចំណាត់ការលើបណ្ដឹងនោះ ករណីចៅក្រមស៊ើបសួរមិនព្រមធ្វើតាមនូវពាក្យស្នើសុំរបស់ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីចៅក្រមរូបនេះ ត្រូវចេញដីកាបដិសេធក្នុងរយៈពេល១(មួយ)ខែក្រោយពីពេលទទួលពាក្យសុំ។ ដីកានេះត្រូវតែមានសំអាងហេតុហើយត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ទៅព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី[75]។

[75] មាត្រា ២៤៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

៤.១.២.២. ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយ

ការបិទការស៊ើបសួរតាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយ គឺនៅពេលចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថាការស៊ើបសួរនោះត្រូវបានបញ្ចប់នោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរនិងចេញដីកាដំណោះស្រាយ។ ដីកានេះអាចជាដីកាបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះឬដីកាដំណោះស្រាយ។ ដីកានេះអាចជាដីកាបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះឬដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់ក្នុងករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថាអំពើនោះជាបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈឹម បទលហុចៅក្រមស៊ើបសួរនិងសម្រេចបញ្ជូនជនត្រូវចោទទៅមុខតុលាការជំនុំជម្រះ។ ចំណែកឯដីកាសម្រេចនេះនិងរៀបរាប់រាល់អំពើដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ព្រមទាំងឈ្មោះបទល្មើសតាមច្បាប់ដែលបានកំណត់។ ផ្ទុយទៅវិញក្នុងករណីដូចខាងក្រោមនេះចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចចេញដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់បាន កាលណាអំពើប្រព្រឹត្តមិនមែនជាបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈឹម ឬបទលហុឬកាលណាជនដែលប្រព្រឹត្តអំពើនោះនៅតែគេមិនស្គាល់ គ្មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកគ្រប់គ្រាន់លើជនត្រូវចោទ។ ដីកាដំណោះស្រាយជានិច្ចជាកាលត្រូវតែមានសំអាងហេតុចៅក្រមស៊ើបសួរមិនត្រូវជាកាតព្វកិច្ចត្រូវគោរពតាមដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាទេ។ មានន័យថាអំណាចនៃដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពររបស់ព្រះរាជអាជ្ញា មិនមានសិទ្ធិចាប់បង្ខំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវតែធ្វើតាមនោះទេ។ ម៉្យាងទៀតដីកាដំណោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចជាដីកាបញ្ជូនទៅតុលាការជំនុំជម្រះចំពោះបទល្មើសមួយចំនួន កាលណាបទល្មើសមានធាតុផ្សំគ្រប់គ្រាន់អាចធ្វើការជំនុំជម្រះបាន។ ករណីនេះក្រោយពីដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់របស់សភាស៊ើបសួរបានចូលជាស្ថាពរបើមានលេចឡើងនូវបន្ទុកថ្មី ការស៊ើបសួរអាចត្រូវបានបើកធ្វើឡើងវិញតាមរយៈការផ្តើមគំនិតរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ នៅពេលចៅក្រមស៊ើបសួរចេញដីកាដំណោះស្រាយត្រូវជូនដំណឹងនូវក្នុងរយៈពេលយ៉ាងខ្លីបំផុត ជូនដល់ព្រះរាជអាជ្ញាជនត្រូវចោទព្រមទាំងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីផងដែរ។ ម៉្យាងវិញទៀតនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយចៅក្រមស៊ើបសួរ សម្រេចពីការប្រគល់សងទៅអោយម្ចាស់ដើមវិញនូវវត្ថុដែលបានចាប់យក។ ករណីនេះ ព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចបង្គាប់អោយប្រគល់វត្ថុទាំងនោះ ពុំមានប្រយោជន៍សម្រាប់ការសំដែងការពិតទេនោះ។ ហើយប្រសិនបើកម្មសិទ្ធិលើវត្ថុនោះ គ្មានការជំទាស់អ្វីពិតប្រាកដប្រជាទេ។ ផ្ទុយទៅវិញ ចំពោះវត្ថុដែលមានគ្រោះថ្នាក់ចំពោះមនុស្ស ឬចំពោះទ្រព្យសម្បត្តិដូចជា អាវុធឬជាតិផ្ទុះ ព្រមទាំងវត្ថុដែលត្រូវបានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់មិនអាចប្រគល់អោយវិញបាន។ ពោលគឺវត្ថុទាំងនោះត្រូវអូសរឹបទុកជាសម្បត្តិរបស់រដ្ឋឬត្រូវបំផ្លាញចោល។ ករណីមិនព្រមប្រគល់អោយវិញទេ អ្នកប្តឹងមានប្តឹងតវ៉ាទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញា ឬអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាគ្មានសមត្ថកិច្ចក្នុងការប្រគល់ទេ កាលណាមានការចោទប្រកាន់ធ្វើឡើងនៅចំពោះយុត្តាធិការស៊ើបសួរ ឬយុត្តាធិការជំនុំជម្រះ។

ករណីជនត្រូវចោទកំពុងស្ថិតក្នុងការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ឬដាក់អោយស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការនោះ កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរបានចេញដីកាដំណោះស្រាយមានសេចក្តីសម្រេចដោះលែងជនត្រូវ

ចោទ ជនដែលជាប់ឃុំបណ្ដោះអាសន្នជននោះត្រូវបានរក្សាទុកក្នុងពន្ធនាគាររហូតដល់ផុតរយៈពេលសម្រាប់ធ្វើបណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍របស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ លើកលែងតែព្រះរាជអាជ្ញាយល់ព្រមដោះលែងជនត្រូវចោទនោះភ្លាម ដោយសេចក្ដីសម្រេចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវធ្វើជាលាយលក្ខណ៍អក្សរត្រូវដាក់បញ្ចូលក្នុងសំណុំរឿង។ ដូច្នេះសេចក្ដីសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ចំពោះដីកាដំណោះស្រាយដោយលើកលែងការចោទប្រកាន់ដល់ជនត្រូវចោទកំពុងឃុំខ្លួន ហើយអានុភាពនៃដីកានេះនាំអោយដោះលែងជនត្រូវចោទដែលជាប់ឃុំខ្លួននោះ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាសម្រេចប្ដឹងឧទ្ធរណ៍ទៅនិងដីកាដោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលសម្រេចលើកលែងនូវការចោទប្រកាន់ចំពោះជនត្រូវចោទនោះ ករណីនេះជនត្រូវចោទ និងត្រូវបានរក្សាទុកនៅក្នុងពន្ធនាគាររហូតដល់សភាស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេច[76]។

៤.២. វិធានការនៃការស្រាវជ្រាវរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ

វិធានការនៃការស្រាវជ្រាវរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺជាឧបករណ៍ជំនួយដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរក្នុងការស្វែងរកស្រាវជ្រាវនូវការពិតដែលជាប្រយោជន៍ដល់ការស៊ើបសួររបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលក្នុងនោះមានវិធានការណ៍ជាច្រើនដូចជា៖ ការជូនដំណឹងពីការដាក់អោយស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យ ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ការស្ដាប់ចម្លើយដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី ការស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី ការឆែកឆេរនិងការចាប់យកវត្ថុតាង ការធ្វើកោសលវិច័យ ការស្ដាប់ទូរស័ព្ទ ការធ្វើដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស។

៤.២.១. ការជូនដំណឹងពីការដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យ

ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវតែដាក់អោយស្ថិតក្រោមការពិនិត្យនូវបុគ្គលដែលមានការចង្អុលប្រាប់ឈ្មោះនៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ។ ប៉ុន្តែចៅក្រមស៊ើបសួរមានអំណាចដាក់អោយស្ថិតក្រោមការពិនិត្យនូវបុគ្គលគ្រប់រូបដែលមានតម្រុយច្បាស់លាស់ ហើយស៊ីសង្វាក់គ្នាខ្លាំងថាបានចូលរួមក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើសទោះបីជាគ្មានការចង្អុលប្រាប់ឈ្មោះនៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរក៏ដោយ។ ហើយម្យ៉ាងវិញទៀតចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដាក់បុគ្គលនោះស្ថិតនៅក្រោមការពិនិត្យក្នុងឋានៈ ជាចារី ជាអ្នកផ្ដើមគំនិត ឬជាអ្នកផ្សំគំនិត[77]។ ការជូនដំណឹងអំពីការដាក់អោយស្ថិតនៅក្រោមការពិនិត្យ នូវពេលចូលបង្ហាញខ្លួនលើកដំបូងចៅក្រមស៊ើបសួរ ពិនិត្យអត្តសញ្ញាណរបស់ជនជាប់ចោទ ប្រាប់ជនជាប់ចោទពីរឿងរ៉ាវដែលចោទប្រកាន់និងប្រាប់ពីឈ្មោះបទល្មើសដែលកំណត់ដោយច្បាប់។ បន្ទាប់មកចៅក្រមស៊ើបសួរនិងប្រាប់ជនត្រូវចោទថាខ្លួនអាចមានសិទ្ធិឆ្លើយ ឬសិទ្ធិមិនឆ្លើយបានដោយសេរីចំណែកឯនិទ្ទេសស្ដីពីការប្រាប់នេះ គឺត្រូវចុះក្នុងកំណត់ហេតុពេលដែលជនត្រូវចោទចូលបង្ហាញលើកដំបូង។ ករណីប្រសិនបើជនត្រូវចោទចង់ឆ្លើយនោះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវ

[76] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

[77] មាត្រា ២៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ទទួលចម្លើយនោះភ្លាម។ ម្យ៉ាងវិញទៀតចៅក្រមស៊ើបសួរប្រាប់ជនត្រូវចោទអោយបានដឹងពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួនក្នុងការជ្រើសរើសមេធាវី ឬការស្នើសុំអោយចាត់តាំងមេធាវីអោយខ្លួនដោយអនុវត្តតាមច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី។ ដោយឡែកចំពោះជនត្រូវចោទជាអនីតិជនត្រូវតែមានមេធាវីអមជានិច្ច។ ក្នុងករណីមិនមានការជ្រើសរើសដោយជនត្រូវចោទជាអនីតិជនទេ មេធាវីនិងត្រូវធ្វើការចាត់តាំងនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី។ ក្រោយពីការចូលបង្ហាញខ្លួនលើកទីមួយជនត្រូវចោទដែលនៅក្រៅឃុំត្រូវបានប្រកាសប្រាប់ដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរបានដឹងអំពីអាសយដ្ឋានរបស់ខ្លួន។ ជនត្រូវចោទនេះត្រូវបានទទួលដំណឹងថាៈ

- ខ្លួនត្រូវតែជូនពត៌មានដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរនៅពេលដែលខ្លួនផ្លាស់ប្តូរអាសយដ្ឋាន
- គ្រប់ការអោយដំណឹងបានធ្វើឡើងតាមអាសយដ្ឋានចុងក្រោយដែលប្រកាសឡើងដោយជនត្រូវចោទនោះត្រូវចាត់ទុកថាបានធ្វើឡើងដល់សាមីខ្លួនផ្ទាល់។

ម៉្យាងវិញទៀត ចំពោះការអោយដំណឹងព្រមទាំងការប្រកាសស្តីអំពីការផ្លាល់ប្តូរអាសយដ្ឋាននោះត្រូវចុះក្នុងកំណត់ហេតុនៅពេលបង្ហាញខ្លួនជាលើកដំបូងផងដែរ[78]។

៤.២.២. ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ

ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិសួរចម្លើយជនត្រូវចោទដែលអាចធ្វើនៅចំពោះមុខមេធាវីរបស់ជនត្រូវចោទ។ ដូច្នេះកាលណាជនត្រូវចោទមានមេធាវីអម ហើយចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវកោះហៅមេធាវីយ៉ាងតិចបំផុតចំនួន៥ (ប្រាំ)ថ្ងៃមុនការសួរចម្លើយ។ ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទដោយស្ថិតក្នុងចិរវេលានេះអាចអោយមេធាវីអាចពិនិត្យមើលសំណុំរឿងនៃនីតិវិធី។ ប៉ុន្តែបើចៅក្រមស៊ើបសួរបានកោះហៅមេធាវីបានត្រឹមត្រូវរួចហើយ ហើយមេធាវីមិនបានចូលបង្ហាញខ្លួនក្នុងថ្ងៃ និងម៉ោងបានកំណត់ទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសួរចម្លើយជនត្រូវចោទបានដោយគ្មានវត្តមានមេធាវីបានគ្រាន់តែចុះនិទ្ទេសស្តីពីអវត្តមានមេធាវីក្នុងកំណត់ហេតុសួរចម្លើយ។ ក្នុងករណីពិសេសចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសួរចម្លើយជនត្រូវចោទដោយមិនបាច់កោះហៅមេធាវី ប្រសិនបើជនត្រូវចោទបង្ហាញឆន្ទៈបោះបង់នេះត្រូវចុះនៅក្នុងកំណត់ហេតុមួយផ្សេងទៀតពីកំណត់ហេតុសួរចម្លើយ និងត្រូវចុះហត្ថលេខាដោយជនត្រូវចោទ។ ក្នុងករណីបន្ទាន់មួយទៀត ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទអាចធ្វើឡើងដោយមិនបាច់កោះហៅមេធាវីក៏បានដែរដូចជា ករណីមានភាពបន្ទាន់ដែលមានគ្រោះថ្នាក់ហួតបណ្តាលអោយស្លាប់ ឬបណ្តាលមកពីមានការភ័យខ្លាចបាត់បង់តម្រុយនៃភស្តុតាង[79] ហើយប្រភេទនៃភាពបន្ទាន់នេះត្រូវតែចុះនិទ្ទេសនៅក្នុងកំណត់ហេតុ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ នៅពេលដែលចៅក្រមស៊ើបសួរកំពុងសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ព្រះរាជអាជ្ញា និងមេធាវីក៏មានវត្តមានដែរហើយអាចលើកសំណួរទៅជនត្រូវចោទបានបន្ទាប់ពីមានការអនុញ្ញាតពីចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ក្នុងក្រមនីតិវិធី

[78] មាត្រា ១៤៣នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[79] មាត្រា ១៤៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ព្រហ្មទណ្ឌក៏បានផ្តល់សិទ្ធិអោយជនត្រូវចោទស្នើសុំចៅក្រមស៊ើបសួរសួរចម្លើយខ្លួន ឬតទល់គ្នាបានហើយ សម្រាប់រយៈពេលអប្បបរមានៃការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទវិញ កាលណាចិរវេលា ៤(បួន)ខែបានកន្លងផុតទៅ ដោយគិតចាប់ពីពេលសួរចម្លើយនៅពេលបង្ហាញខ្លួនលើកដំបូងដោយជនត្រូវចោទមិនត្រូវបានសួរចម្លើយ ឬសួរតទល់ទេ ហើយប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរមិនព្រមកោះហៅជនត្រូវចោទក្នុងចិរវេលា ១(មួយ)ខែគិតចាប់ពីថ្ងៃបន្ទាប់ពីការស្នើសុំទេ ជនត្រូវចោទអាចធ្វើការប្តឹងដោយផ្ទាល់ទៅសភាស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៍ដែលទទួលចម្លើយនេះដោយខ្លួនឯង។ ក្នុងករណីនេះ កំណត់ហេតុសួរចម្លើយនេះត្រូវបញ្ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ[80]។

៤.២.៣. ការស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ចៅក្រមស៊ើបសួរ មានសិទ្ធិសួរចម្លើយជនត្រូវចោទក្នុងពេលបំពេញកិច្ចស៊ើបសួររបស់ខ្លួន ហើយក៏តម្រូវអោយចៅក្រមស៊ើបសួរស្តាប់ចម្លើយរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីផងដែរ ហើយតម្រូវអោយធ្វើឡើងនូវចំពោះមុខមេធាវីដោយមានការចូលរួមពីព្រះរាជអាជ្ញា។ ចំពោះមេធាវីនិងព្រះរាជអាជ្ញាក៏អាចធ្វើការលើកសំណួរបានផងដែរ ដោយមានការអនុញ្ញាតពីចៅក្រមស៊ើបសួរ ហើយចៅក្រមស៊ើបសួរចេញដីកាកោះហៅដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សី។ សម្រាប់មេធាវីវិញនូវក្នុងការអនុវត្តចៅក្រមស៊ើបសួរធ្វើលិខិតអញ្ជើញមេធាវី ក្នុងករណីនេះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវកោះហៅមេធាវីរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីយ៉ាងតិចបំផុត៥(ប្រាំ)ថ្ងៃមុនការស្តាប់ចម្លើយ។ នៅក្នុងចិរវេលានេះ មេធាវីអាចពិនិត្យសំណុំរឿងនៃនីតិវិធីបាន។ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីអាចត្រូវបានគេស្តាប់ចម្លើយតែនៅចំពោះមុខមេធាវីរបស់ខ្លួនប៉ុណ្ណោះ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើមេធាវីដែលត្រូវបានកោះហៅយ៉ាងត្រឹមត្រូវហើយមិនចូលមកបង្ហាញខ្លួននៅថ្ងៃនិងម៉ោងតាមកំណត់ទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយគ្មានវត្តមានរបស់មេធាវីបានហើយត្រូវតែចុះនិទ្ទេសស្តីពីអវត្តមានរបស់មេធាវីនេះ ត្រូវចុះនូវក្នុងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយ។ ក្នុងករណីពិសេស ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបានដោយមិនបាច់កោះហៅមេធាវី ប្រសិនបើបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបោះបង់ចោលយ៉ាងជាក់លាក់នូវវត្តមានមេធាវីរបស់ខ្លួន។ ការបោះបង់ចោលនេះ ត្រូវចុះនិទ្ទេសនូវក្នុងកំណត់ហេតុមួយដោយឡែកពីកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងត្រូវចុះហត្ថលេខាដោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ ក្នុងករណីបន្ទាន់នោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយមិនចាំបាច់កោះហៅមេធាវីក៏បានដែរដូចជា ក្នុងករណីមានភាពបន្ទាន់ដែលមានគ្រោះថ្នាក់ហួតដែលបណ្តាលអោយស្លាប់ ឬបណ្តាលមកពីមានការភ័យខ្លាចបាត់បង់តម្រុយនៃភស្តុតាង។ ប្រភេទនៃភាពបន្ទាន់នេះត្រូវតែចុះនិទ្ទេសនៅក្នុងកំណត់ហេតុ។

[80] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

៤.២.៤. ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី

ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលចម្លើយទាំងនោះអាចមានប្រយោជន៍នូវក្នុងការសំដែងអោយឃើញការពិត។ ចៅក្រមស៊ើបសួរស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដាច់ពីគ្នាដោយគ្មានវត្តមានជនត្រូវចោទ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចតទល់គ្នារវាងជនត្រូវចោទ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សីផងបានដែរ។ បុគ្គលគ្រប់រូបដែលត្រូវបានចៅក្រមស៊ើបសួរកោះហៅក្នុងឋានៈជាសាក្សីត្រូវតែមកបង្ហាញខ្លួន។ ក្នុងករណីបុគ្គលនោះរឹងទទឹង មិនព្រមចូលមកបង្ហាញខ្លួននោះចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសុំអោយកងកម្លាំងសាធារណៈបង្ខំសាក្សីនេះអោយចូលមកបង្ហាញខ្លួនបាន។ ចៅក្រមស៊ើបសួរចេញបញ្ជាអោយចូលបង្ហាញខ្លួន បញ្ជានេះត្រូវតែមានអត្តសញ្ញាណរបស់សាក្សី ហើយត្រូវចុះកាលបរិច្ឆេទ និងចុះហត្ថលេខាដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ និងមានការបោះត្រាផង។ សាក្សីមុននិងឆ្លើយសំណួរ សាក្សីម្នាក់ៗត្រូវស្បថស្របតាមសាសនា ឬជំនឿរបស់ខ្លួនថានិយាយតែការពិតដែលខ្លួនបានដឹង។ ទម្រង់នៃសម្បថត្រូវធ្វើដូចមានកំណត់នូវក្នុងឧបសម្ព័ន្ធនៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ ជាមួយគ្នានេះករណីចាំបាច់ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវហៅអ្នកបកប្រែដើម្បីស្តាប់ចម្លើយសាក្សី។ មុននិងបំពេញការងារជាអ្នកបកប្រែត្រូវស្បថតាមសាសនាឬជំនឿរបស់ខ្លួន ហើយអ្នកបកប្រែនេះមិនត្រូវបានជ្រើសរើសក្នុងចំណោម ចៅក្រម ក្រឡាបញ្ជី នគរបាល កងរាជអាវុធហត្ថ ភាគី ឬសាក្សីទោះបីក្នុងករណីណាក៏ដោយ។ ជាគោលការណ៏សាក្សីទាំងអស់ មុននិងផ្តល់ចម្លើយនោះត្រូវធ្វើសម្បថជាមុន មុននិងផ្តល់ចម្លើយ។ លើកលែងតែសាក្សីមួយចំនួនដែលត្រូវបានស្តាប់ចម្លើយដោយមិនចាំបាច់ធ្វើសម្បថទេ[81]។

៤.២.៥. ការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាង

ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិក្នុងការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាងបាន។ ការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាងនោះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើនូវចំពោះមុខអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬបើគ្មានអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងទេត្រូវធ្វើនូវចំពោះមុខសាក្សី ២(ពីរ)នាក់ដែលចៅក្រមស៊ើបសួរបានចាត់តាំង។ សាក្សីនោះមិនអាចជានគរបាល ឬកងរាជអាវុធហត្ថដែលជាកងកម្លាំងរួមប្រត្តិបត្តិក្នុងការឆែកឆេរនោះឡើយ។ ការឆែកឆេរមិនអាចចាប់ផ្តើមមុខម៉ោង ៦(ប្រាំមួយ)ព្រឹកនិងក្រោយម៉ោង ១៨(ដប់ប្រាំបី)បានទេលើកលែងតែះ

- ក្នុងករណីឆែកឆេរនៅទីកន្លែងដែលបើកចំហដល់សាធារណៈជន
- ក្នុងករណីឆែកឆេរនៅគ្រប់ទីកន្លែងដែលផលិត រក្សាទុក ជួញដូរ ចែកចាយ ឬប្រើប្រាស់គ្រឿងញៀន។

ប្រសិនបើជាការឆែកឆេរក្នុងការិយាល័យមេធាវី តម្រូវអោយធ្វើនៅចំពោះមុខគណៈមេធាវី ឬប្រតិភូរបស់ប្រធានគណៈមេធាវីនោះ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការឆែកឆេរដោយមានចុះហត្ថលេខារបស់ខ្លួន និងក្រឡាបញ្ជីរួមជាមួយគ្នាអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬសាក្សី ២(ពីរ)នាក់។ កំណត់ហេតុត្រូវចុះនិទ្ទេស អំពីអត្ត

[81] មាត្រា ១៥៣,១៥៤,១៥៥,១៥៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

សញ្ញាណរបស់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងឬសាក្សីនីមួយៗ កាលបើការឆែកឆេរប្រព្រឹត្តទៅនៅក្នុងការិយាល័យមេធាវី កំណត់ហេតុត្រូវចុះនិទ្ទេសពីវត្តមានរបស់ប្រធានគណៈមេធាវី ឬរបស់ប្រតិភូនៃប្រធានគណៈមេធាវី[82]។

ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចចាប់យកវត្ថុតាងបានតែត្រូវបិទស្លាកបោះត្រាលើវត្ថុតាងនោះ បន្ទាប់ពីបានបង្ហាញវត្ថុដែលចាប់យកនោះដល់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬក៏សាក្សីទាំងពីរនាក់រួចមក ចៅក្រមស៊ើបសួរនិងធ្វើការកំណត់ហេតុស្តីពីការចាប់យកវត្ថុនោះ ដែលរួមមានបញ្ជីសារពើភណ្ឌនៃការចាប់យក។ កំណត់ហេតុស្តីពីការចាប់នេះ ត្រូវមានចុះហត្ថលេខារបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ក្រឡាបញ្ជីរួមជាមួយអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬសាក្សី ២(ពីរ) នាក់ ហើយកំណត់ហេតុនេះត្រូវមានចុះនិទ្ទេសពីអត្តសញ្ញាណនៃអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬសាក្សីនីមួយៗនោះផងដែរ។ ម៉្យាងវិញទៀត ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏ធ្វើការប្រគល់វត្ថុដែលចាប់យកទៅម្ចាស់ដើមវិញផងដែរ។ នៅពេលដែលមិនទាន់ចេញដីកាដំណោះស្រាយរឿងនៅឡើយទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចសងទៅអោយម្ចាស់ដើមវិញនូវវត្ថុដែលចាប់បាន កាលណាកម្មសិទ្ធិនេះគ្មានការជំទាស់អ្វីប្រាកដប្រជាទេ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចតាមដីកាដែលមានសំអាងហេតុក្រោយពីទទួលបានមតិអំពីព្រះរាជអាជ្ញា។ ម៉្យាងទៀតដីកាសម្រេចត្រូវអោយដំណឹងជាបន្ទាន់ដល់អ្នកប្តឹង និងមេធាវីនៃអ្នកប្តឹងប្រសិនបើមាន។ ករណីវត្ថុដែលបានចាប់យកនោះជាវត្ថុដែលមិនគួរប្រគល់សងទៅអោយអ្នកប្តឹងសុំវិញទេ អាចជាវត្ថុមានគ្រោះថ្នាក់ដល់បុគ្គល ឬទ្រព្យសម្បត្តិដូចជា អាវុធ ឬជាតិផ្ទុះព្រមទាំងវត្ថុដែលការកាន់កាប់មិនស្របច្បាប់ មិនអាចត្រូវបានប្រគល់សងទៅអោយសាមីខ្លួនបានទេ ដោយវត្ថុទាំងឡាយនោះត្រូវបានរឹបអូសជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ ឬត្រូវបំផ្លាញចោល។

៤.២.៦. ការធ្វើកោសលវិច័យ

ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិក្នុងការស្នើសុំអោយធ្វើកោសលវិច័យក្នុងករណីដែលកោសលវិច័យមានបញ្ហាបច្ចេកទេសកើតឡើងចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់អោយធ្វើកោសលវិច័យដោយឯកឯង ឬតាមពាក្យរបស់សុំរបស់ព្រះរាជអាជ្ញារបស់ជនត្រូវចោទ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរបដិសេធមិនព្រមធ្វើតាមពាក្យសុំធ្វើកោសលវិច័យទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចតាមដីកាដោយមានសំអាងហេតុ ហើយដីកានោះត្រូវសម្រេចក្នុងរយៈពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃ ប្រសិនបើពាក្យសុំនោះចេញមកពីព្រះរាជអាជ្ញា។ ប្រសិនបើពាក្យនោះចេញមកពីជនត្រូវចោទ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដីកាសម្រេចនេះត្រូវជូនដំណឹងអោយដល់អ្នកប្តឹងសុំជាបន្ទាន់ ហើយនូវពេលចេញដីកាចាត់តាំងអ្នកជំនាញត្រូវបញ្ជាក់បេសកកម្ម និងរយៈពេលដែលត្រូវបំពេញបេសកកម្ម ប៉ុន្តែអ្នកជំនាញអាចអនុញ្ញាតអោយពន្យារពេលបាន។ ក្នុងករណីត្រូវប្រគល់វត្ថុចាប់យកជូនអ្នកជំនាញ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការប្រគល់វត្ថុចាប់យក[83]។ ចៅក្រមស៊ើបសួរចាត់តាំងអ្នកជំនាញដែលមានក្នុងបញ្ជីថ្នាក់

[82] មាត្រា ១៥៩នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[83] មាត្រា ១៦៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ជាតិនៃអ្នកជំនាញដែលរៀបចំឡើងដោយរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌។ អ្នកជំនាញត្រូវតែស្បថនូវចំពោះមុខសាលាឧទ្ធរណ៍ភ្នំពេញដើម្បីជំនួយដល់ភាពស្មោះត្រង់ និងស្វែងរកយុត្តិធម៌។

៤.២.៧. ការស្តាប់ទូរស័ព្ទ

ចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺអាចធ្វើការស្តាប់ទូរស័ព្ទបានក្នុងករណីចាំបាច់ដោយមានគោលបំណងស្វែងរកអោយឃើញការពិតចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់អោយស្តាប់ ឬថតចម្លងការសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទបាន។ ម៉្យាងទៀតវិញចៅក្រមស៊ើបសួរអាចមានសិទ្ធិស្នើសុំទៅអង្គភាពសាធារណៈមានជំនាញវិជ្ជាជីវៈ ឬគ្រប់មន្ត្រីរាជការជំនាញទាំងឧបករណ៍បច្ចេកទេស និងធ្វើការថតដែលចៅក្រមស៊ើបសួរ និងធ្វើការបញ្ជាក់ក្នុងដីកាសម្រេចរបស់ខ្លួនពីប្រភេទនៃទំនាក់ទំនងត្រូវចាប់រយៈពេលត្រូវអនុវត្តបេសកកម្ម។ ករណីនេះអង្គភាពសាធារណៈ មន្ត្រីរាជការដែលត្រូវបានចាត់តាំង ត្រូវបំពេញតាមពាក្យស្នើសុំរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ការអនុវត្តបេសកម្មវិញអង្គភាពសាធារណៈគ្រប់មន្ត្រីរាជការដែលបានចាត់តាំងត្រូវជូនពត៌មានពីការប្រព្រឹត្តការងារ និងការលំបាករបស់ខ្លួនជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ។ បន្ទាប់ពីបានបំពេញបេសកកម្មរួចរាល់ហើយ អង្គភាពសាធារណៈឬមន្ត្រីរាជការថតចម្លងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរត្រូវផ្ទះបញ្ជាំងយ៉ាងត្រឹមត្រូវ អំពីខ្លឹមសារនៃសម្លេងដែលថតនោះប្រគល់ជូនចៅក្រមស៊ើបសួរ និងបិទស្លាកផងដែរ។ ហើយគ្រប់ពេលវេលាចៅក្រមស៊ើបសួរអាចចុះទៅកាន់ទីកន្លែងដែលធ្វើការចាប់ និងថតនោះបាន។ ការចូលទៅក្នុងកន្លែងទាំងនេះ មិនអាចត្រូវបានហាមឃាត់ដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរដោយសំអាងលើមូលហេតុអ្វីបានទេ ទោះបីជាកន្លែងយោធាក៏ដោយ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចធ្វើកិច្ចការនេះតាមរយៈដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសបានផងដែរ[84]។

៤.២.៨. ការចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស

នៅក្នុងការបំពេញភារៈកិច្ចរបស់ខ្លួនចៅក្រមស៊ើបសួរអាចជួបប្រទះ និងឧបសគ្គផ្សេងៗដែលនាំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរពុំអាចបំពេញភារៈកិច្ចដោយខ្លួនឯងបានដែលជាហេតុនាំអោយចៅក្រមស៊ើបសួរ ប្រគល់សិទ្ធិអោយទៅអ្នកផ្សេងបំពេញភារៈកិច្ចជំនួសខ្លួន។ តាមរយៈដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចប្រគល់សិទ្ធិអោយចៅក្រមនៃតុលាការរបស់ខ្លួន ឬតុលាការផ្សេងទៀតមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬដល់អង្គភាពនគរបាលយុត្តិធម៌ដើម្បីបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរ។ ក្នុងករណីនេះ ចៅក្រមស៊ើបសួរចេញដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស ដូច្នេះដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួសត្រូវបញ្ជាក់ពីកិច្ចដែលត្រូវធ្វើដែលទាក់ទងដោយផ្ទាល់ជាមួយនឹងបទល្មើសដែលត្រូវចោទប្រកាន់ និងត្រូវណែនាំអោយបានច្បាស់លាស់ពោល គឺមិនត្រូវការប្រគល់សិទ្ធិជាលក្ខណៈទូទៅទេ ហើយថែមទាំងកំណត់ថិរវេលាដែលត្រូវអនុវត្តដីកាអោយស៊ើបសួរជំនួសទៀតផង។ ចៅក្រមស៊ើប

[84] មាត្រា ១៧២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

សួរអាចដកហូតដីកានេះបានគ្រប់ពេលវេលា[85]។ ជាទូទៅរាល់កិច្ចការស៊ើបសួរទាំងអាចជាកម្មវត្ថុនៃដីកាចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស។ ប៉ុន្តែក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានដាក់កំរិតខ្លះ សម្រាប់ការប្រគល់សិទ្ធិមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ ចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអាចប្រគល់សិទ្ធិអោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើការស៊ើបសួរជំនួសខ្លួនទាក់ទិនជាមួយការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ និងការស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ នៅក្នុងការបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរជំនួសចៅក្រមស៊ើបសួរ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលស្តាប់ចម្លើយស៊ើបសួរសាក្សីត្រូវអោយសាក្សីនោះស្បថជាមុនសិន មុននឹងស្តាប់ចម្លើយ។ ប្រសិនបើមានការឃាត់ខ្លួនក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការអនុវត្តដីការចាត់អោយស៊ើបសួរជំនួស អំណាចដែលប្រគល់អោយព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវប្រើប្រាស់ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ។

៤.៣. វិធានការនិរន្តរាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ

វិធានការនិរន្តរាយចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺជាឧបករណ៏គត្តិយុត្តិជំនួសដល់ដំណើរការក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរនៅក្នុងពេលបំពេញកិច្ចស៊ើបសួររបស់ខ្លួន ដើម្បីស្វែងរកការពិតនោះចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិកោះហៅអញ្ជើញបុគ្គលណាមួយដែលមិនព្រមឆ្លើយតបតាមការកោះរបស់ខ្លួន ដោយការប្រើប្រាស់សិទ្ធិនូវក្នុងដីកាដែលជាវិធានការនិរន្តរាយ។ វិធាននិរន្តរាយដូចជា៖ ដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួន ដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួន ដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួន ការស្នើសុំអោយបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរ។

៤.៣.១. ដីកាបង្គាប់ឲ្យចូលខ្លួន

ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសិទ្ធិអំណាចចេញដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួន គឺមានន័យថាជាការបញ្ជាបុគ្គលម្នាក់អោយចូលទៅបង្ហាញខ្លួននៅមុខរបស់ខ្លួនបាន។ ដីកានោះអាចចេញទៅលើជនត្រូវចោទ ឬទៅលើបុគ្គលណាម្នាក់ដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាពប៉ុណ្ណោះ។ ចំពោះនិទ្ទេសដែលត្រូវចុះលើដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួនមាននិទ្ទេសដូចជា៖

- អត្តសញ្ញាណនៃបុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធ
- បទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ និងអត្ថបទច្បាប់ដែលកំណត់ និងបង្រ្កាបបទល្មើសនេះ
- ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ ម៉ោង និងទីកន្លែងដែលត្រូវចូលបង្ហាញខ្លួននូវមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ
- ឈ្មោះ និងឋានៈរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលចេញដីកា។

មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួនត្រូវមានចុះកាលបរិច្ឆេទ និងចុះហត្ថលេខាដោយចៅក្រមស៊ើបសួរមានបោះត្រាផង។ ហើយចំពោះដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួនត្រូវអោយដំណឹងដល់បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬអាជ្ញាសាលា[86]។ ពោលគឺមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

[85] មាត្រា ១៧៣នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[86] មាត្រា ១៨៨នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ភ្នាក់ងារនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬអាជ្ញាសាលាជាអ្នកមានភារៈកិច្ចអនុវត្តដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួននោះ។ នៅពេលអនុវត្តបុគ្គលពាក់ព័ន្ធទទួលចុងដីកា ហើយត្រូវចុះហត្ថលេខានៅលើដើមដីកា ចំពោះដើមដីកានេះត្រូវបញ្ជូនទៅអោយចៅក្រមស៊ើបសួរវិញ។

៤.៣.២. ដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួន

ដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួន គឺជាការបញ្ជាដល់កម្លាំងសាធារណៈអោយចាប់ និងនាំខ្លួនបុគ្គលណាម្នាក់ទៅចំពោះមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ដីកានេះអាចត្រូវចេញលើតែជនត្រូវចោទ ឬលើបុគ្គលណាម្នាក់ដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាព និទ្ទេសដែលចុះក្នុងដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួននេះមានដូចជា អត្តសញ្ញាណនៃបុគ្គលពាក់ព័ន្ធ បទល្មើសចោទប្រកាន់ អត្ថបទច្បាប់កំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើសនេះ ឈ្មោះ និងឋានៈរបស់ចៅក្រមដែលចេញដីកា។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះដីកានេះត្រូវមានចុះកាលបរិច្ឆេទ និងហត្ថលេខា ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរព្រមទាំងមានបោះត្រា ។

៤.៣.៣. ដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន

ដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួន គឺជាការបញ្ជាដល់កងកម្លាំងសាធារណៈស្រាវជ្រាវរកអោយចាប់ខ្លួន និងអោយនាំខ្លួនបុគ្គលនោះទៅក្នុងពន្ធនាគារ ឬមណ្ឌលឃុំខ្លួនដល់ប្រធានពន្ធនាគារ ឬមណ្ឌលឃុំខ្លួនអោយទទួល និងឃុំខ្លួនបុគ្គលនោះផងដែរ[87]។ ដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួនអាចចេញលើជនត្រូវចោទ ឬបុគ្គលណាដែលមានតម្រុយមានពិរុទ្ធភាព។

ចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺអាចចេញដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួនបុគ្គលណាម្នាក់បាន លុះត្រាតែបាននូវបំពេញលក្ខខណ្ឌដូចខាងក្រោម៖

- បទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ជាបទឧក្រិដ្ឋ ឬមជ្ឈឹមដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ។
- បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធបានគេចខ្លួនមិនដឹងស្ថិតនៅទីកន្លែងណា ឬស្ថិតនៅក្រៅដែនដីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។

មុននិងចេញដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួន ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវតែទទួលយោបល់ពីព្រះរាជអាជ្ញាមុនសិន។ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវចេញដីកានេះដោយមានមូលហេតុច្បាស់លាស់។ ក្រោយពីបានទទួលយោបល់ពីព្រះរាជអាជ្ញាហើយ។ ព្រះរាជអាជ្ញា ធានារ៉ាប់រងការផ្សព្វផ្សាយដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួននេះ រីឯនិទ្ទេសដែលមានចុះក្នុងដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួន ត្រូវចុះនូវពត៌មានដូចខាងក្រោម៖

- អត្តសញ្ញាណនៃបុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធ
- បទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ និងអត្ថបទច្បាប់ដែលកំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើសនេះ
- ឈ្មោះ និងឋានៈរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរដែលចេញដីកា។

[87] មាត្រា ១៩៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួន គឺត្រូវមានចុះកាលបរិច្ឆេទនិងចុះហត្ថលេខាដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ និងត្រូវមានបោះត្រាផង។

៤.៣.៤. ការបង្គាប់ឲ្យឃុំខ្លួន

ដីកាបង្គាប់អោយឃុំខ្លួនជាបញ្ជារបស់ប្រធានពន្ធនាគារ ឬមណ្ឌលឃុំខ្លួនអោយទទួលនិងឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចចេញដីកាឃុំខ្លួននេះ លុះត្រាតែជនត្រូវចោទជាកម្មវត្ថុនៃការសម្រេចអោយឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ននេះ។ ខ្លឹមសារនេះហាក់ដូចជា ហាមឃាត់មិនអោយជនត្រូវចោទមានសេរីភាពក្នុងការដើរហើរ ព្រោះជាគោលការណ៍ជនត្រូវចោទត្រូវមានសេរីភាព។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងករណីពិសេសជនត្រូវចោទអាចត្រូវបានឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ននេះ ជាបញ្ញត្តិដែលចែងអំពីអំណាចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ទន្ទឹមនិងនេះមិនមែនមានន័យថាគ្រប់ជនត្រូវចោទសុទ្ធតែត្រូវបានឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបានឡើយ។ មានន័យថាការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នអាចអនុវត្តបានតែនៅក្នុងករណីចោទប្រកាន់អំពីបទឧក្រិដ្ឋ ឬមជ្ឈិមដែលបានកំណត់ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារស្មើឬលើសមួយឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ[៨៨]។

៤.៣.៤.១. មូលហេតុនៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន

ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នអាចត្រូវបានបង្គាប់កាលណាការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ននេះជាការចាំបាច់ដូចជា៖

- ដើម្បីបញ្ចប់បទល្មើសឬបង្ការបទល្មើសកុំអោយកើតសារជាថ្មី។
- ដើម្បីរារាំងកុំអោយមានការគាបសង្កត់លើសាក្សី ឬជនរងគ្រោះ ឬរារាំងកុំអោយមានការត្រូវរ៉ូវគ្នារវាងជនដែលត្រូវចោទនិងអ្នកសមគំនិត។
- ដើម្បីរក្សាភស្តុតាងឬតម្រុយជាសម្ភារៈ។
- ដើម្បីធានារក្សាជនត្រូវចោទទុកជូនតុលាការចាត់ការតាមនីតិវិធី។
- ដើម្បីការពារសន្តិសុខអោយជនត្រូវចោទ។

ដើម្បីធានានិងរក្សានូវសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ កុំអោយមានការច្របូកច្របល់ដែលបណ្តាលមកពីបទល្មើស។

៤.៣.៤.២. ថិរវេលានៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន

ថិរវេលានៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបែងចែកជាពីរ គឺការឃុំខ្លួនលើអនីតិជន និងលើនីតិជន។

[៨៨] មាត្រា ២០៨នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ក. ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នលើអនីតិជន

ជាគោលការណ៍ចិរវេលានៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមានភាពខុសគ្នារវាងអនីតិជននិងនីតិជន។ ចំពោះលើអនីតិជនមានអាយុតិចជាង ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំមិនអាចត្រូវបានឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នទេ ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចប្រគល់អនីតិជននោះទៅអោយឪពុកម្តាយ ឬអាណាព្យាបាលហើយកាលណាបើគ្មានអាណាព្យាបាលទេត្រូវប្រគល់អោយមជ្ឈមណ្ឌលអប់រំជាបណ្តោះអាសន្នរងចាំសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ។

ដោយឡែកចំពោះអនីតិជនមានអាយុ ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំដល់ក្រោម ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំអាចត្រូវបានឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នប្រសិនបើអនីតិជនបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋណាមួយ។ ការកំណត់រយៈពេលនៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នត្រូវបានកំណត់ដូចតទៅ៖

- ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី ៤(បួន)ខែបានទេ កាលណាអនីតិជនមានអាយុតិចជាង១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ។
- ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី ៦(ប្រាំមួយ)ខែបានទេ កាលណាអនីតិជនមានអាយុចាប់ពី ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំដល់ ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំ។

ចំពោះអនីតិជនដែលមានអាយុ ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំដល់ក្រោម ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំអាចត្រូវបានឃុំខ្លួនជាបណ្តោះអាសន្ន ប្រសិនបើអនីតិជននោះបានប្រព្រឹត្តបទមជ្ឈិមណាមួយនោះ។ ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ននោះត្រូវបានកំណត់ដូចតទៅៈ

- ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី ២(ពីរ)ខែបានទេ កាលណាអនីតិជនមានអាយុតិចជាង ១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំ។
- ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី ៤(បួន)ខែបានទេ កាលណាអនីតិជនមានអាយុចាប់ពី១៦(ដប់ប្រាំមួយ)ឆ្នាំដល់ ១៨(ដប់ប្រាំបី)ឆ្នាំ។

ចំពោះបទមជ្ឈិមចិរវេលានៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនត្រូវលើសពីពាក់កណ្តាលនៃអប្បបរមានៃទោសដែលច្បាប់បានកំណត់ចំពោះអនីតិជនឡើយ។

ខ. ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នលើនីតិជន

ជាគោលការណ៍នីតិជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋ ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី៦(ប្រាំមួយ)ខែបានទេ។ ប៉ុន្តែនូវពេលដែលផុតកំណត់ចិរវេលានេះចៅក្រមស៊ើបសួរអាចពន្យារពេលនៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នម្តងបាន ៦(ប្រាំមួយ)ខែដោយមានដីកាសំអាងហេតុត្រឹមត្រូវនឹងច្បាស់លាស់ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចពន្យារការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបានតែពីរដងគត់[៨១]។

[៨១] មាត្រា ២០៨នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

ចំពោះនីតិជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទមជ្ឈឹម ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នមិនអាចលើសពី ៤(បួន) ខែបានទេ។ ប៉ុន្តែនូវពេលផុតចិរវេលានេះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចធ្វើការពន្យារការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នម្តងបាន ២ (ពីរ)ខែដោយមានដីកាសំអាងហេតុត្រឹមត្រូវ[90]។

សូមបញ្ជាក់ថា ចំពោះបទមជ្ឈឹមចិរវេលានៃការឃុំព្រោះបណ្តោះអាសន្នមិនត្រូវលើសពីពាក់កណ្តាលនៃអប្បបរមាទោសដែលច្បាប់បានកំណត់ឡើយ។ ប្រសិនបើមានការចោទប្រកាន់ ពីបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ បទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍ ឬក៏បទឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាមការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន គឺមិនអាចលើសពី ១(មួយ) ឆ្នាំបានទេ ចំពោះបទល្មើសនីមួយៗ។ ប៉ុន្តែកាលណាបើផុតចិរវេលានេះចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចនឹងពន្យារការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ម្តងបាន ១(មួយ)ឆ្នាំដោយដីកាមានសំអាងហេតុត្រឹមត្រូវ នឹងច្បាស់លាស់ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់អោយពន្យារពេលនៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ននេះបានតែពីរដងគត់[91]។ ក្នុងករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចថាពន្យារពេលនៃការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ចៅក្រមស៊ើបសួរគឺត្រូវអោយដំណឹងដល់ជនត្រូវចោទនិងទទួលនូវការកត់សំគាល់ពីជននេះ។ កាលណាជនត្រូវចោទមានមេធាវីអមនោះ មេធាវីត្រូវបង្ហាញនូវមធ្យោបាយការពារខ្លួនអោយកូនក្តីខ្លួនស្របតាមនីតិវិធីច្បាប់ជាធរមាន។

៤.៣.៥. ការសម្រេចមិនឃុំខ្លួន

កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរបានទទួលបាននូវពាក្យបណ្តឹងទៅតាមសេចក្តីទិន្នដ្ឋានរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ដែលមានខ្លឹមសារស្នើសុំអោយឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទបណ្តោះអាសន្នតែចៅក្រមស៊ើបសួរ មិនព្រមធ្វើតាមការស្នើសុំអោយឃុំខ្លួននោះទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវចេញដីការសម្រេចមិនឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នក្នុងរយៈពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃ ដោយមិនចាំបាច់មានសំអាងហេតុទេ។ ដីកានេះត្រូវជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ដល់អ្នកប្តឹងស្នើសុំករណីចៅក្រមស៊ើបសួរមិនបានសម្រេចក្នុងរយៈពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃទេព្រះរាជអាជ្ញាមានសិទ្ធិប្តឹងសុំទៅសភាស៊ើបសួរសាលាឧទ្ធរណ៍បាន។

៤.៣.៦. ការដោះលែងជនត្រូវចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំ

ការដោះលែងជនត្រូវចោទអោយនូវក្រៅឃុំអាចធ្វើឡើងតាមរយៈ ការសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរតាមបណ្តឹងព្រះរាជអាជ្ញា បណ្តឹងជនត្រូវចោទ និងការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ។

៤.៣.៦.១. តាមរយៈការសម្រេចចៅក្រមស៊ើបសួរ

ក្នុងករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថា ធាតុផ្សំបទល្មើសមិនមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីធ្វើការចោទប្រកាន់នោះទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់អោយដោះលែងជនត្រូវចោទនោះអោយស្ថិតនូវក្រៅឃុំបាន

[90] មាត្រា ២០៩នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

[91] មាត្រា ២១០នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩

គ្រប់ពេល។ ប៉ុន្តែមុននឹងចេញដីកាដោះលែងជនត្រូវចោទ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនពត៌មាននេះទៅព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីសុំយោបល់ ហើយបញ្ជូនសុំណុំរឿងទៅអោយព្រះរាជអាជ្ញាពិនិត្យដោយព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវផ្តល់យោបល់ក្នុងរយះពេលខ្លីបំផុត។ ចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចយ៉ាងយូរបំផុតក្នុងរយះពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃបន្ទាប់ពីបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅព្រះរាជអាជ្ញា។ ករណីបន្ទាន់ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់អោយដោះលែងជនត្រូវចោទភ្លាមដោយមិនរង់ចាំយោបល់ពីព្រះរាជអាជ្ញាតែត្រូវចង្អុលប្រាប់ពីមូលហេតុនៃការបន្ទាន់ក្នុងដីកាសម្រេចរបស់ខ្លួន។

៤.៣.៦.២. តាមរយះពាក្យបណ្តឹងព្រះរាជអាជ្ញា

ព្រះរាជអាជ្ញាអាចស្នើសុំអោយដោះលែងជនត្រូវចោទបានគ្រប់ពេលវេលាដូចជាចៅក្រមស៊ើបសួរដែរ។ ក្នុងករណីនេះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើការសម្រេចក្នុងរយះពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃ។ ក្នុងករណីដែលចៅក្រមស៊ើបសួរមិនបានសម្រេចក្នុងរយះពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃទេ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចប្តឹងទៅសភាស៊ើបសួរដែលអាចសម្រេចជំនួសចៅក្រមស៊ើបសួរបាន។ ផ្ទុយទៅវិញ ករណីមិនព្រមដោះលែងត្រូវមានសំអាងហេតុដែលមានបង្ហាញនៅក្នុងដីកាសម្រេចនោះ។

៤.៣.៦.៣. តាមរយះបណ្តឹងជនត្រូវចោទ

ករណីដែលជនត្រូវចោទត្រូវបានឃុំខ្លួននោះ ខ្លួនមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យស្នើសុំអោយដោះលែងនូវក្រៅឃុំបានគ្រប់ពេលវេលា។ កាលណាពាក្យបណ្តឹងត្រូវបានដាក់ទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ ចៅក្រមរូបនេះត្រូវបញ្ជូនពាក្យនោះទៅព្រះរាជអាជ្ញាភ្លាម ដើម្បីសុំផ្តល់យោបល់និងបញ្ជូនសំណុំរឿងពិនិត្យ។ ក្រោយពីទទួលបាននូវពាក្យបណ្តឹងហើយព្រះរាជអាជ្ញានិងផ្តល់យោបល់ក្នុងរយះពេលខ្លីបំផុត ហើយចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចយ៉ាងយូរបំផុតរយះពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃបន្ទាប់ពីបានបញ្ជូនពាក្យបណ្តឹងទៅព្រះរាជអាជ្ញា។ កាលណាជនត្រូវចោទត្រូវបានបដិសេធមិនអោយនូវក្រៅឃុំ ជនត្រូវចោទមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យស្នើសុំនូវក្រៅឃុំសារជាថ្មីម្តងទៀត ទៅចៅក្រមស៊ើបសួរឬទៅសភាស៊ើបសួរនៅក្នុងរយះពេល ១(មួយ)ខែបន្ទាប់ពីមានសេចក្តីបដិសេធពាក្យស្នើសុំលើកមុន ករណីនេះចៅក្រមស៊ើបបសួរ និងសភាស៊ើបសួរត្រូវសម្រេចពាក្យសុំនេះ ក្នុងយះពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃក្រោយពីបានទទួលពាក្យស្នើសុំ។

៤.៣.៦.៤. ការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ

កាលបើជនត្រូវចោទ ត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដាក់ជនត្រូវចោទនោះអោយស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យបានតាមផ្លូវតុលាការបានគ្រប់ពេលវេលា។ ការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការមានអានុភាពបង្គាប់ជនត្រូវចោទនូវក្រៅឃុំអោយគោរពកាតព្វកិច្ចមួយឬច្រើន។ ចំពោះអនីតិជនដែលមានអាយុតិចជាង ១៤(ដប់បួន)ឆ្នាំមិនត្រូវបានដាក់អោយស្ថិតនូវក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការឡើយ។ កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរបានសម្រេចដោយត្រូវដាក់ជនត្រូវចោទអោយនៅក្រោមការត្រួត

ពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការនោះ ហើយការសម្រេចនេះអាចជាគំនិតផ្តួចផ្តើមរបស់ខ្លួនឬតាមសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ក្នុងករណីចៅក្រមស៊ើបសួរ ត្រូវមានបញ្ជាក់ពីកាតព្វកិច្ចដែលតម្រូវទៅលើជនត្រូវចោទ។ ដីកាសម្រេចដាក់ជនត្រូវចោទអោយស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការនោះ គឺចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនដំណឹងទៅព្រះរាជអាជ្ញា និងជនត្រូវចោទអោយបានដឹងនូវការសម្រេចនេះ។ ជាមួយគ្នានេះ ករណីចៅក្រមស៊ើបសួរទទួលពាក្យបណ្តឹងពីសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ដោយសុំអោយដាក់ជនត្រូវចោទស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ។ ប៉ុន្តែចៅក្រមស៊ើបសួរមិនព្រមតាមការសុំនោះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវចេញដីកាបដិសេធនៅក្នុងរយៈពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃ ហើយដីកាសម្រេចបដិសេធនេះត្រូវតែជូនដំណឹងជាបន្ទាន់ជូនដល់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ផ្ទុយទៅវិញក្នុងករណីចៅក្រមស៊ើបសួរមិនបានសម្រេចក្នុងរយៈពេល ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃទេព្រះរាជអាជ្ញាអាចប្តឹងទៅសភាស៊ើបសួរដែលមានសិទ្ធិសម្រេចជំនួសចៅក្រមស៊ើបសួរបាន។

៤.៣.៧. មោឃៈភាពនៃការស៊ើបសួរ

ជាទូទៅគ្រប់ដែលពេលបំពេញកិច្ចរបស់ខ្លួន ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវគោរពតាមវិធានទូទៅនៃនីតិវិធីស៊ើបសួរដែលជាបទបញ្ញតិដាច់ខាតត្រូវតែគោរពតាមកិច្ចទាំងនោះមានដូចជា ការបើកស៊ើបសួរសមត្ថកិច្ចដែនដីជំនួយរបស់ក្រឡាបញ្ជីជាដើម។ ប្រសិនបើពុំដូច្នោះនោះទេ និងត្រូវមោឃៈនីតិវិធីដែលត្រូវបានអនុវត្តហើយនោះ។ ក្នុងករណីខ្លះទៀតក៏អាចនាំអោយមោឃៈភាពដែរ កាលណាបំពានវិធានឬទម្រង់សំខាន់ណាមួយដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌធ្វើអោយប៉ះពាល់ប្រយោជន៍របស់ភាគី។ ចំពោះនីតិវិធីនៃការប្តឹងសុំមោឃៈភាពក្នុងករណីព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថាលិខិតណាមួយធ្វើឡើងក្នុងនីតិវិធីមានមោឃៈភាពនោះ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើពាក្យសុំដោយមានសំអាងហេតុ រួចដាក់ទៅសភាស៊ើបសួរនិងជូនពត៌មាននេះដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ក្នុងករណីដែរជនត្រូវចោទ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីយល់ឃើញថាលិខិតណាមួយដែលធ្វើឡើងក្នុងនីតិវិធីមានមោឃៈភាពនោះសាមីខ្លួនអាចធ្វើពាក្យសុំដោយមានសំអាងហេតុរួចដាក់ទៅសភាស៊ើបសួរព្រមទាំងជូនពត៌មាននេះដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរអោយបានជ្រាប។ ជាមួយគ្នានេះចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថាលិខិតណាមួយនៃនីតិវិធីមានមោឃៈភាពនោះចៅក្រមស៊ើបសួររូបនេះ ប្តឹងទៅសភាស៊ើបសួរដោយមានដីកាសំអាងហេតុព្រមទាំងជូនពត៌មាននេះដល់ព្រះរាជអាជ្ញាជនត្រូវចោទ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី[៩២]។

[៩២] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

ជំពូកទី៣
ការជំនុំជម្រះ

ការជំនុំជម្រះ គឺជាសវនការដែលសម្រេចសេចក្តីដោយចៅក្រមជំនុំជម្រះជាអ្នកដែលមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការជំនុំជម្រះសម្រេចសេចក្តីលើសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌនេះ។ ប៉ុន្តែមុនការបើកសវនាការជំនុំជម្រះសម្រេចសេចក្តីគឺត្រូវឆ្លងកាត់នៅដំណាក់កាលជាច្រើនដូចជា ដំណាក់កាលនីតិវិធីមុនពេលជំនុំជម្រះ(មុនសវនាការ) ដំណាក់កាលនីតិវិធីជំនុំជម្រះ(សវនការ) និងដំណាក់កាលនីតិវិធីក្រោយពេលជំនុំជម្រះ(ក្រោយពេលសវនាការ)។

ផ្នែកទី១៖ នីតិវិធីមុនពេលជំនុំជម្រះ(មុនសវនាការ)

មុនពេលធ្វើការជំនុំជម្រះសម្រេចសេចក្តី គឺចៅក្រមជំនុំជម្រះទទួលពាក្យបណ្តឹងដែលបញ្ជូនមកដោយចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូង ឬតំណាងអមអយ្យការសាលាដំបូងដើម្បីចាប់នីតិវិធីនៃការជំនុំជម្រះ។ នីតិវិធីលម្អិតនៃការទទួលបណ្តឹងមានខ្លឹមសារដូចខាងក្រោម៖

១.១. ការទទួលពាក្យបណ្តឹង

ក្នុងនីតិវិធីមុនពេលជំនុំជម្រះ គឺចៅក្រមជំនុំជម្រះបានទទួលពាក្យបណ្តឹងតាមរយៈចៅក្រមស៊ើបសួរដោយដីកាដំណោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ និងតាមរយៈព្រះរាជអាជ្ញាដោយដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់របស់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬមួយការធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។

១.១.១. តាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ

ចៅក្រមស៊ើបសួរបានសម្រេចបញ្ជូននូវដីកាដំណោះស្រាយជូនទៅតុលាការសាលាដំបូងអមអយ្យការ។ បន្ទាប់ពីចៅក្រមស៊ើបសួរធ្វើការបើកការស៊ើបអង្កេតនិងស៊ើបសួរត្រូវបានបិទបញ្ចប់ដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ ហើយបានកំណត់ពីបទល្មើស អត្តសញ្ញាណជនជាប់ចោទ និងប្រមូលបានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីកសាងសំណុំរឿងបញ្ជូនទៅតុលាការចាត់ការតាមនីតិវិធីបន្ត។ ការបញ្ជូនដីកាទៅរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរទៅជំនុំជម្រះនោះភ្ជាប់ជាមួយនូវឯកសារសំខាន់ៗមួយចំនួនដូចជា៖

- ពាក្យបណ្តឹង
- លិខិតប្រគល់សិទ្ធិជាមេធាវីតំណាងអាណត្តិ
- ដីកាបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ
- ដីកាបញ្ជូនសំណុំរឿងអោយពិនិត្យ
- ដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ
- ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ
- ដីកាកោះហៅជនជាប់ចោទ

- លិខិតជូនដំណឹងដល់មេធាវីតំណាងដោយអាណត្តិ
- ដីកាបង្គាប់អោយចូលខ្លួន
- ដីកាបង្គាប់អោយនាំខ្លួន
- ដីកាបង្គាប់អោយឃុំខ្លួន
- កំណត់ហេតុសួរចម្លើយជនជាប់ចោទ
- កំណត់ហេតុស្តីពីការស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី
- កំណត់ហេតុស្តីពីការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី
- ដីកាសម្រេចបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅជំនុំជម្រះ។

១.១.២. តាមរយៈដីកាបញ្ជូនរឿងជំនុំជម្រះផ្ទាល់របស់ព្រះរាជអាជ្ញា

ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់របស់ព្រះរាជអាជ្ញា គឺជាដីកាដែលព្រះរាជអាជ្ញាចោទប្រកាន់បញ្ជូនសំណុំរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ចំពោះបទល្មើសជាក់ស្តែងដែលទណ្ឌកម្មកំណត់ក្នុងច្បាប់មិនលើសពី ១(មួយ)ឆ្នាំ ឬមិនលើសពី ៥(ប្រាំ)ឆ្នាំ ហើយមានភស្តុតាង និងធាតុផ្សំនៃបទល្មើសគ្រប់គ្រាន់។ ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ គឺជាវិធីមួយដែលតុលាការទាំងអស់ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាអាចយកមកអនុវត្តបានចំពោះបទមជ្ឈិមតូចតាច និងបទលហុហើយសំណុំរឿងវាមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់អាចជំនុំជម្រះបានទោះបីជាជនជាប់ចោទជានីតិជន ឬអនីតិជនក៏អាចអនុវត្តតាមនីតិវិធីមួយនេះបានផងដែរ។

ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះមានឯកសារភ្ជាប់ដូចជាៈ

- លេខសំណុំរឿង និងកាលបរិច្ឆេទ
- អត្តសញ្ញាណនៃជនជាប់ចោទ
- សេចក្តីសង្ខេបនៃអង្គហេតុ
- បទល្មើសដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់
- អត្ថបទច្បាប់ដែលបានកំណត់ និងបង្ក្រាបបទល្មើស
- តុលាការដែលមានសមត្ថកិច្ចជំនុំជម្រះ
- ហត្ថលេខារបស់ព្រះរាជអាជ្ញា
- ការបញ្ជាក់សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទអាចពឹងពាក់មេធាវីអោយអមខ្លួនបាន។

១.១.៣. តាមរយៈការកំណត់ហេតុចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា

កំណត់ហេតុស្តីពីការចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមដែលធ្វើដោយព្រះរាជអាជ្ញា គឺព្រះរាជអាជ្ញាអាចបង្គាប់អោយជនជាប់ចោទចូលមកបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនូវចំពោះមុខតុលាការសាលាដំបូងអមអយ្យការ។ ប្រសិនបើបទល្មើសជា

បទល្មើសដាក់ស្តែងដែលការផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារយ៉ាងតិច ១(មួយ)ឆ្នាំនិងយ៉ាងច្រើន ៥(ប្រាំ)ឆ្នាំដែលជនជាប់ចោទជានីតិជននិងរឿងក្តីមានលក្ខណះគ្រប់គ្រាន់ល្មមអាចជំនុំជម្រះបាន។ ឯកសារនៃទម្រង់ការនេះ ត្រូវចុះកំណត់ហេតុបើពុំដូច្នោះទេ នីតិវិធីត្រូវចាត់ទុកថាជាមោឃៈ។ នីតិវិធីនេះត្រូវបានព្រះរាជអាជ្ញាជ្រើសរើសក្នុងគោលបំណងពន្លឿនដំណើរការរឿងក្តីអោយមានភាពឆាប់រហ័សនិងសម្រួលដល់ការកកស្ទះរឿងក្តី។ នីតិវិធីនៃការបង្ហាញខ្លួនភ្លាមនេះ ជនជាប់ចោទស្ថិតនៅក្នុងការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នដែលមានអមដោយកងកម្លាំងការពាររហូតដល់ជនជាប់ចោទចូលបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខតុលាការពេលបើកសវនាការនាថ្ងៃនោះតែម្តង។ ក្នុងកំណត់ហេតុស្តីពីការចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាមមានឯកសារដូចជាៈ

- លេខសំណុំរឿង និងកាលបរិច្ឆេទ
- អត្តសញ្ញាណនៃជនជាប់ចោទ
- កាលបរិច្ឆេទ និងទីកន្លែងកំណើតរបស់ជនជាប់ចោទ
- លំនៅឋានរបស់ជនជាប់ចោទ
- បទល្មើសដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់
- កាលបរិច្ឆេទ ម៉ោងដែលត្រូវបង្ហាញខ្លួន
- ទីកន្លែងដែលត្រូវបានបង្ហាញខ្លួន
- ស្នាមមេដៃរបស់ជនជាប់ចោទ
- ហត្ថលេខារបស់ព្រះរាជអាជ្ញា

ក្នុងកំណត់ហេតុនេះមានបញ្ជាក់ថា ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិសុំពឹងពាក់មេធាវីតាមការជ្រើសរើសរបស់ជនជាប់ចោទ ឬស្នើសុំអោយមានការចាត់តាំងមេធាវីដោយអនុលោមតាមបញ្ញត្តិច្បាប់។

ផ្នែកទី២ៈ នីតិវិធីពេលជំនុំជម្រះ(សវនការ)

ពេលធ្វើនីតិវិធីជំនុំជម្រះឬសវនាការ គឺចៅក្រមត្រូវបានបែងចែកជាពីរចៅក្រមអាសន និងចៅក្រមឈរដែលត្រូវកំណត់ឡើងដោយប្រធានតុលាការលើកលែងតែនីតិវិធីចូលបង្ហាញខ្លួនភ្លាម។ ករណីដែលតុលាការបានទទួលពាក្យបណ្តឹងដោយការបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ដោយដីកាបញ្ជូនរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬសាលដីកាបញ្ជូនរបស់សភាស៊ើបសួរ ប្រធានតុលាការត្រូវតែគិតគូរតាមរយៈពេលដែលត្រូវប្រគល់ដីកាកោះហៅបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ និងការបង្គាប់អោយចូលបង្ហាញខ្លួន។

២.១. ដំណើរការពិភាក្សាដេញដោលក្នុងសវនាការជំនុំជម្រះ

ការពិភាក្សាដេញដោលត្រូវបានប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសវនាការជាសាធារណៈនូវក្នុងការជំនុំជម្រះក្តី។ ករណីលើកលែងតែក្នុងកាលៈទេសៈពិសេស ការពិភាក្សាដេញដោលអាចត្រូវបានធ្វើឡើងទាំងស្រុង ឬមួយផ្នែកដោយ

សម្ងាត់។ ប្រសិនបើតុលាការយល់ឃើញថាសវនាការជាសាធារណៈអាចបង្កអោយមានគ្រោះថ្នាក់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈឬប៉ះពាល់ដល់ទំនៀមទម្លាប់ដល់សង្គម។ ក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ អនុញ្ញាតអោយមានការជំនុំជម្រះក្តីដោយកំបាំងមុខដែលមានន័យថាតុលាការនឹងបើកសវនាការ ទោះបីពុំមានវត្តមានជនជាប់ចោទក៏ដោយតុលាការត្រូវតែស្វែងរកអោយឃើញការពិតស្តាប់ចម្លើយភាគីដទៃទៀតសាក្សី និងពិនិត្យវត្ថុតាង[93]។ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ នឹងបទលហុមានជាប់ទាក់ទងនឹងបទចោទពីបទឧក្រិដ្ឋ ក្រុមប្រឹក្សាជំនុំជម្រះត្រូវតែមានចៅក្រម ៣(បី)រូប។ ចំពោះបទមជ្ឈឹម នឹងបទលហុចៅក្រមតែម្នាក់ដឹកនាំសវនាការ។ ចៅក្រមជំនុំជម្រះមិនអាចជាចៅក្រមដែលបានបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរនៅក្នុងករណីតែមួយនោះទេ។

២.២. សក្ខីកម្ម និងវត្ថុតាង

ក្រោយពីការប្រាប់អោយដឹងពីបទចោទប្រកាន់ទៅដល់ជនជាប់ចោទ ហើយប្រធានសវនាការអាចសួរសំណួរទៅជនជាប់ចោទដោយប្រធានសវនាការអាចសួរសំណួរទាំងឡាយណា ដែលខ្លួនយល់ឃើញថាមានប្រយោជន៍ក្នុងការអោយឃើញការពិត(សំណួរទាំងនេះត្រូវបានសួរទាំងខាងផ្នែកដាក់បន្ទុក និងផ្នែកដោះបន្ទុក)។ ព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវីនិងភាគីដទៃដូចជា ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី អាចសួរជនជាប់ចោទបាន។ គ្រប់សំណួរទាំងអស់នេះត្រូវសួរដោយមានការអនុញ្ញាតពីប្រធានសវនាការ។ ប្រធានសវនាការស្តាប់ចម្លើយ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី ជនរងគ្រោះ សាក្សីនិងអ្នកជំនាញតាមលំដាប់លំដោយដែលខ្លួនយល់ឃើញថាមានប្រយោជន៍។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងភ្នាក់ងារយុត្តិធម៌ដែលបានចូលរួមក្នុងការស៊ើបអង្កេតក៏អាចត្រូវបានផ្តល់ចម្លើយក្នុងឋានៈជាសាក្សីបានដែរ ហើយព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវីនិងភាគីអាចត្រូវបានអនុញ្ញាតអោយសួរសំណួរ។ ហើយតុលាការអាចកោះហៅសាក្សីត្រូវតែចូលមកបង្ហាញខ្លួននូវចំពោះមុខតុលាការ ប្រសិនបើកាលណាសាក្សីបដិសេធន៏មិនចូលខ្លួនតុលាការអាចប្រើកម្លាំងសាធារណៈដើម្បីបង្ខំសាក្សីអោយចូលខ្លួនបាន។ ហើយប្រធានតុលាការក៏អាចបង្គាប់ជនណាម្នាក់អោយបង្ហាញវត្ថុតាងបានដែរ។

២.៣. សេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ

បន្ទាប់ពីកិច្ចពិភាក្សាដេញដោលភាគីទាំងអស់ បានផ្តល់ឱកាសក្នុងការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយរបស់ខ្លួន។ ចំពោះសេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយទាំងនេះត្រូវធ្វើតាមលំដាប់លំដោយដូចតទៅ៖

- ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី និងជនជាប់ចោទ ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានការកត់សម្គាល់ខ្លីៗ

[93] មាត្រា ៣៣៣នៃក្រមព្រហ្មនីតិវិធីទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៩

- មេធាវីរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានការពារ
- ព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានប្តឹងសុំ
- មេធាវីរបស់អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានការពារ
- មេធាវីរបស់ជនជាប់ចោទ ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានការពារ។

ខណៈពេលដែលដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើការឆ្លើយតបទៅបាននោះ ជនជាប់ចោទ និងមេធាវីរបស់ខ្លួនត្រូវតែនិយាយក្រោយគេបង្អស់ជានិច្ច។

២.៤. ការពិភាក្សាសម្រេច និងសាលក្រម

ចៅក្រមជំនុំជម្រះត្រូវថយទៅលើការពិភាក្សាសម្រេច ហើយគ្មានទទ្បីករណ៍ណាមួយច្បាស់លាស់អាច និងត្រូវលើកយកមកសំអាងទៀតបានឡើយនូវពេលដែលចៅក្រមថយទៅពិភាក្សាសម្រេច។ សេចក្តីសម្រេច អាចនិងត្រូវប្រកាសនៅក្នុងថ្ងៃដដែលឬតុលាការអាចលើកទៅប្រកាសសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួននៅកាលបរិច្ឆេទ ក្រោយទៀតក៏បាន។ ក្នុងករណីណាក៏ដោយសេចក្តីសម្រេចប្រកាសត្រូវតែធ្វើការប្រកាសក្នុងសវនាការជាសាធារណៈ។ ចំពោះសាលក្រមវិញត្រូវមានពីរផ្នែកៈ

- ***ផ្នែកសម្អាងហេតុៈ*** ដែលជាផ្នែកតុលាការពិនិត្យមើលទទ្បីករណ៍នៃអង្គហេតុនីមួយៗ នឹងអង្គច្បាប់ដែលត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងសវនាការ។
- ***ផ្នែកសេចក្តីសម្រេចៈ*** ដែលជាផ្នែកតុលាការចុះនិទ្ទេសអំពីបទល្មើសដែលជាប់ជនចោទបានប្រព្រឹត្ត អត្ថបទច្បាប់ដែលអនុវត្ត និងទោសដែលតុលាការបានសម្រេចហើយទោសនេះអាចមានទាំងទណ្ឌកម្មរដ្ឋប្បវេណីប្រសិនបើមាន។

ប្រសិនបើជនជាប់ចោទត្រូវបានលើកលែងការចោទប្រកាន់ និងពុំមានវិធានការណ៍ថែមទៀតទេ។ ហើយប្រសិនបើតុលាការរកឃើញវិញថា ជនជាប់ចោទមានពិរុទ្ធភាពហួសពីមតិសង្ស័យតុលាការអាចប្រកាសពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ នឹងសម្រេចផ្តន្ទាទោសជនជាប់ចោទ។ ចំពោះករណីបើជនជាប់ចោទមានវត្តមាននៅក្នុងសវនាការ សាលក្រមត្រូវបានគេហៅថា "សាលក្រមចំពោះមុខ" ប្រសិនបើជនជាប់ចោទអវត្តមានសាលក្រមនេះហៅថា "សាលក្រមកំបាំងមុខ"។

ផ្នែកទី៣ៈ នីតិវិធីក្រោយពេលជំនុំជម្រះ(ក្រោយសវនាការ)

ក្រោយពីពេលដែលជំនុំជម្រះរួចហើយ ចៅក្រមជំនុំជម្រះបានប្រកាសសេចក្តីសម្រេចមួយដែលផ្តន្ទាទោសជនជាប់ចោទនោះដែលហៅថា "សាលក្រម" ឬ"សាលដីកា" ហើយការប្រកាសសាលក្រម ឬសាលដីកានេះទៀបសោតអាចត្រូវចៅក្រមប្រកាសថាជាប្រភេទសាលក្រមកំបាំងមុខជនជាប់ចោទ សាលក្រមចំពោះមុខជនជាប់ចោទ ឬសាលក្រមចាត់ទុកថាចំពោះមុខជនជាប់ចោទ។ ហើយជនចាប់ចោទក៏មានសិទ្ធិប្តឹងបើកផ្លូវតវ៉ា

ទៅតាមប្រភេទន័យសាលក្រម ឬសាលដីកានីមួយៗនោះផងដែរ។ កាលណាបើចៅក្រមប្រកាសប្រភេទសាលក្រមកំបាំងមុខជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិបើកផ្លូវប្ដឹងតវ៉ាតាមរយះបណ្ដឹងទាស់ ហើយប្រសិនចៅក្រមប្រកាសនូវសាលក្រមចំពោះមុខជនចាប់ចោទ ឬសាលក្រមចាត់ទុកថាចំពោះមុខជនជាប់ចោទនោះ មានសិទ្ធិអាចធ្វើការប្ដឹងតវ៉ាបានតាមរយះបណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍ រួចក៏បន្តធ្វើបណ្ដឹងសាទុក្ខបានផងដែរ។ ទោះបីជាអស់សិទ្ធិប្ដឹងតវ៉ាតាមរយះបណ្ដឹងទាស់ បណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍ និងបណ្ដឹងសាទុក្ខក៏ពិតមែន ក៏ប៉ុន្តែនូវមានសិទ្ធិធ្វើការបើកផ្លូវតវ៉ាមួយទៀត គឺតាមរយះបណ្ដឹងសើរើ។ ដូច្នេះនិងការរៀបរាប់ប្រភេទបណ្ដឹងនីមួយៗអោយបានក្បោះក្បាយដូចខាងក្រោមៈ

៣.១. ការធ្វើបណ្ដឹងបើកផ្លូវតវ៉ា(បណ្ដឹងទាស់)

ក្រោយពីសាលក្រមត្រូវបានប្រកាសរួចហើយភាគីនៅក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌអាចប្ដឹងទាស់បាន នៅក្នុងករណីដែលសាលក្រមនោះត្រូវបានសម្រេចដោយកំបាំងមុខខ្លួន និងជនដែលមានសិទ្ធិអាចធ្វើបណ្ដឹងទាស់បាន គឺៈ

៣.១.១. ពិរុទ្ធជន

ក្នុងករណីដែលសាលក្រមត្រូវបានប្រកាសកំបាំងមុខ ពិរុទ្ធជនអាចប្ដឹងទាស់នឹងសាលក្រមដែលប្រកាសដោយកំបាំងមុខខ្លួនបាន[94]។ សាលក្រមមួយ គឺជាសាលក្រមកំបាំងមុខក្នុងករណីដែលជនជាប់ចោទមិនចូលបង្ហាញខ្លួននៅក្នុងពេលសវនាការ ហើយនិងប្រសិនបើគ្មានភស្តុតាងបង្ហាញអោយឃើញថាសាមីខ្លួនដឹងពីដីកាបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះ ឬបានដឹងអំពីការកោះហៅនោះទេ សាលក្រមត្រូវបានប្រកាសកំបាំងមុខជនជាប់ចោទ[95]។ តាមអត្ថន័យនេះ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទអវត្តមាននាពេលសវនាការដែលធ្វើការពិភាក្សាដេញដោល ហើយតុលាការពុំមានភស្តុតាងណាបញ្ជាក់ថា ជនជាប់ចោទបានទទួលដំណឹងពីដីកាបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះ ឬបានដឹងអំពីការកោះហៅទេ សាលក្រមដែលបានប្រកាសដោយតុលាការគឺជាសាលក្រមកំបាំងមុខ ទោះបីជានៅពេលសវនាការប្រកាសសាលក្រមជនជាប់ចោទមានវត្តមានក៏ដោយ។ ផ្ទុយទៅវិញប្រសិនបើជនជាប់ចោទមានវត្តមាននាពេលសវនាការដែលធ្វើការពិភាក្សាដេញដោល សាលក្រមគឺជាសាលក្រមចំពោះមុខ ទោះបីជានូវពេលប្រកាសសាលក្រមជនជាប់ចោទអវត្តមានក៏ដោយ។ ក្នុងករណីមួយវិញទៀត សាលក្រមត្រូវចាត់ទុកជាចំពោះមុខ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទមិនចូលមកបង្ហាញខ្លួននៅពេលសវនាការទេ ប៉ុន្តែសាមីខ្លួនបានដឹងអំពីដីកាបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ ឬបានដឹងពីការកោះហៅហើយនោះសាលក្រមត្រូវចាត់ទុកថាជាសាលក្រមចំពោះមុខជនជាប់ចោទ។ សាលក្រមដែលចាត់ទុកថាចំពោះមុខនេះត្រូវអោយដំណឹងដល់ជនជាប់ចោទ។ សាលក្រមនេះអាចត្រូវប្ដឹងឧទ្ធរណ៍បាន ក្នុងករណីដែលជនជាប់ចោទអវត្តមានបានបង្ហាញមូលហេតុអំពីការអវត្តមានរបស់ខ្លួន

---

[94] មាត្រា ៣៦៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[95] មាត្រា ៣៦២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

ហើយតុលាការក៏បានទទួលថាត្រឹមត្រូវ នោះតុលាការអាចលើករឿងទៅជំនុំជម្រះនៅសវនាការមួយក្រោយទៀត[96]។ ដោយហេតុថាទោះបីជាសាលក្រមត្រូវបានប្រកាសដោយកំបាំងមុខជនជាប់ចោទក៏ដោយតែជនជាប់ចោទប្រាកដជាបានដឹងពីថ្ងៃដែលត្រូវបានប្រកាសសាលក្រម ព្រោះថានៅពេលសវនាការដែលធ្វើការពិភាក្សាដេញដោល ប្រធានសវនាការបានជូនដំណឹងទៅដល់ភាគីដែលមានវត្តមានពីថ្ងៃដែលត្រូវប្រកាសសាលក្រមរួចហើយ។ កាលណាបណ្ដឹងទាស់ធ្វើប្រឆាំងសាលក្រមទាំងមូលសាលក្រមនេះត្រូវទុកជាអាសារបង់ ហើយការអនុវត្តសាលក្រមត្រូវព្យួរ ប៉ុន្តែដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួននូវតែមានអានុភាព។

៣.១.២. ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី

ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី នឹងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណីអាចធ្វើបណ្ដឹងទាស់នឹងសាលក្រមដែលសម្រេចកំបាំងមុខខ្លួនបាន។ ចំពោះបណ្ដឹងទាស់នេះ ត្រូវកំណត់ទៅលើសេចក្ដីសម្រេចផ្នែករដ្ឋប្បវេណីនៃសាលក្រមតែប៉ុណ្ណោះ។ បណ្ដឹងទាស់ត្រូវធ្វើក្នុងរយះពេល ១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃគិតពី

- ថ្ងៃអោយដំណឹងអំពីសាលក្រមកំបាំងមុខ កាលណាសាលក្រមបានប្រគល់អោយដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយផ្ទាល់ដៃ ឬ
- ថ្ងៃដែលដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីបានដឹងយ៉ាងពិតប្រាកដអំពីសាលក្រម កាលណាសាលក្រមនេះមិនបានប្រគល់អោយដល់ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយផ្ទាល់ដៃទេ។

បណ្ដឹងទាស់ត្រូវធ្វើជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ នៅការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការដែលបានប្រកាសសាលក្រម។ ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីអាចត្រូវតំណាងដោយមេធាវី សហព័ទ្ធ ឬញាតិលោហិតផ្ទាល់។ អ្នកតំណាងត្រូវមានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិអោយប្ដឹងទាស់[97]។ ប៉ុន្តែពិរុទ្ធជនជាអនីតិជនអាចត្រូវតំណាងដោយឪពុកម្ដាយ ឬអ្នកអាណាព្យាបាលដោយពុំចាំបាច់មានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិទេ។ ពិរុទ្ធជនត្រូវចាត់ទុកថាបានដឹងយ៉ាងពិតប្រាកដពីសាលក្រម ក្នុងករណីដែលនីតិវិធីនៃការអោយដំណឹងអំពីសេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការត្រូវបានអនុវត្តយ៉ាងត្រឹមត្រូវ។ ការអោយដំណឹងអំពីសេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការត្រូវអនុលោមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ដោយដីកាជូនដំណឹង គឺជាលិខិតដែលអោយដំណឹងអំពីសេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការដែលបញ្ញត្តិច្បាប់តម្រូវអោយជូនដំណឹងដល់ភាគីពាក់ព័ន្ធ ដើម្បីអោយភាគីពាក់ព័ន្ធទទួលបានដំណឹងអំពីសេចក្ដីសម្រេចនោះ។ ដីកាអោយដំណឹងត្រូវធ្វើតាមគំនិតផ្ដើមរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា របស់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា របស់ភាគី[98]។ ដីកាអោយដំណឹងត្រូវចុះនិទ្ទេសដូចតទៅះ

---

[96] មាត្រា ៣៦១នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[97] មាត្រា ៣៧២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[98] មាត្រា ៤៨២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

- ប្រភេទ នឹងការយោងនៃសេចក្តីសម្រេចដែលត្រូវជូនដំណឹង
- អត្តសញ្ញាណ នឹងលំនៅឋាននៃភាគីដែលត្រូវទទួលដំណឹងអំពីសេចក្តីសម្រេច
- កាលបរិច្ឆេទ នឹងហត្ថលេខារបស់អ្នកដែលធ្វើការជូនដំណឹង។
- ដីកាអោយដំណឹងបញ្ជាក់ប្រាប់អំពីផ្លូវតវ៉ាដែលអាចធ្វើបាន ប្រឆាំងទៅនឹងសេចក្តីសម្រេចលិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេចដែលត្រូវភ្ជាប់ទៅនឹងដីកាអោយដំណឹងអំពីសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ[99]។

ចំពោះការជូនដំណឹងអាចធ្វើបានដូចជា៖ ព្រះរាជអាជ្ញា អាជ្ញាសាលា ក្រឡាបញ្ជី អាជ្ញាធររដ្ឋបាល អាជ្ញាធរពន្ធនាគារ មន្ត្រីនគរបាលជាតិ ឬអាវុធហត្ថ។ ការប្រគល់ការជូនដំណឹងធ្វើតាមមធ្យោបាយដូចតទៅ៖

- ប្រគល់លិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេចអោយដល់ភាគីពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់ដៃ។ អ្នកប្រគល់និទ្ទេសអំពីកាលបរិច្ឆេទ និងទីកន្លែងដែលបានប្រគល់លិខិតចម្លង។ ភាគីពាក់ព័ន្ធត្រូវចុះហត្ថលេខាលើសេចក្តីសម្រេចដើម។ ក្នុងករណីដែលអ្នកប្រគល់ការជូនដំណឹងមិនមែនជាព្រះរាជអាជ្ញា សេចក្តីសម្រេចដើមនេះត្រូវបង្វិលទៅ ព្រះរាជអាជ្ញាវិញជាបន្ទាន់។
- ប្រសិនបើភាគីពាក់ព័ន្ធអវត្តមានពីលំនៅឋាន និងចុះនិទ្ទេសអំពីអត្តសញ្ញាណនៃបុគ្គលនោះកាលបរិច្ឆេទនៃការប្រគល់លិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេច។ បុគ្គលដែលទទួលលិខិតត្រូវចុះហត្ថលេខានៅលើសេចក្តីសម្រេចដើមដែលត្រូវបង្វិលទៅព្រះរាជអាជ្ញាភ្លាម។ បុគ្គលដែលទទួលលិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេចត្រូវសន្យាថា នឹងប្រគល់អោយភាគីពាក់ព័ន្ធក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីបំផុត។

ក្នុងករណីនេះ លិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេចត្រូវដាក់ក្នុងស្រោមសំបុត្របិទជិតដោយមានចុះនិទ្ទេសដូចជា ឈ្មោះ និងអាសយដ្ឋានរបស់សាមីខ្លួនដែលត្រូវទទួលដីកានៅក្នុងផ្នែកខាងមុខស្រោមសំបុត្រត្រាប្រគល់ដីកានៅផ្នែកខាងក្រោយស្រោមសំបុត្រ។ ចំពោះក្នុងករណីដែលភាគីពាក់ព័ន្ធមិនព្រមទទួលសេចក្តីសម្រេច ឬគ្មានបុគ្គលណាម្នាក់មានវត្តមាននៅក្នុងលំនៅឋានរបស់ភាគីពាក់ព័ន្ធទេ ឬគ្មានបុគ្គលណាម្នាក់ដែលមាននៅក្នុងលំនៅឋានរបស់ភាគីពាក់ព័ន្ធយល់ព្រមទទួលសេចក្តីសម្រេចនោះទេ អ្នកប្រគល់ការអោយដំណឹងត្រូវប្រគល់លិខិតនៃសេចក្តីសម្រេចទៅមេឃុំឬចៅសង្កាត់ ឬចៅសង្កាត់រងណាមួយ។ អ្នកប្រគល់ការអោយដំណឹងត្រូវ ចុះនិទ្ទេសនៅលើសេចក្តីសម្រេចដើមអំពីអត្តសញ្ញាណ និងឋានៈរបស់បុគ្គលដែលបានទទួលលិខិតចម្លងនៃសេចក្តីសម្រេចព្រមទាំងកាលបរិច្ឆេទនៃការប្រគល់។ បុគ្គលដែលទទួលលិខិតចម្លង ត្រូវចុះហត្ថលេខាលើសេចក្តីសម្រេចដើម ដែលត្រូវបង្វិលជូនព្រះរាជអាជ្ញាវិញភ្លាម។ បុគ្គលដែលទទួលលិខិតសន្យាថានឹងប្រគល់អោយភាគីពាក់ព័ន្ធក្នុងរយៈពេលខ្លីបំផុត។ ប្រសិនបើភាគីពាក់ព័ន្ធគ្មានលំនៅឋាន ឬទីសំណាក់ទេ ឬប្រសិនបើភាគីពាក់

[99] មាត្រា ៤៨៣នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

ព័ន្ធនេះរស់នៅក្រៅដែនដីជាតិ សេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការក៏អាចជូនដំណឹងដល់សាមីខ្លួនបានដែរ។ ក្នុងករណីនេះ កាលបរិច្ឆេទនៃសេចក្ដីសម្រេចតុលាការត្រូវចាត់ទុកថាកាលបរិច្ឆេទនៃការជូនដំណឹង។ ចំពោះក្នុងករណីដែលការប្រគល់ការជូនដំណឹងត្រូវបានធ្វើតាមវិធីដូចដែលរៀបរាប់ខាងលើ គឺមានន័យថាការជូនដំណឹងត្រូវបានធ្វើត្រឹមត្រូវតាមនីតិវិធីរួចហើយ។ នៅពេលដែលមានពាក្យបណ្ដឹងទាស់ត្រឹមត្រូវ សំណុំរឿងត្រូវបានលើកយកមកជំនុំជម្រះដោយតុលាការដដែលដោយភាគីទាំងអស់នឹងត្រូវបានកោះហៅ។ ចំពោះសេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការអាចជា ៖

- ✓ សាលក្រមលើកចោលបណ្ដឹងទាស់ ដោយសារតែបណ្ដឹងទាស់មិនអាចទទួលបាន។ បណ្ដឹងទាស់មិនអាចទទួលបាន ដោយសារតែអ្នកដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាស់ជាជនដែលពុំមានសិទ្ធិប្ដឹងទាស់ ឬដោយសារតែការដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាស់ធ្វើឡើងផុតរយៈពេលដែលច្បាប់កំណត់ដូចជា សហព័ទ្ធរបស់ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីបានដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាស់ជំនួសអោយសហព័ទ្ធរបស់ខ្លួនដោយពុំមានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិ។
- ✓ សាលក្រមប្រកាសថាបណ្ដឹងទាស់ទុកជាឥតបានការ ហើយតម្កល់សាលក្រមដែលគេប្ដឹងទាស់ទុកជាបានការដដែល ដោយមូលហេតុថាអ្នកប្ដឹងទាស់មិនចូលបង្ហាញខ្លួននៅពេលសវនាការ ក្រោយពីបានទទួលការកោះហៅដោយត្រឹមត្រូវ។
- ✓ សាលក្រមលើអង្គសេចក្ដី ក្នុងករណីដែលអ្នកប្ដឹងទាស់បង្ហាញខ្លួននៅពេលសវនាការ។ ក្នុងករណីនេះតុលាការអាចសម្រេចតម្កល់សេចក្ដីសម្រេចមុន ឬកែប្រែ ឬបដិសេធសេចក្ដីសម្រេច ហើយសម្រេចសេចក្ដីសាជាថ្មីម្ដងទៀតបាន ទៅតាមស្ថានភាពនៃរឿងនីមួយៗ។

សាលក្រមដែលសម្រេចលើបណ្ដឹងទាស់អាចប្ដឹងឧទ្ធរណ៍បាន ដែលរយៈពេលប្ដឹងឧទ្ធរណ៍របស់ពិរុទ្ធជនដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណីត្រូវតែធ្វើក្នុងរយៈពេល ១(មួយ)ខែ។ កាលណាសាលក្រមនោះជាសាលក្រមចំពោះមុខ រយៈពេលប្ដឹងឧទ្ធរណ៍ផ្ដើមគិតពីពេលប្រកាសសាលក្រម។ កាលណាសាលក្រមនោះជាសាលក្រមចំពោះមុខ រយៈពេលប្ដឹងឧទ្ធរណ៍ផ្ដើមគិតពីពេលទទួលដំណឹងនេះធ្វើតាមវិធីណាក៏ដោយ[100]។

៣.២. ការធ្វើបណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍

បណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍ គឺជាបណ្ដឹងមួយប្រភេទដែលនាំអោយសំណុំរឿងនោះត្រូវផ្ទេរទៅសាលាឧទ្ធរណ៍ នៅក្នុងព្រំដែនដែលកំណត់ដោយលិខិតបណ្ដឹងឧទ្ធរណ៍ នឹងតាមឋានៈរបស់អ្នកប្ដឹងឧទ្ធរណ៍។ សាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្ដីដោយត្រួតពិនិត្យទៅលើអង្គហេតុ នឹងអង្គច្បាប់ដែលសាលាជម្រះក្ដីថ្នាក់ក្រោមបានស្រាវជ្រាវរកឃើញនឹងបានអនុវត្ត។

[100] មាត្រា ៤៨២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

៣.២.១. លក្ខខណ្ឌទម្រង់នៃការធ្វើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ បានបង្ហាញបុគ្គលដែលអាចការប្តឹងឧទ្ធរណ៍បានមាន៖

- ព្រះរាជអាជ្ញានៃតុលាការជាន់ដំបូង
- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍
- ពិរុទ្ធជន
- ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី
- អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី[101]។

បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ព្រះរាជអាជ្ញា ពិរុទ្ធជន ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី នឹងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណីត្រូវធ្វើនៅការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការដែលបានប្រកាសសាលក្រម។ ពិរុទ្ធជនអាចត្រូវបានតំណាងដោយមេធាវីតែត្រូវមានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិក្នុងការប្តឹងឧទ្ធរណ៍។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីដែលពិរុទ្ធជនជាអនីតិជន ឪពុកម្តាយ ឬអ្នកអាណាព្យាបាល អាចតំណាងក្នុងការដាក់ពាក្យបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍បាន ដោយពុំចាំបាច់មានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិទេ។ ប្រសិនបើពិរុទ្ធជនជាប់ឃុំ មានបំណងប្តឹងឧទ្ធរណ៍ហើយការប្តឹងឧទ្ធរណ៍អាចធ្វើបាននៅមុខប្រធានពន្ធនាគារឬមណ្ឌលឃុំខ្លួន។ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណីក៏អាចត្រូវបានតំណាងដោយមេធាវីសហព័ទ្ធ ឬញាតិលោហិតផ្ទាល់បានដែរ ប៉ុន្តែត្រូវមានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិផងទើបបាន។ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ អាចដាក់ពាក្យបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នឹងសាលក្រមរបស់តុលាការជាន់ដំបូងនូវការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃសាលាឧទ្ធរណ៍។ ព្រះរាជអាជ្ញានៃតុលាការជាន់ដំបូង និងអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍មានសិទ្ធិប្តឹងឧទ្ធរណ៍ក្នុងរយៈពេល ១(មួយ)ខែគិតពីពេលប្រកាសសាលក្រម។ ពិរុទ្ធជនដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណីមានសិទ្ធិប្តឹងឧទ្ធរណ៍ក្នុងរយៈពេល ១(មួយ)ខែគិតពីពេលប្រកាសសាលក្រម កាលណាសាលក្រមនោះជាសាលក្រមចំពោះមុខ ឬគិតពីពេលទទួលដំណឹងសាលក្រមទោះបីជាការអោយដំណឹងនេះធ្វើតាមវិធីណាក៏ដោយ កាលបើសាលក្រមនោះជាសាលក្រមចាត់ទុកថាចំពោះមុខ។

កំណត់សម្គាល់៖ ប្រសិនបើជាករណីនៃសាលក្រមកំបាំងមុខ រយះពេលប្តឹងឧទ្ធរណ៍ត្រូវផ្តើមគិតពីពេលផុតកំណត់ប្តឹងទាស់។

៣.២.២. នីតិវិធីចំពោះមុខសាលាឧទ្ធរណ៍

ដោយហេតុថាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ត្រូវដាក់នៅការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការដែលបានប្រកាសសាលក្រមហេតុនេះ ក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការដែលបានប្រកាសសាលក្រមមានភារៈកិច្ចត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅសាលាឧទ្ធរណ៍។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ មិនបានកំណត់អំពីរយៈពេលនៃការបញ្ជូនសំណុំរឿងពីសាលាជម្រះក្តីជាន់

[101] មាត្រា ៣៧៥នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

ទាបទៅសាលាឧទ្ធរណ៍ទេ ប៉ុន្តែតម្រូវអោយមានការបញ្ជូននេះត្រូវធ្វើក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីបំផុតទៅការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃសាលាឧទ្ធរណ៍។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីជាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍អំពីសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការអំពីការឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទ តាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានកំណត់រយៈពេលត្រឹមតែ ១០(ដប់)ថ្ងៃយ៉ាងយូរសម្រាប់ការបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅអោយសាលាឧទ្ធរណ៍ លើកលែងតែមានកាលៈទេសៈមិនអាចជំនះបានដែលត្រូវតែបញ្ជាក់នៅក្នុងលិខិតបញ្ជូន[102]។ ក្រោយពីបានទទួលសំណុំរឿងរួចហើយ នីតិវិធីនៅចំពោះមុខសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវចាប់ផ្តើមពីការកំណត់កាលបរិច្ឆេទសវនាការរហូតដល់ការប្រកាសសាលដីកា។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរថាការសម្រេចសេចក្តីអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ទៅ និងសាលក្រមដែលជាសមត្ថកិច្ចរបស់សភាព្រហ្មទណ្ឌនៃសាលាឧទ្ធរណ៍មិនមែនជាសមត្ថកិច្ចរបស់សភាស៊ើបសួរនៃសាលាឧទ្ធរណ៍ទេ។

៣.២.២.១. ការកំណត់កាលបរិច្ឆេទសវនាការ

ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌពុំបានកំណត់រយៈពេលជាក់លាក់ណាមួយ ដែលតម្រូវអោយសភាព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបើកសវនាការសម្រេចសេចក្តីលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ គ្រាន់តែតម្រូវអោយសភាព្រហ្មទណ្ឌសម្រេចនៅក្នុងរយៈពេលសមស្របតែប៉ុណ្ណោះ លើកលែងតែករណីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍អំពីសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការជាន់ដំបូងស្តីពីការឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទ ដែលសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវសម្រេចក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីបំផុត និងយ៉ាងយូរបំផុតក្នុងរយៈពេល ១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃគិតពីថ្ងៃទទួលសំណុំរឿង[103]។ ក្រោយពីបានកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការរួចហើយ ប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌជូនដំណឹងអំពីកាលបរិច្ឆេទនេះ ដល់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ ដែលជាអ្នកមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការកោះហៅជនជាប់ចោទ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី នឹងអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី។

៣.២.២.២. ការធ្វើរបាយការណ៍

ការធ្វើរបាយការណ៍ខុសប្លែកពីនីតិវិធីនៅតុលាការជាន់ខ្ពស់ នីតិវិធីនៅសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវឆ្លងកាត់ធ្វើរបាយការណ៍មួយ។ ប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌចាត់តាំងចៅក្រមធ្វើរបាយការណ៍ម្នាក់ដែលអាចជាប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌខ្លួនឯងឬចៅក្រមអមរបាយការណ៍នេះរៀបរាប់អំពីដំណើររឿង និងធ្វើអោយដឹងអំពីសាលក្រមដែលជូនមកសាលាឧទ្ធរណ៍។

៣.២.២.៣. ដំណាក់កាលសវនាការ

ពេលសវនាការ ការពិភាក្សាដេញដោលត្រូវប្រព្រឹត្តទៅជាសាធារណៈលើកលែងតែករណីដែលសភាព្រហ្មទណ្ឌយល់ឃើញថា ភាពជាសាធារណៈនាំអោយមានគ្រោះថ្នាក់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈសង្គមឬដល់

[102] មាត្រា ៣៨៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[103] មាត្រា ៣៨៧កថាខណ្ឌទី ២នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

ប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់។ ក្នុងករណីនេះ សភាព្រហ្មទណ្ឌបង្គាប់អោយធ្វើការពិភាក្សាដេញដោលជាសម្ងាត់ទាំងស្រុង ឬមួយផ្នែកតាមសាលដីកាដោយមានសំអាងហេតុដែលអាចជាសាលដីកាដាច់ដោយឡែកពីសាលដីកាលើអង្គសេចក្តី ឬតាមសេចក្តីសម្រេចពិសេសនៃសាលដីកាលើអង្គសេចក្តីក៏បាន។ បើយោងតាមច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការ សភានីមួយៗនៃសាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្តីដោយមានចៅក្រម ៣(បី)រូបដែល ១(មួយ)រូបជាប្រធាន។ រឿងក្តីណាមួយដែលតុលាការកំពូលបានបង្វិលវិញ នោះសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវជំនុំជម្រះនៅក្នុងសវនាការមួយដែលមានចៅក្រម ៥(ប្រាំ)រូបហើយសុទ្ធតែជាចៅក្រមដែលមិនបានចូលរួមក្នុងការជំនុំជម្រះលើកមុន[104]។ សមាសភាពនេះត្រូវបំពេញដោយអគ្គព្រះរាជអាជ្ញា ឬអគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង ឬព្រះរាជអាជ្ញាម្នាក់នៃមហាអយ្យការអមសាលាឧទ្ធរណ៍ និងក្រឡាបញ្ជីម្នាក់។ ជាដំបូងចៅក្រមរបាយការណ៍ត្រូវអានរបាយការណ៍ហើយបន្ទាប់មកប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជំនុំជម្រះចាប់ផ្តើមសួរចម្លើយជនជាប់ចោទ ស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី សាក្សី អ្នកជំនាញ តាមលំដាប់លំដោយក៏ដូចជានៅសាលជម្រះក្តីជាន់ទាបដែរ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវី ភាគីទាំងឡាយអាចអនុញ្ញាតអោយលើកជាសំណួរចោទសួរបាន។ ក្រោយពីការដេញដោលបានចប់សព្វគ្រប់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា និងមេធាវីឡើងនិយាយតាមលំដាប់លំដោយនៃការហៅឈ្មោះ។ នៅគ្រប់ករណីទាំងអស់ជនជាប់ចោទនិយាយក្រោយបំផុត។ មេធាវីរបស់ជនជាប់ចោទត្រូវបានអនុញ្ញាតអោយធ្វើការកត់សម្គាល់ជាបន្ថែមដោយសង្ខេប។

៣.២.២.៤. ការប្រកាសសាលដីកា

សភាព្រហ្មទណ្ឌនៃសាលាឧទ្ធរណ៍ប្រកាសសាលដីកា។ សាលដីកានេះអាចជាសាលដីកាចំពោះមុខសាលដីកាដែលចាត់ទុកថាចំពោះមុខ ឬជាសាលដីកាកំបាំងមុខ។ ការកំណត់អំពីប្រភេទនៃសាលដីកាខាងលើនេះត្រូវអនុលោមទៅតាមវិធានដែលអនុវត្តចំពោះសាលក្រមនៃសាលាជម្រះក្តីជាន់ទាបដែរ។ ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាឧទ្ធរណ៍អាចជា៖

- សាលដីកាចាត់របៀប(បង្គាប់អោយស៊ើបសួរបន្ថែមទៀត)។
- សាលដីកាដែលប្រកាសថាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍មិនអាចទទួលយកបាន កាលបើពិនិត្យទៅឃើញថាមានបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ហួសពេលកំណត់ការធ្វើក្នុងលក្ខខណ្ឌមិនត្រឹមត្រូវ។
- សាលដីកាប្រកាស បដិសេធន៍សាលក្រមហើយអោយជនជាប់ចោទរួចខ្លួន កាលបើសាលាឧទ្ធរណ៍យល់ឃើញថា គ្មានពិរុទ្ធភាពលើជនជាប់ចោទ ឬក៏អំពើនោះមិនមែនជាបទល្មើសទេ។

[104] ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការឆ្នាំ ២០១៤

- សាលដីកាដែលប្រកាសដាក់ទម្ងន់ទោសឬបន្ថយកម្រិតទោស ដែលប្រកាសដោយសាលក្រមនៃតុលាការជាន់ដំបូង ឬក៏ប្រកាសផ្តន្ទាទោសជនជាប់ចោទដែលតុលាការជាន់ដំបូងសម្រេចអោយរួចខ្លួនពីបទចោទ
- សាលដីកាដែលសម្រេចលើអង្គសេចក្តីឡើងវិញ (ដូចជាករណីនៃការសម្រេចសេចក្តីរបស់តុលាការជាន់ដំបូងអោយរួចខ្លួនពីការចោទប្រកាន់ ឬផ្តន្ទាទោសជាដើម) កាលណាសាលាឧទ្ធរណ៍ពិនិត្យឃើញថាសាលក្រមរបស់តុលាការជាន់ដំបូងមានមោឃៈភាព។
- សាលដីកាដែលសម្រេចបន្ថែមនូវចំនួនទឹកប្រាក់សម្រាប់ជួសជុលការខូចខាតអោយទៅដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬបន្ថយចំនួនទឹកប្រាក់នេះ។ បន្ថែមពីលើសាលដីកាសម្រេចផ្តន្ទាទោស សាលាឧទ្ធរណ៍ក៏អាចចេញដីកាបង្គាប់អោយចាប់ខ្លួនជនជាប់ចោទដែលអវត្តមាន កាលបើសាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចទោសដាក់ពន្ធនាគារតិចជាង ១(មួយ)ឆ្នាំដោយគ្មានការព្យួរទេ ហើយប្រសិនបើវិធានការសន្តិសុខតម្រូវនោះ។ ក្នុងការប្រកាសអំពីសេចក្តីសម្រេចខាងលើនេះ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌក៏បានកំណត់នូវគោលការណ៍មួយចំនួនសម្រាប់សាលាឧទ្ធរណ៍ដូចជា៖
- សាលាឧទ្ធរណ៍មិនអាចបន្ថែមធាតុថ្មីណាមួយដែលមិនបានដាក់ជូនតុលាការជាន់ដំបូងសម្រេចនោះទេ មានន័យថា សាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្តីតែនៅលើអង្គហេតុដែលបានដាក់ជូនតុលាការជាន់ដំបូងសម្រេចហើយដែលត្រូវបានប្តឹងឧទ្ធរណ៍ប៉ុណ្ណោះ ចំពោះការឡើងអំពីអង្គហេតុថ្មីមិនអាចធ្វើបានឡើយ។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តី សាលាឧទ្ធរណ៍អាចកែប្រែប្រភេទគតិយុត្តិនៃអង្គហេតុដែលសាលាដំបូងបានកំណត់ដូចជា ការកែប្រែពីបទរំលោភលើទំនុកចិត្តទៅជាបទឆបោកជាដើម ដោយសារតែការវាយតម្លៃកំណត់បទល្មើសដោយតុលាការជាន់ដំបូងមិនត្រឹមត្រូវតាមអំពើដែលចោទប្រកាន់។
- ប្រសិនបើសាលាឧទ្ធរណ៍បានទទួលបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍តែពីជនជាប់ចោទប៉ុណ្ណោះ សាលាឧទ្ធរណ៍មិនអាចដាក់ទម្ងន់ទោសលើជនជាប់ចោទ ឬបន្ថែមចំនួនទឹកប្រាក់សំណងអោយដើមបណ្តឹងទេ ទោះបីជាការសម្រេចសេចក្តីតុលាការជាន់ដំបូងមានការខុសឆ្គងយ៉ាងណាក៏ដោយ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើតុលាការជាន់ដំបូងភ្លេចប្រកាសទោសបន្ថែមណាមួយដែលដាច់ខាតត្រូវតែប្រកាសនោះដូចជា ក្នុងករណីការប្រកាសអំពីការរឹបអូសគ្រឿងញៀនដើម្បីបំផ្លាញចោលជាដើម សាលាឧទ្ធរណ៍អាចបដិសេធសាលក្រមហើយសម្រេចអំពីទោសជាថ្មីម្តងទៀត។
- ប្រសិនបើសាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្តីដោយមានបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ពីព្រះរាជអាជ្ញា ឬអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ សាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវសម្រេចឡើងវិញនូវសេចក្តីសម្រេចខាងព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការ

ជាន់ដំបូងពោល គឺសាលាឧទ្ធរណ៍អាចសម្រេចអោយជនជាប់ចោទរួចខ្លួនឬផ្តន្ទាទោសឬបន្ថែមទម្ងន់ទោសជាដើម។

- ប្រសិនបើសាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្តីដោយមានបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍តែពីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី សាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចសេចក្តីតែអំពីផលប្រយោជន៍រដ្ឋប្បវេណីប៉ុណ្ណោះ។ នៅមុខសាលាឧទ្ធរណ៍ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមិនអាចធ្វើពាក្យប្តឹងសុំថ្មីដែលមិនបានដាក់ជូនតុលាការពិនិត្យនោះទេ។

សាលដីកាកំបាំងមុខរបស់សាលាឧទ្ធរណ៍អាចត្រូវប្តឹងទាស់បាន ដោយត្រូវគោរពតាមលក្ខខណ្ឌដែលបានចែងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ[105]។ ការប្តឹងទាស់ត្រូវធ្វើក្នុងរយៈពេល ១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃដោយគិតពីៈ

- ថ្ងៃអោយដំណឹងអំពីសាលដីកាកំបាំងមុខ កាលណាសាលដីកានេះត្រូវបានប្រគល់អោយដល់ពិរុទ្ធជនដោយផ្ទាល់ដៃ។
- ថ្ងៃដែលពិរុទ្ធជនបានដឹងយ៉ាងពិតប្រាកដអំពីសាលដីកា កាលណាសាលដីកានេះមិនបានប្រគល់ទៅអោយពិរុទ្ធជនដោយផ្ទាល់ដៃទេ[106]។

ក្រៅពីការប្តឹងទាស់ដែលធ្វើឡើងដោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬអ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី។ ហើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក៏អាចប្តឹងទាស់នឹងសាលដីកាកំបាំងមុខខ្លួនបានផងដែរ។ បណ្តឹងទាស់នេះ កំណត់ទៅលើតែសេចក្តីសម្រេចផ្នែករដ្ឋប្បវេណីនៃសាលដីកាប៉ុណ្ណោះ។ ការប្តឹងទាស់ត្រូវធ្វើក្នុងរយៈពេល ១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃដោយគិតពីៈ

- ថ្ងៃអោយដំណឹងអំពីសាលដីកាកំបាំងមុខ កាលណាសាលដីកានេះត្រូវបានប្រគល់អោយទៅដល់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយផ្ទាល់ដៃ។
- ថ្ងៃដែលដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបានដឹងយ៉ាងពិតប្រាកដអំពីសាលដីកា កាលណាសាលដីកានេះមិនបានប្រគល់អោយដើមបណ្តឹងដោយផ្ទាល់ដៃទេ។

ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីអាចត្រូវតំណាងដោយមេធាវី សហព័ទ្ធឬដោយញាតិលោហិតផ្ទាល់។ អ្នកតំណាងត្រូវតែមានលិខិតប្រគល់សិទ្ធិជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលអនុញ្ញាតិអោយប្តឹងទាស់[107]។

[105] មាត្រា ៤០៩នៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[106] មាត្រា ៤១២នៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[107] មាត្រា ៤១៦នៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

៣.៣. ការធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខ

ជាគោលការណ៏តុលាការកំពូលសម្រេចសេចក្តីតែលើអង្គច្បាប់ប៉ុណ្ណោះ មិនសម្រេចសេចក្តីលើអង្គហេតុទេ ត្រង់ចំណុចនេះមានន័យថាតុលាការកំពូលមិនពិនិត្យ ឬស៊ើរើអង្គហេតុដែលកំណត់ដោយសាលាឧទ្ធរណ៏រួចហើយនោះទេ ប៉ុន្តែតុលាការពិនិត្យមើលថាសាលាឧទ្ធរណ៏បានអនុវត្តច្បាប់ត្រឹមត្រូវដែរឬទេ ទៅតាមអង្គហេតុដែលបានរកឃើញនោះ។

៣.៣.១. ទម្រង់នៃបណ្តឹងសាទុក្ខ

បណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវធ្វើតាមពាក្យបណ្តឹង នៅការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃសាលាឧទ្ធរណ៏ដែលបានចេញសាលដីកា។ ក្រឡាបញ្ជីនៃសាលាឧទ្ធរណ៏រៀបចំសំណុំរឿងនេះទៅក្រឡាបញ្ជីតុលាការកំពូលក្នុងរយះពេលដ៏ខ្លីបំផុត។ តាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបុគ្គលដែលអាចធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខបានមានដូចជា៖

- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូល
- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៏
- ជនជាប់ចោទ ឬពិរុទ្ធជន
- បុគ្គលដែលត្រូវគេទាមទារក្នុងករណីនៃនីតិវិធីបត្យាប័ន
- ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី
- អ្នកទទួលខុសត្រូវរដ្ឋប្បវេណី ។

បណ្តឹងសាទុក្ខ ត្រូវពិនិត្យដោយសភាព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការកំពូល[108]។

យោងតាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌក្នុងការធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវធ្វើក្នុងរយះពេលដូចតទៅ៖

- ១(មួយ)ខែ ចំពោះសាលដីការបស់សភាព្រហ្មទណ្ឌនៃសាលាឧទ្ធរណ៏
- ១៥(ដប់ប្រាំ)ថ្ងៃ ចំពោះសាលដីការបស់សភាស៊ើបសួរនៃសាលាឧទ្ធរណ៏
- ៥(ប្រាំ)ថ្ងៃ ចំពោះមតិរបស់សភាស៊ើបសួរដែលបញ្ចេញក្នុងរឿងបត្យាប័ន។

កាលណាសាលដីកាបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ ជាសាលដីកាដែលចាត់ទុកថាចំពោះមុខរយះពេលត្រូវផ្តើមគិតពីការអោយដំណឹង។

កាលណាសាលដីកាសម្រេចដោយកំបាំងមុខ រយះពេលត្រូវផ្តើមគិតពីការផុតរយះពេលប្តឹងទាស់ កាលបើជាសាលដីកាកំបាំងមុខ។

[108] មាត្រា ៤១៨នៃក្រមនីតិវីធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

៣.៣.២. មូលហេតុនៃបណ្តឹងសាទុក្ខ

ខុសប្លែកពីការប្តឹងទាស់ នឹងការប្តឹងឧទ្ធរណ៍ដែលបានរៀបរាប់ខាងលើនេះ ការធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវមានមូលហេតុដូចមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ និយាយម្យ៉ាងវិញទៀតថា តុលាការកំពូលអាចបដិសេធសេចក្តីសម្រេចដែលត្រូវគេប្តឹងសាទុក្ខដោយមូលហេតុដូចខាងក្រោមតែប៉ុណ្ណោះ៖

- សមាសភាពមិនស្របច្បាប់នៃតុលាការ
- អសមត្ថភាពនៃតុលាការ
- ការរំលោភអំណាច
- ការបំពានច្បាប់ ឬការអនុវត្តខុសច្បាប់
- ការបំពាន ឬភ្លេចទម្រង់ការដែលច្បាប់បញ្ញត្តិថាត្រូវទុកជាមោឃៈ
- ការមិនបានសម្រេចលើពាក្យប្តឹងសុំរបស់អយ្យការឬភាគី កាលណាពាក្យប្តឹងសុំនោះត្រូវធ្វើជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរ នឹងមានន័យយ៉ាងច្បាស់លាស់
- ការបំភ្លៃអង្គហេតុ
- គ្មានសំអាងហេតុ
- ការផ្ទុយគ្នារវាងសំអាងហេតុ នឹងសេចក្តីសម្រេច[109]។

ការកំណត់អំពីមូលហេតុជាក់លាក់នៃបណ្តឹងសាទុក្ខ គឺដោយសារតែតុលាការកំពូលជាចៅក្រមអង្គច្បាប់ មិនមែនជាចៅក្រមអង្គហេតុឡើយ។ ក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានចែងយ៉ាងជាក់ច្បាស់ថាតុលាការកំពូលត្រូវសម្រេចលើបញ្ហាច្បាប់ដែលលើកឡើងដោយអ្នកប្តឹងសាទុក្ខ នឹងដែលមានរៀបរាប់នៅក្នុងសារណា[110]។

៣.៣.៣. នីតិវិធីនៅចំពោះមុខតុលាការកំពូល

៣.៣.៣.១. នីតិវិធីមុនពេលសវនាការ

នៅពេលដែលសំណុំរឿងបានទៅដល់តុលាការកំពូល ក្រឡាបញ្ជីតុលាការកំពូលត្រូវចុះបញ្ជី។ ហើយក្រឡាបញ្ជីតុលាការកំពូលអោយដំណឹងដល់គូភាគីអំពីការចុះបញ្ជីនៃសំណុំរឿង។ ក្នុងរយៈពេល ១០(ដប់)ថ្ងៃក្រោយការអោយដំណឹងនេះ ក្រឡាបញ្ជីអោយដំណឹងដល់អ្នកប្តឹងសាទុក្ខថាខ្លួនមានថេរវេលា ២០(ម្ភៃ)ថ្ងៃដើម្បីផ្ញើរជូនសភាព្រហ្មទណ្ឌ(សភានៃតុលាការកំពូល)នូវសារណាមួយ។ អ្នកប្តឹងសាទុក្ខបានជូនសារណានោះមកតុលាការកំពូល។ ក្រឡាបញ្ជីអោយដំណឹងដល់ភាគីដទៃទៀត នឹងមេធាវីដើម្បីឆ្លើយតបនឹងសារណារបស់អ្នកប្តឹងសាទុក្ខក្នុងរយៈពេល ២០(ម្ភៃ)ថ្ងៃភាគីដទៃទៀតអាចដាក់ពាក្យសុំពន្យារពេលនៃការដាក់សារណា។ ការ

[109] មាត្រា ៤១៩នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

[110] មាត្រា ៤៣៦នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧

ពន្យារពេលនេះមិនអាចលើសពី ១០(ដប់)ថ្ងៃទេ។ លុះត្រាតែផុតរយៈពេលកំណត់ដើម្បីជូនសារណាប្រធានតុលាការកំពូលចាត់តាំងចៅក្រមរបាយការណ៍ នឹងបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅចៅក្រមនេះ។ ចៅក្រមរបាយការណ៍ត្រូវសរសេររបាយការណ៍ហើយបញ្ជូនទៅក្នុងសំណុំរឿង។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ មិនបានកំណត់រយៈពេលជាក់លាក់នៃការធ្វើរបាយការណ៍ទេ។ ក្រោយពីបានសរសេររបាយការណ៍រួចសំណុំរឿងដោយមានសារណានិងរបាយការណ៍ត្រូវបញ្ជូនទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូល ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរ។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ មិនបានកំណត់រយៈពេលនៃការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរដោយអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាឡើយ។ បន្ទាប់មកសំណុំរឿងនឹងត្រូវបញ្ជូនត្រឡប់មកប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌវិញ។ ប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការ។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមិនបានកំណត់អំពីរយៈពេលគម្លាតរវាងការទទួលសំណុំរឿងត្រឡប់មកពីអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាវិញ នឹងការកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការឡើយ។ ប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌជូនដំណឹងដោយផ្ទាល់មាត់ដល់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អំពីកាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការ។ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អោយដំណឹងពីកាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការដល់ភាគី នឹងមេធាវី (កោះហៅភាគី នឹងមេធាវី)។ គួរសម្គាល់ថាក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានកំណត់អោយតុលាការកំពូលត្រូវសម្រេចក្នុងរយៈពេលយ៉ាងយូរ ៦(ប្រាំមួយ)ខែគិតពីពេលទទួលសំណុំរឿងលើកលែងតែមានកាលៈទេសៈដែលមិនអាចជំនះបាន។

៣.៣.៣.២. នីតិវិធីនាពេលសវនាការ

ទោះបីជាក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌពុំបានកំណត់ពីសមាសភាពជំនុំជម្រះនាពេលសវនាការក្តី នឹងសកម្មភាពរបស់សាលាជម្រះក្តីនៃរដ្ឋកម្ពុជា សមាសភាពជំនុំជម្រះក្តីរបស់តុលាការកំពូលមានចៅក្រម ៥(ប្រាំ)នាក់ដែលម្នាក់ធ្វើជាប្រធាន។ សមាសភាពនេះ ត្រូវបំពេញដោយអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាឬអគ្គព្រះរាជអាជ្ញារង ឬព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូលម្នាក់ នឹងក្រឡាបញ្ជីម្នាក់។ ការពិភាក្សាដេញដោលត្រូវប្រព្រឹត្តនៅពេលសវនាការជាសាធារណៈ។ ខុសប្លែកពីនីតិវិធីតុលាការជាន់ដំបូង នឹងនៅសាលាឧទ្ធរណ៍នាពេលសវនាការនៅតុលាការកំពូលភាគីមិនត្រូវបានសភាព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការកំពូលស្តាប់ចម្លើយទេ លើកលែងក្នុងករណីដែលប្រធានសភាព្រហ្មទណ្ឌបង្គាប់អោយចូលមកបង្ហាញខ្លួន។ ចៅក្រមរបាយការណ៍ធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានប្តឹងសុំមេធាវីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានការពារ។

៣.៣.៣.៣. ការប្រកាសសាលដីកា

សេចក្តីសម្រេចរបស់សភាព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការកំពូលអាចជា៖

- សាលដីកាបដិសេធបណ្តឹងសាទុក្ខទាំងស្រុង ឬមួយផ្នែក។ ក្នុងករណីនេះ សាលដីកាដែលតវ៉ាមានអាជ្ញាអស់ជំនុំ។ អ្នកប្តឹងសាទុក្ខមិនអនុញ្ញាតអោយប្តឹងសាទុក្ខជាថ្មីម្តងទៀតអំពីសាលដីកាដដែលនោះទេ។

- សាលដីកាបដិសេធសាលដីការបស់សាលាឧទ្ធរណ៍ទាំងស្រុង ឬមួយផ្នែក។ ក្នុងករណីនេះ តុលាការកំពូលបញ្ជូនរឿង និងគូភាគីទៅសាលាឧទ្ធរណ៍មួយផ្សេងទៀត ឬសាលាឧទ្ធរណ៍ដដែល ប៉ុន្តែមានសមាសភាពថ្មីផ្សេងពីសមាសភាពមុន។
- សាលដីកាបដិសេធសាលដីការបស់សាលាឧទ្ធរណ៍ដោយមិនបង្វិលសំណុំរឿងទៅសាលាឧទ្ធរណ៍វិញ ប្រសិនបើអំពើដែលចោទប្រកាន់ មិនមែនជាបទល្មើសទេ។

៣.៣.៣.៤. ការជំនុំជម្រះពេញអង្គ

ក្នុងករណីដែលសភាព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការកំពូលបដិសេធសាលដីការបស់សាលាឧទ្ធរណ៍ហើយបង្វិលសំណុំរឿងនឹងគូភាគីទៅសាលាឧទ្ធរណ៍វិញនោះ សាលាឧទ្ធរណ៍នឹងសម្រេចទៅតាមខ្លឹមសារនៃសាលដីការបស់តុលាការកំពូល។ សាលាឧទ្ធរណ៍ដែលទទួលជំនុំជម្រះលើសំណុំរឿងតាមការបង្វិលសំណុំរឿងពីតុលាការកំពូល នឹងសម្រេចសេចក្តីដោយចេញសាលដីកាថ្មីមួយទៀត។ សាលដីកាថ្មីនេះអាចជាកម្មវត្ថុនៃបណ្តឹងសាទុក្ខជាថ្មីទៀតបាន។ ក្នុងករណីនេះ តុលាការកំពូលជំនុំជម្រះជាសភាពេញអង្គដោយសម្រេចសេចក្តីលើអង្គហេតុនឹងអង្គច្បាប់ កាលបើអ្នកប្តឹងសាទុក្ខលើកទី២ លើកយកមធ្យោបាយដដែលមកសំអាងដោយសាលាឧទ្ធរណ៍មិនអនុលោមតាមសាលដីកាទី១ របស់តុលាការកំពូល។ ក្រោយពីការជំនុំជម្រះជាសភាពេញអង្គ តុលាការកំពូលចេញសាលដីកាស្ថាពរមួយ។ នីតិវិធីនៃការជំនុំជម្រះលើបណ្តឹងសាទុក្ខលើកទី២នេះ ក៏មិនខុសប្លែកពីនីតិវិធីនៃការជម្រះលើបណ្តឹងសាទុក្ខលើកទី១ប៉ុន្មានដែរ លើកលែងតែសមាសភាពជំនុំជម្រះដែលត្រូវមានចៅក្រមចំនួន ៩(ប្រាំបួន)នាក់។

៣.៤. ការធ្វើបណ្តឹងសើរើ

បណ្តឹងសើរើ គឺជាផ្លូវតវ៉ាមួយប្រឆាំងនឹងសាលក្រម នឹងសាលដីកាដែលស្ថាពរហើយដែលមានអាជ្ញាអស់ជំនុំ។

៣.៤.១. ទម្រង់នៃបណ្តឹងសើរើ

ពាក្យបណ្តឹងសើរើ ត្រូវចុះបញ្ជីដោយក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការកំពូល។ បុគ្គលដែលអាចប្តឹងសើរើរឿងក្តីបានមាន៖

- រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌
- ទណ្ឌិត ឬអ្នកតំណាងស្របច្បាប់ ប្រសិនបើទណ្ឌិតនេះជាអសមត្ថជន
- សហព័ទ្ធ ឪពុកម្តាយ កូន នឹងជាទូទៅជនណាដែលមានប្រយោជន៍ខាងសម្ភារៈ ឬខាងផ្លូវចិត្តក្នុងការលុបបំបាត់ទណ្ឌកម្មនេះ ក្នុងករណីដែលទណ្ឌិតបានទទួលមរណភាព ឬបាត់ខ្លួន។ នៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌពុំបានកំណត់ពីរយៈពេលនៃការប្តឹងសើរើឡើយ។

៣.៤.២. មូលហេតុនៃការធ្វើបណ្តឹងសើរើ

ការប្តឹងសើរើ គឺជាផ្លូវតវ៉ាពិសេសមួយ។ ហេតុនេះបណ្តឹងសើរើអាចអនុញ្ញាតបានតែក្នុងករណីដែលបានចែងដោយច្បាប់ប៉ុណ្ណោះ។ ករណីនៃបណ្តឹងសើរើរឿងក្តីដូចតទៅ៖

- កាលណាក្រោយពីការផ្តន្ទាទោសពីបទមនុស្សឃាត មានលេចជាតម្រុយយ៉ាងគ្រប់គ្រាន់ដែលអនុញ្ញាតអោយគិតថាជនរងគ្រោះនៅរស់រានមានជីវិតនៅឡើយ។
- កាលណាជនជាប់ចោទពីរនាក់ត្រូវផ្តន្ទាទោស ចំពោះបទល្មើសដដែលនេះ ដោយការផ្តន្ទាទោសទាំងពីរនេះមិនចុះសម្រុងគ្នាទេ។
- កាលណាសាក្សីណាមួយត្រូវបានផ្តន្ទាទោសពីបទល្មើស ធ្វើសាក្សីក្លែងក្លាយប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ
- កាលណាអង្គហេតុថ្មី ឬលិខិត ឬភស្តុតាងថ្មី ដែលនាំអោយគេសង្ស័យលើពិរុទ្ធភាពនៃទណ្ឌិត។

៣.៤.៣. នីតិវិធីបណ្តឹងសើរើ

ក្រឡាបញ្ជីត្រូវផ្តល់ដំណឹងអោយដល់ដើមបណ្តឹងថាខ្លួនមានរយះពេល ៣០(សាមសិប)ថ្ងៃដើម្បីបំពេញពាក្យបណ្តឹងរបស់ខ្លួន។ ប៉ុន្តែដល់ផុតរយះពេលនេះប្រធានតុលាការកំពូលចាត់តាំងចៅក្រមរបាយការណ៍ម្នាក់បន្ទាប់មកសំណុំរឿងត្រូវបានបញ្ជូនទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូលដើម្បីធ្វើដីកាសន្និដ្ឋានជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរក្នុងរយះពេល ៣០(សាមសិប)ថ្ងៃ ហើយសភាព្រហ្មទណ្ឌជាអ្នកសម្រេចថាបណ្តឹងសើរើអាចទទួលយកបានឬអត់។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមិនបានចែងថាសេចក្តីសម្រេចរបស់សភាព្រហ្មទណ្ឌនេះត្រូវធ្វើតាមទម្រង់យ៉ាងណានោះទេ។ ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែងសេចក្តីសម្រេចនេះធ្វើឡើងតាមដីកាសម្រេច។ ទន្ទឹមនឹងនេះដែរសភាព្រហ្មទណ្ឌនៃតុលាការកំពូលអាចសម្រេចព្យួរការអនុវត្តទោសបានប្រសិនបើមានមូលហេតុច្បាស់លាស់។ ប្រសិនបើសភាព្រហ្មទណ្ឌសម្រេចថាបណ្តឹងសើរើអាចទទួលយកបាននោះ សភាព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងនៃបណ្តឹងសើរើទៅតុលាការកំពូលដើម្បីជំនុំជម្រះជាសភាពេញអង្គ នឹងសម្រេចលើអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់ដោយសាលដីកាស្ថាពរ។ តុលាការកំពូលជំនុំជម្រះជាសភាពេញអង្គអាចបង្គាប់អោយផ្អាកការអនុវត្តទណ្ឌកម្មបានគ្រប់ពេលវេលាតាមរយះសាលដីកាដែលមានសំអាងហេតុ។ ប្រធានតុលាការកំពូលកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការ នឹងជូនដំណឹងដោយផ្ទាល់មាត់ដល់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអំពីកាលបរិច្ឆេទនេះ។ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាជូនដំណឹងអំពីកាលបរិច្ឆេទនៃសវនាដល់អ្នកប្តឹងសើរើ នឹងមេធាវី។ ប្រសិនបើរដ្ឋមន្រ្តីក្រសួងយុត្តិធម៌ជាអ្នកប្តឹងសើរើ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាជូនដំណឹងអំពីកាលបរិច្ឆេទនៃសវនាការទៅដល់ទណ្ឌិត ឬដល់គ្រួសារ។ ចំពោះក្នុងពេលសវនាការសាធារណៈ តុលាការស្តាប់សេចក្តីរាយការណ៍របស់ចៅក្រមរបាយការណ៍ មេធាវីរបស់អ្នកប្តឹងសើរើ ស្តាប់ចម្លើយរបស់ទណ្ឌិត បើយល់ឃើញថាមានប្រយោជន៍ នឹងស្តាប់សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា។ ហើយ

ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូលអាចជាសាលដីកាបង្គាប់អោយធ្វើការស្រាវជ្រាវបន្ថែម សាលដីកាសម្រេចអំពីបណ្តឹងសើរើដែលមិនអាចតវ៉ាបានទៀតឡើយ[111]។

[111] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោក អៀង សំណាងឆ្នាំ២០១៩

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ជាការពិតក្នុងពិភពលោកមួយនេះ រាល់ការចាប់ផ្តើមទាំងឡាយណា តែងតែមាននៅសេចក្តីបញ្ចប់ដែលជាច្បាប់ធម្មជាតិបានតម្រូវ ហើយក៏បានបង្ហាញពីការពិតជាក់ស្តែងមួយផងដែរ ក្នុងការដែលចាប់ផ្តើមសរសេរគាត់តែងសារណា ក៏មាននៅការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានសរុបបញ្ចប់នូវរាល់ខ្លឹមសារនៃប្រធានបទទាំងមូលដូចគ្នាផងដែរ។ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ខ្លឹមសារមួយនេះ គឺជាការសរុបនូវលទ្ធផលចុងក្រោយនៃការស្រាវជ្រាវមួយនេះ កត្តាជំរុញដែលអាចធ្វើឡើងបានបែបនេះ ក៏អាស្រ័យទៅលើការខិតខំរិះរកស្រាវជ្រាវ តាមមធ្យោបាយវិធីសាស្ត្រជាច្រើន ទើបអាចប្រមូលផ្តុំចងក្រងជាសារណាមួយនេះ លេចជារូបរាងឡើងមកបាន ហើយក៏ជាការសរុបបង្ហាញអោយឃើញនូវលទ្ធផលមួយ ដែលបញ្ជាក់អំពីការខិតខំប្រឹងប្រែងស្រាវជ្រាវ បំពេញនូវការងារមួយនេះ ដែលជាកាតព្វកិច្ចចាំបាច់ ដែលតម្រូវក្នុងការបញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនីតិសាស្ត្រនេះផងដែរ។ ហើយជាការពិតជាក់ស្តែងមួយ ក្រោយពីឆ្លងកាត់នៅការសិក្សាស្រាវជ្រាវរួចមកក៏បានប្រមូលផ្តុំចងក្រងបាននូវប្រធានបទ "ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា" មួយនេះបានចំណាយអស់រយៈពេលជាច្រើនទើបអាចបង្កើតសារណាមួយនេះលេចចេញជារូបរាងបាន។ ហើយចំពោះប្រធានបទមួយនេះ ទៀតសោតយើងបានសង្កេតឃើញអំពីគោលការណ៍បែបបទនៃការអនុវត្តចំពោះដំណើរការនៃរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ និងលំហូរនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌដែលយកមកអនុវត្តក្នុងដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌរបស់តុលាការកម្ពុជាយើងនេះ។

ជាការពិតណាស់ ចំពោះដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌបានបង្ហាញអោយយើងឃើញកាន់តែជាក់ច្បាស់អំពីលំហូរនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌក្នុងការដោះស្រាយវិវាទរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ដែលបង្ហាញចាប់ផ្តើមតាំងពីដំណាក់កាលដំបូងឡើងមកតែម្តង គឺចាប់តាំងពីពេលដែលជនល្មើសបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស រហូតឈានមកដល់ដៃសមត្ថកិច្ចជាអ្នកបន្តនីតិវិធី រហូតដល់ការសម្រេចសេចក្តីបញ្ចប់ប្រកាសនូវការផ្តន្ទាទោសដល់ជនជាប់ចោទនោះ។

ជាក់ស្តែងក្នុងសញ្ញាណនៃទិដ្ឋភាពទូទៅនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ យើងបានសង្កេតឃើញថាមានគោលការណ៍ជាច្រើនដែលយកអនុវត្តន៍ទៅលើជនល្មើសដូចជា គោលការណ៍នៃការអនុវត្តច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ គោលការណ៍នៃការទទួលខុសត្រូវ និងការមិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ នឹងគោលការណ៍នៃការអនុវត្តទោសព្រហ្មទណ្ឌជាដើម ដែលគោលការណ៍ទាំងអស់នេះហើយ គឺជាមូលដ្ឋានគ្រឹះក្នុងការសម្រេចវិនិច្ឆ័យផ្តន្ទាទោសទៅលើជនល្មើស ហើយក៏ជាមូលដ្ឋានគ្រឹះដ៏រឹងមាំមួយផងដែរដើម្បីការពារដល់សិទ្ធិសេរីភាព សមភាព សេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់បុគ្គលគ្រប់រូបដែលជាជនល្មើសផងដែរ។ បន្ទាប់មក គឺជាដំណាក់កាលមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលជាអ្នកមានសមត្ថកិច្ចបន្តនូវនីតិវិធី ដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ មានសមត្ថកិច្ចស៊ើបអង្កេតបឋម និងស៊ើបអង្កេតជាក់ស្តែង។ សមត្ថកិច្ចរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានដូចជា ការឃាត់ខ្លួន ការឆែកឆេរ ការចាប់យកវត្ថុតាង ការ

ត្រួតពិនិត្យ ការបញ្ជូនកំណត់ហេតុវត្ថុតាង ការស្តាប់ចម្លើយ និងការសន្ទនាជាដើម។ បន្ទាប់មកទៀត លំហូរនៃនីតិវិធីចូលមកដល់ដំណាក់កាលព្រះរាជអាជ្ញា ដែលជាអ្នកមានសមត្ថកិច្ចសម្របសម្រួលដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងជាអ្នកបន្តនូវនីតិវិធី។ ព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការស៊ើបអង្កេតស្វែងរកនូវបទល្មើស ហើយមានសិទ្ធិសម្រេចធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬមិនចោទប្រកាន់តម្កល់រឿងទុក្ខតតចាត់ការទៅលើបុគ្គលណាម្នាក់ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានច្បាប់ច្បាស់លាស់ ហើយក៏មានសិទ្ធិចេញនូវដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងអោយស៊ើបសួរ ទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬមួយចេញនូវដីកាបញ្ជូនរឿងអោយទៅជំនុំជម្រះដោយផ្ទាល់ ទៅអោយចៅក្រមជំនុំជម្រះ ឬការធ្វើកំណត់នីតិវិធីបង្ហាញខ្លួនភ្លាម ទៅអោយចៅក្រមជំនុំជម្រះធ្វើការជំនុំជម្រះតែម្តងក៏បាន ដោយអាស្រ័យលើមូលដ្ឋានច្បាប់ជាក់លាក់ដែលបានកំណត់។ បន្ទាប់មកនេះ គឺជាដំណាក់កាលចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬម្យ៉ាងទៀតហៅថា សភាស៊ើបសួរដែលជាសមត្ថកិច្ចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការស្វែងរកនូវភស្តុតាងដាក់បន្ទុក នឹងភស្តុតាងដោះបន្ទុក ដើម្បីធានាដល់សិទ្ធិសេរីភាព សេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់បុគ្គលគ្រប់រូបដែលបានប្រព្រឹត្តអំពើល្មើស។ ចំពោះចៅក្រមស៊ើបសួរ ក៏មាននូវសិទ្ធិសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់របស់ព្រះរាជអាជ្ញាចំពោះជនល្មើសដែរ កាលណាប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរស្វែងរកឃើញមាននូវភស្តុតាងដោះបន្ទុកផ្សេងៗ ដែលជាមូលដ្ឋានគ្រឹះយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការធ្វើ ការច្រានចោលនូវការចោទប្រកាន់របស់ព្រះរាជអាជ្ញាចំពោះជនល្មើស។ ចំពោះចៅក្រមស៊ើបសួរក៏មាននូវឆន្ទានុសិទ្ធិសម្រេចមុនអង្គសេចក្តីផងដែរ ដូចជា ការចេញដីកាសម្រេចការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ការចេញដីកាសម្រេចធានាអោយនូវក្រៅឃុំបណ្តោះ ជាដើម។ បន្ទាប់មកឈានចូលដល់ ចំណុចមួយទៀតដំណាក់កាលនៃការជំនុំជម្រះ ដែលជាសមត្ថកិច្ចរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះ។ ចៅក្រមជំនុំជម្រះមានសមត្ថកិច្ច ធ្វើការជំនុំជម្រះសម្រេចសេចក្តីផ្តន្ទាទោសលើជនជាប់ចោទដែលជាឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះ។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងពេលសវនាការជំនុំជម្រះ ពិភាក្សាដេញដោលសេចក្តី កាលណាបើចៅក្រមជំនុំជម្រះយល់ឃើញថាមានវិមតិសង្ស័យ នោះនិងបានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ ដោយសម្រេចលើកលែងបទចោទ ដោយគ្មានទោសដែលជាប្រយោជន៍ក្នុងការពារដល់សិទ្ធិសេរីភាព សេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់បុគ្គលផងដែរ ដែលជាឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរក្នុងការសម្រេចសេចក្តី។ ជាចំណុចចុងក្រោយនៃលំហូរនីតិវិធីទោះបីតុលាការបានសេចក្តីសម្រេចប្រកាសផ្តន្ទាទោសដល់ជនជាប់ចោទក៏ដោយ ក៏ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិទាមទារបណ្តឹងតវ៉ា តាមផ្លូវបណ្តឹងបានផងដែរដូចជា ការធ្វើការប្តឹងតវ៉ាតាមរយៈបណ្តឹងទាស់ តាមរយៈបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ តាមរយៈបណ្តឹងសាទុក្ខ តាមរយៈបណ្តឹងសើរើជាដើម។ ដើម្បីជាផលប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ ក្នុងការទាមទារភាពត្រឹមត្រូវនៃច្បាប់តាមមនីតិវិធីនៃច្បាប់ ព្រោះជាការស្វែងរកភាពយុត្តិធម៌ដែលសាកសម និងចំពោះជនជាប់ចោទផ្ទាល់ខ្លួនតែម្តង។ សរុបជាចុងក្រោយនៃសេចក្តីបញ្ចប់ក្នុងប្រធានបទ "ដំណើរការដោះស្រាយ រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌតុលាការកម្ពុជា" យើងបានទទួលជាចំណេះដឹងជាច្រើន អំពីលំហូរនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ

របស់តុលាការកម្ពុជាដូចជា គោលការណ៍នៃការអនុវត្តន៏តាមបែបបទនៃនីតិវិធី សិទ្ធិសេរីភាពមួយចំនួនរបស់ជនជាប់ចោទ តួនាទីភារៈកិច្ចរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ តួនាទីភារៈកិច្ចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា តួនាទីភារៈកិច្ចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ តួនាទីភារៈកិច្ចរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះ និងជាពិសេសការទាមទារស្វែងរកភាពយុត្តិធម៌ត្រឹមត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់ អោយសាកសមនិងទទួលយកបាននូវការសម្រេចសេចក្តីនោះ។

អនុសាសន៍

ឆ្លងកាត់តាមការសិក្សាស្រាវជ្រាវកន្លងមក យើងសង្កេតឃើញថា ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែងមានភាពអសកម្មមួយចំនួនដែលធ្វើអោយមានការរាំងស្ទះបង្ករជាភាពយឺតយ៉ាវ ដល់នីតិវិធីដែលបណ្តាលអោយមាន ការកកស្ទះនៃសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌជាច្រើន។ ការកកស្ទះនៃសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនេះ បានជះឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំង ដល់សិទ្ធិសេរីភាពរបស់ជនជាប់ចោទមួយចំនួន ដោយសារតែការឃុំខ្លួនចេះតែបន្តអូសបន្លាយ លើសពីពេលវេលាដែលបានកំណត់ក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ហើយការយឺតយ៉ាវដែលបណ្តាលមកពីកត្តាជាច្រើនដូចជាការអូសបន្លាយនៃនីតិវិធីក្នុងពេលអនុវត្តដោយសារតែការខ្វះខាតនូវភស្តុតាង ការអូសបន្លាយនៃនីតិវិធីបណ្តឹងពីសាលាជម្រះក្តីជាន់ទាបសាលាដំបូងរាជធានី-ខេត្ត រហូតដល់សាលាជម្រះក្តីជាន់ខ្ពស់សាលាឧទ្ធរណ៍ តុលាការកំពូលជាដើម ដែលធ្វើអោយសំណុំរឿងមិនងាយចូលជាស្ថាពរ ដែលជាហេតុធ្វើអោយសាលាជម្រះក្តីនីមួយៗមានភាពមមាលញឹកការងារច្រើនមិនងាយបញ្ចប់សំណុំរឿងនីមួយៗនោះ។ ចំពោះចំនួនអគារសម្រាប់ធ្វើការរបស់សាលាជម្រះក្តីនីមួយៗវិញ គឺទាំងសាលាជម្រះក្តីសាលាដំបូងរាជធានី-ខេត្ត សាលាឧទ្ធរណ៍ តុលាការកំពូល មិនទាន់មានចំនួនអគារអោយសមស្របមានភាពសមាមាត្រ និងចំនួនសំណុំរឿងដែលត្រូវដោះស្រាយនូវឡើយ ដែលជាមូលហេតុនៃការយឺតយ៉ាវដល់នីតិវិធី និងការកកស្ទះនៃសំណុំរឿងក្តីដែលជាបញ្ហាប្រឈម នឹងការជះឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងដល់សិទ្ធិសេរីភាពដល់ជាប់ចោទដែលស្ថិតនៅក្នុងការឃុំឃាំង។

យើងខ្ញុំសូមសំណូមពរ អោយរាជរដ្ឋាភិបាលជួយរៀបចំកំណែទម្រង់បន្ថែមរាល់ការខ្វះចន្លោះប្រហោងទាំងនេះ ដើម្បីពារការដល់សិទ្ធិសេរីភាពមួយចំនួនរបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលធ្លាប់រងគ្រោះក្នុងបញ្ហាទាំងនេះ។

ឯកសារយោង

១. កម្រងឯកសារច្បាប់

- រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ១៩៩៣
- ក្រមព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១១
- ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០០៧
- ច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈ នៃចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញាឆ្នាំ ២០១៤
- ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការឆ្នាំ ២០១៤
- ច្បាប់ស្តីពីសហលក្ខន្តិកៈ មន្ត្រីរាជការស៊ីវិលនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ១៩៩៤
- សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌសម្រាប់នគរបាលឆ្នាំ ២០០៩
- ច្បាប់ស្តីពីកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយឆ្នាំ ២០០៩
- ច្បាប់ស្តីពីអំពីការប្រឆាំងអំពើពុករលួយ
- ច្បាប់ស្តីពីការប្រឆាំង និងភេរវកម្ម

២. កម្រងឯកសារមេរៀន

- សៀវភៅមេរៀននីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ ចាំង ស៊ីណាត (បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១៥)
- មេរៀននីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌពិសេស រៀបរៀងដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ ឆ្នាំ២០១៧
- មេរៀននីតិព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយ លោកសាស្ត្រាចារ្យ ហ៊ី សោភា
- សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ រៀបរៀងដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ អៀង សំណាង
- សៀវភៅនីតិព្រហ្មទណ្ឌទូទៅ រៀបរៀងដោយលោក ផេង គឹមស្រ៊ុន